




# ФІНАНСОВА ЄРАМОТНІСТЬ

## ФІНАНСИ. ЩО? ЧОМУ? ЯК?

РОБОЧИЙ ЗОШИТ ДЛЯ УЧНЯ





# **ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ.** **ФІНАНСИ. ЩО? ЧОМУ? ЯК?**

РОБОЧИЙ ЗОШИТ ДЛЯ УЧНЯ

КИЇВ  
2019



УДК 336:371(075)  
**Ф59**

Видання підготовлено  
Проектом USAID «Трансформація фінансового сектору»



ПРОЕКТ USAID «ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ»

### Авторський колектив

Т. С. Грищенко (керівник), Ю. В. Вітка (керівник), А. Б. Дягілев, М. В. Захарко, Н.І. Версаль.

#### Рецензенти:

**О. А. Шевчук**, доктор економічних наук, професор,  
перший проректор Національного університету Державної фіскальної служби України;

**О. П. Кириленко**, доктор економічних наук, професор,  
завідувач кафедри фінансів імені С. І. Юрія  
Тернопільського національного економічного університету;

**Л. О. Примостка**, доктор економічних наук, професор,  
завідувач кафедри банківської справи  
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

*До друку рекомендувала вчена рада  
Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»,  
протокол № 10 від 17.05.2019.*

*Гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»  
(Лист № 1/11-4963 від 27.05.2019)*

**Ф59** Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як? : робочий зошит для учня / авт.  
кол. – К., 2019. – 160 с.

ISBN 978-966-484-312-3

Робочий зошит до навчального посібника з фінансової грамотності містить практичні  
вправи для закріплення знань про фінансову систему, фінансові установи та  
послуги, що ними пропонуються, а також допоможе в розвитку вмінь управляти  
власними фінансами та відповідально користуватися фінансовими послугами.

Для учнів старших класів закладів загальної середньої освіти.

**УДК 336:371(075)**

*Погляди та думки, висловлені в цій публікації, необов'язково стверджують або відображають  
погляди та думки USAID чи Уряду США.*

© Авторський колектив, 2019  
© Проект USAID «Трансформація  
фінансового сектору», 2019

ISBN 978-966-484-312-3

# ЗМІСТ

<b>ВСТУП.....</b>	<b>7</b>
<b>РОЗДІЛ 1. ВСТУП ДО ОСОБИСТИХ ФІНАНСІВ.....</b>	<b>9</b>
ТЕМА 1. ЩО ТАКЕ ГРОШІ .....	10
ТЕМА 2. ЗАЙНЯТІСТЬ І ПІДПРИЄМНИЦТВО .....	13
ТЕМА 3. ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ .....	17
ТЕМА 4. НАДХОДЖЕННЯ .....	20
ТЕМА 5. ВИДАТКИ.....	23
ТЕМА 6. СКЛАДАННЯ ТА ВЕДЕННЯ СІМЕЙНОГО БЮДЖЕТУ .....	27
ТЕМА 7. ПОДАТКИ .....	30
<b>РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВА СИСТЕМА ТА ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ .....</b>	<b>34</b>
ТЕМА 8. ЯК ПРАЦЮЄ ФІНАНСОВА СИСТЕМА.....	35
ТЕМА 9. БАНКИ ТА БАНКІВСЬКІ ПОСЛУГИ .....	38
ТЕМА 10. СТРАХУВАННЯ .....	41
ТЕМА 11. НЕБАНКІВСЬКІ ФІНАНСОВІ УСТАНОВИ .....	46
ТЕМА 12. ЩО ТАКЕ ВАЛЮТА.....	50
ТЕМА 13. ПЛАТЕЖІ ТА ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ .....	54
<b>РОЗДІЛ 3. ЗАОЩАДЖЕННЯ ТА ІНВЕСТИЦІЇ .....</b>	<b>58</b>
ТЕМА 14. ВСТУП ДО ЗАОЩАДЖЕНЬ ТА ІНВЕСТИЦІЙ .....	59
ТЕМА 15. ДЕПОЗИТИ.....	64
ТЕМА 16. ІНВЕСТИЦІЇ .....	71
ТЕМА 17. ПЕНСІЇ.....	76
<b>РОЗДІЛ 4. ЗАПОЗИЧЕННЯ ТА КРЕДИТ .....</b>	<b>80</b>
ТЕМА 18. ЗАПОЗИЧЕННЯ ТА БОРГ .....	81
ТЕМА 19. ВАРТІСТЬ КРЕДИТУ .....	85
ТЕМА 20. ОБИРАЄМО КРЕДИТНУ ПРОПОЗИЦІЮ .....	88
ТЕМА 21. КРЕДИТНІ ПРОДУКТИ .....	95
<b>РОЗДІЛ 5. ЯК СЕБЕ ЗАХИСТИТИ .....</b>	<b>100</b>
ТЕМА 22. ТИПИ РИЗИКІВ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ .....	101
ТЕМА 23. ВИДИ СТРАХУВАННЯ .....	107
ТЕМА 24. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ТА ШАХРАЙСТВО. ФІНАНСОВІ ПІРАМІДИ .....	111
ТЕМА 25. ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ .....	116
<b>ВІДПОВІДІ.....</b>	<b>120</b>





# ВСТУП

## Любі учні!

У цьому навчальному році ви поринете у новий світ – світ фінансів. І путівником на цьому шляху буде навчальний посібник «Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?» і цей робочий зошит до нього.

Новий Закон України «Про освіту» (стаття 12) декларує, що освіта має спрямовуватися на формування ключових компетентностей, необхідних сучасній людині. Однією з таких ключових компетентностей є підприємливість і фінансова грамотність. Саме на формування цієї компетентності орієнтований цей робочий зошит.

Зверніть увагу на ті три запитання, які є в назві: «Що?», «Чому?», «Як?». У навчальному посібнику й цьому робочому зошиті ви знайдете відповіді не тільки на класичні запитання, як-от: «Що таке гроші? Що таке підприємництво?». Ви також отримаєте відповіді на запитання «Чому заощадження можуть знецінюватися? Чому небезпечні фінансові піраміди?». І, звичайно, ви дізнаєтеся відповіді на запитання «Як обрати банк? Як безпечно розраховуватися платіжною картою? Як можна управляти фінансовими ризиками?» і безліч інших запитань.

Цей робочий зошит розроблений і складений таким чином, щоб ви були максимально підготовлені до економічного й фінансового життя. Який би життєвий шлях ви не обрали, ви завжди матимете справу з грошима й рішеннями, які вам доведеться приймати щодо них. Тому засвоєння цього курсу – це запорука вашого безпечного економічного та фінансового майбутнього. У цьому робочому зошиті завдання розроблені таким чином, щоб максимально сприяти розвитку у вас критичного та системного мислення з фінансових питань, здатності логічно обґрунтовувати позицію, уміння оцінювати ризики та приймати рішення щодо управління своїми фінансами.

Робочий зошит, як і навчальний посібник, складається з п'яти розділів. У першому розділі ви будете працювати з категоріями та поняттями, які властиві будь-якій економіці та важливі для будь-якої родини. Це – гроші, форми зайнятості й економічної активності (наймана праця, підприємництво тощо), фінансовий план, надходження, витрати, податки й інші. Ви навчитеся готувати мотиваційні листи, складати та контролювати особистий (сімейний) бюджет, розраховувати податки, які вам необхідно сплачувати.

У другому розділі увага акцентується на фінансовій системі, її учасниках, послугах, що пропонуються банками та небанківськими фінансовими установами, та новітніх тенденціях у фінансовій сфері. Ви навчитеся обирати фінансові установи та послуги, які найбільше відповідають вашим потребам, зрозумієте особливості здійснення платежів у різних валютах і різними способами.

У третьому розділі ви дізнаєтеся про різні форми заощаджень й інвестицій, а також навчитеся розраховувати вартість грошей (не дивуйтеся: гроші також мають свою вартість, і вона може як зростати, так і знижуватися).

Четвертий розділ – це розділ про запозичення та кредит. Із нього ви дізнаєтеся, у яких випадках варто запозичувати у фінансових установах, які права ви маєте як позичальники й, головне, навчитеся розраховувати витрати за кредитом.

Останній розділ присвячений різним типам ризиків і тому, як захистити себе від фінансового шахрайства та несумлінної поведінки надавачів фінансових послуг.

Основна ідея цього робочого зошита – дати уявлення про реальні ситуації, які можуть виникнути у вашому житті. Ви знайдете багато цікавих і різних за складністю завдань, які дадуть змогу істотно вдосконалити ваші вміння та навички.

Кожна тема складатиметься з декількох груп завдань, які охарактеризовано нижче.



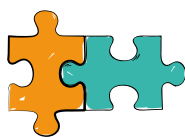
### Тести

Тести можуть бути відкритими, тобто містити декілька правильних відповідей, і закритими, тобто мати лише одну правильну відповідь. Тестування дозволить вам з'ясувати, чи засвоїли ви основні поняття та категорії, чи знаєте ви певні аспекти законодавства у сфері фінансів тощо.



### Так/ні твердження

У сучасному світі ви знайомитеся з великим обсягом інформації, і вам необхідно навчитися правильно її оцінювати. Ви маєте не тільки визначити правильність твердження, але й надати обґрунтування вашої позиції.



### Тестове завдання на встановлення відповідності

Ця група завдань – це завдання на встановлення зв'язку між поняттями та їхніми визначеннями, між явищами та чинниками, які їх спричиняють. Як і в тестах, тут може бути лише одна відповідність (зв'язок) або декілька.



### Кросворди та криптограми

Людина має схильність до розв'язання цікавих головоломок, а тому ми намагалися максимально врізноманітнити завдання та пропонуємо вам багато кросвордів і криптограм.



### Розв'яжіть задачу

Ці завдання передбачають не лише володіння теоретичним матеріалом, а й застосування логічних конструкцій і математичних навичок. Усі потрібні формули ви знайдете у відповідній темі навчального посібника, де також будуть наведені приклади подібних задач із розв'язками.



### Дослідження

Цей тип завдань цікавий тим, що необхідно зібрати певні дані, щоб дати відповідь на запитання. Досить часто завдання будуть пов'язані з вами особисто й стосуватимуться ваших інтересів.



### Командна робота

Командна робота передбачає поділ класу на групи від трьох до п'яти осіб для знаходження колективного рішення з різних проблемних питань. Бажаний результат: представлення постера або презентації з отриманими результатами.

Пам'ятаєте наше гасло?

**«Заможні люди – заможна країна!»**

Тож уперед до вершин фінансової грамотності!





# РОЗДІЛ 1

## Вступ до особистих фінансів





## Тема 1. Що таке гроші



### ТЕСТИ

### Завдання 1

Можлива одна правильна відповідь.

1. Чому люди готові приймати фіатні гроші як оплату:
  - а) їх можна обміняти на золото в центральному банку;
  - б) грошима зручно обмінюватися, попри те, що гроші ніким і нічим не забезпечені;
  - в) гроші випускає держава, а люди довіряють владі певної держави, за правилами законодавства якої відбувається їхній випуск й обіг;
  - г) тому що вони не можуть знецінитися.
2. Що таке номінальна вартість грошей:
  - а) вартість, за якою гроші обмінюють на певний товар у будь-якій країні;
  - б) вказана на банкноті, монеті або в електронній системі вартість, за якою гроші зобов'язані приймати як засіб платежу;
  - в) мінімальна вартість золота, на яке можна обміняти гроші;
  - г) вартість грошей, що підтверджується сріблом чи іншим дорогоцінним металом.
3. Що з переліченого не можна вважати фіатними грошима:
  - а) банкноти;
  - б) монети;
  - в) електронні гроші;
  - г) криптовалюти.
4. Який із перелічених активів є найбільш ліквідним:
  - а) гроші;
  - б) нерухомість;
  - в) предмети мистецтва;
  - г) цінні папери.
5. Які монети призначені для інвестування:
  - а) інвестиційні монети;
  - б) пам'ятні монети;
  - в) колекційні монети;
  - г) усі відповіді правильні.
6. До електронних грошей належать:
  - а) подарункові сертифікати;
  - б) електронні проїзні квитки;
  - в) телефонні картки;
  - г) правильна відповідь відсутня.

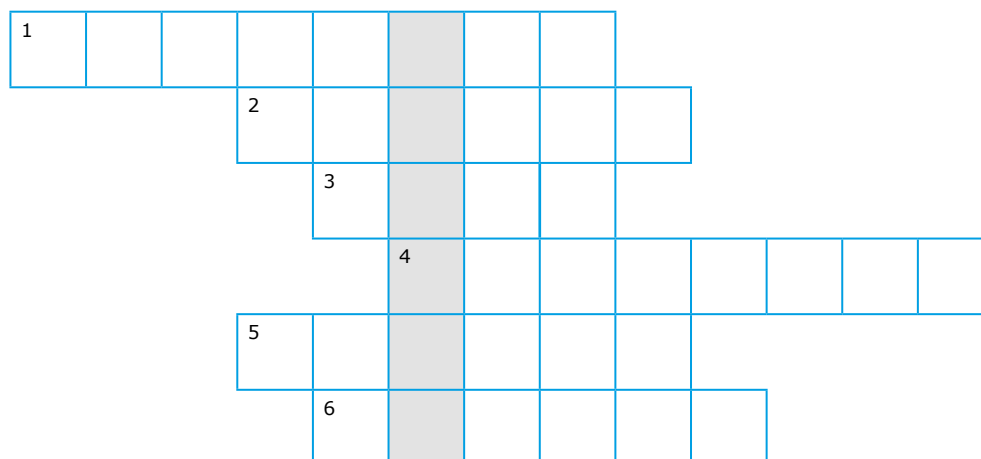
## Завдання 2

Відповідь обґрунтуйте.

1. Ви погодитеся розміняти банкноту у 100 грн, на якій не проглядаються водяні знаки.
2. Ви здійснюєте покупку в магазині й розраховуєтеся готівкою. На касі дуже велика черга. Касир видав вам решту коштів, і, щоб не затримувати чергу, ви швидко відійшли від каси й попрямували до виходу. Проте на виході з магазину ви вирішили перерахувати кошти й з'ясували, що касир помилився й не додав вам 50 грн. У такому разі ви повернетесь до каси, а касир поверне вам 50 грн.
3. Сьогодні будь-хто може випускати готівкові фіатні гроші.

## Завдання 3

Правильно відгадавши всі слова по горизонталі, ви прочитаєте по вертикалі зашифроване слово, виділене кольором.



1. Номінальна \_\_\_\_\_ – вказана на банкноті, монеті або в електронній системі вартість, за якою гроші зобов'язані приймати як засіб платежу.
2. Прямий товарообмін.
3. Декрет, дозвіл (з лат.).
4. Грошовий знак, виготовлений із паперу.
5. Один із видів забезпечення товарних грошей.
6. Грошовий знак, виготовлений із металу.

**Зашифроване слово:** ще один із видів забезпечення товарних грошей.



## ДОСЛІДЖЕННЯ

## Завдання 4



Проведіть дослідження, які предмети використовували як гроші в різних країнах у різні часи. Поясніть, чому «грошима» в різні часи були: мушлі каури – в Індії, хутро куниці – на Русі, какао-боби – в Південній Америці, чай – у Китаї. Наведіть інші приклади таких «грошей» та поясніть, чому саме їх використовували в певному регіоні.



## КОМАНДНА РОБОТА

## Завдання 5

Пригадайте уривок із твору Івана Карпенка-Карого «Сто тисяч», у якому Савка каже: «Чув я, що Жолудь нечисті гроші має, від самого, не при хаті згадуючи, сатани, то, може, й другі так саме достали... Тільки де ж вони з ним познайомились і як? От що цікаво! Вже ж і я не полохливого десятка, пішов би до нього в гості у саме пекло: надокучило отак раз у раз позичати, нехай би дав, іродів син! *Чи душу йому, лущипірові, треба, то нехай би брав, бо без душі, мабуть, легше, як без грошей.* Я вам, куме, признаюсь, що сам ходив під Івана Купайла, як мені казано, на роздоріжжя... Повірите, звав, нехай бог простить, Гната безп'ятого! Так що ж – не вийшов, тільки налякав» (*курсив – авторський*).

Цей твір загалом, як і цей уривок, торкаються важливих етичних моментів щодо заможності та грошей. Подумайте, які етичні питання порушуються, коли ми користуємося грошима? Чи можна «піти на все» («без душі, мабуть, легше, як без грошей»), щоб отримати гроші? Чи можна придбати за гроші все, що бажаєш?



## Тема 2. Зайнятість і підприємництво

### Завдання 1

ТЕСТИ



**Можлива одна правильна відповідь.**

1. У якій сфері фріланс не може бути застосований:
  - а) переклад тексту;
  - б) підготовка аналітичного звіту з найбільш популярних професій серед молоді;
  - в) торгівля зареєстрованими ліками;
  - г) розробка концепції реклами певних товарів.
2. До переваг фрілансу може належати:
  - а) можливість самостійно планувати час роботи;
  - б) сплата лікарняного в разі хвороби;
  - в) оплачувана відпустка;
  - г) гарантованість замовлень від клієнтів.
3. Яка риса є спільною для роботи за наймом та фрілансу:
  - а) стабільний дохід;
  - б) виплата соціальної допомоги в разі хвороби;
  - в) оплачувана відпустка;
  - г) «немасштабованість» винагороди за працю.
4. Який чинник, що визначає рівень оплати праці, є об'єктивно лімітованим:
  - а) середній дохід, що пропонується на ринку за виконану роботу;
  - б) кількість відпрацьованого часу;
  - в) бонуси як надбавка до заробітної плати;
  - г) обсяг знань і навичок найманого працівника.
5. Першим кроком у виборі вами професії має бути з'ясування:
  - а) працівники якої професії отримують найвищі доходи;
  - б) напрямів, які найбільше вас цікавлять і відповідають вашим цінностям;
  - в) можливостей отримання різноманітних сертифікатів, особливо безкоштовних;
  - г) можливостей безкоштовного вступу до коледжів чи вишів у вашому регіоні.
6. Марина працює, однак розмірковує над здобуттям додаткової освіти. Чим їй доцільніше керуватися під час ухвалення такого рішення:
  - а) поміркувати, чи вартують вигоди, які Марина отримає завдяки здобуттю нових знань і вмінь, фінансових й особистісних витрат (відмова від відпустки, скорочення вільного часу), та чи сприятимуть вони насправді побудові кар'єри й зростанню добробуту;
  - б) визначити, скільки років потрібно для здобуття додаткової освіти та як це вплине на процес виходу на пенсію;
  - в) порівняти витрати на різні освітні програми й узагалі відмовитися від ідеї додаткової освіти, бо Марина й так добре та вправно виконує покладені на неї функції;



г) визначити, чи покриває соціальний пакет, який Марина має зараз у свого роботодавця, витрати на здобуття освіти. Якщо не покриває, то, певна річ, відмовитися.



ТАК/НІ

## Завдання 2

### Відповідь обґрунтуйте.

1. Привабливість gig-економіки для компаній та організацій полягає в тому, що праця найманих працівників є для них вигіднішою, ніж праця фрілансерів.
2. Фріланс ніколи не може поєднуватися з найманою роботою.
3. Співвідношення основної та додаткової заробітної плати завжди буде однакове для всіх працівників певної компанії.



ДОСЛІДЖЕННЯ

## Завдання 3

Аби зрозуміти ідею ключових показників ефективності, поміркуйте про те, як ви можете себе оцінити за певними показниками, наприклад, тими, що наведені в таблиці нижче. Проставте собі бали від 1 (мінімальний) до 10 (максимальний) за кожним із показників (враховуйте певні особливості показників. Так, наприклад, показник «кількість пропусків уроків без поважної причини» оцінюватиметься так: що більше пропусків, то нижчий бал). Сподіваємося, що проведений вами аналіз дасть змогу визначити напрями, над якими варто працювати. Також заповнення цієї таблиці – це перший крок до підготовки й написання мотиваційного листа.

Показник	Кількість балів (1–10)
Середній бал успішності за предметами природничого спрямування	
Середній бал успішності за предметами гуманітарного спрямування	
Середній бал успішності за іншими предметами	
Кількість пропущених уроків без поважної причини	
Кількість запізнень на уроки	
Кількість класних заходів, у яких ви взяли участь за минулий рік	
Кількість загальношкільних заходів, у яких ви взяли участь за минулий рік	
Кількість конкурсів, у яких ви взяли участь за минулий рік	
Кількість олімпіад, у яких ви взяли участь за минулий рік	
Кількість позакласних заходів, у яких ви взяли участь за минулий рік, як-от: відвідування театрів, музеїв тощо	
Відвідування практики	
Разом	

## Завдання 4

ДОСЛІДЖЕННЯ



Ознайомтеся зі зразком мотиваційного листа випускника вишу Олександра В., наведеного нижче. До речі, ви можете скористатися мережею Інтернет й знайти інші зразки мотиваційних листів. Підготуйте власний мотиваційний лист на вакансію за професією, про яку ви мрієте, у тому числі зважаючи на здобутки, які ви оцінили в попередньому завданні. Чи зможете ви привабити потенційного роботодавця?

Олександр В.  
Васильківська, 38  
Київ  
Україна

Шановний роботодавцю,

на сайті пошуку роботи я знайшов вакансію маркетолога, яку пропонує ваша компанія. Я вельми зацікавився нею, і цей мотиваційний лист є свідченням мого бажання бути розглянутим вами як потенційний претендент на цю вакансію.

Я закінчив університет і здобув економічну освіту з менеджменту. Під час навчання я проходив шестимісячне стажування у банку, де займався рекламою просування депозитних і кредитних продуктів для фізичних осіб. Цей досвід показав, що я можу одночасно працювати в декількох проектах і допоміг усвідомити, що мультифункціональність є моєю важливою рисою. Результати моєї роботи високо оцінило керівництво, і я маю відповідні рекомендації.

Ваша компанія мене зацікавила тим, що працює не лише на внутрішньому, але й на зовнішньому ринках. Окрім того, фінансові послуги, які ви надаєте, належать до сучасного напрямку FinTech, який швидко розвивається. Я вважаю, що можу запропонувати вам багато цікавих рекламних рішень, тим паче, що користуюся вашими фінансовими послугами.

Я швидко навчаюся та дуже мотивований. Я довів і під час навчання в університеті, і під час стажування в банку, що вмю працювати самостійно й у команді. Маю велике бажання стати членом вашої успішної команди й сподіваюся продемонструвати свої досягнення під час інтерв'ю.

З повагою –  
Олександр В.

## Завдання 5

ДОСЛІДЖЕННЯ



Проведіть опитування трьох дорослих, щоб дізнатися про їхню професію, навчання, кар'єру та досвід роботи. Певна річ, бажано поспілкуватися з тими людьми, які обрали професію, що є вашою мрією. Порівняйте факти, які дорослі розповіли вам про свою кар'єру, та ваші очікування щодо вашого майбутнього.



Оберіть одну з наведених нижче категорій професій. Дослідіть усю інформацію, яку ви можете знайти, про обрану вами категорію професії. Дізнайтеся, які робочі місця пропонуються в цій категорії, розміри заробітної плати, яка освіта або професійна підготовка потрібні для цієї професії, а також інші цікаві факти. Створіть інформаційний бюлетень про категорію професії, яку ви досліджували. Зробіть інформаційний бюлетень цікавим, із графікою, фотографіями та фактами, щоб ваші однокласники отримали максимально наочну інформацію.

ІТ, комп'ютери, Інтернет	ЗМІ, видавництво, поліграфія	Продаж та оренда нерухомості	Секретаріат, діловодство
	Краса, фітнес, спорт	Освіта, наука	Сільське господарство, агробізнес
Будівництво, архітектура	Культура, музика, шоу-бізнес	Охорона, безпека	Страхування
Бухгалтерія, аудит	Логістика, склад, ЗЕД	Закупівлі, постачання	Робочі спеціальності
Готельно- ресторанний бізнес, туризм	Маркетинг, реклама, PR	Виробництво, інженери, технологи	Телекомунікації та зв'язок
Дизайн, творчість	Медицина, фармацевтика	Роздрібна торгівля	
Транспорт, автобізнес	Управління персоналом, HR	Фінанси, банк	Юриспруденція





## Тема 3. Фінансове планування

### Завдання 1

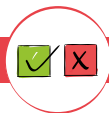
ТЕСТИ



**Можлива одна правильна відповідь.**

- Застосування методу SMART для формулювання фінансових цілей означає, що:
  - фінансові цілі мають бути поміркованими;
  - фінансові цілі мають формулюватися в певній чіткій послідовності: від визначення сильних позицій (Strengths) до досягнення багатства (Treasure);
  - формулювання фінансових цілей вимагає врахування та дотримання таких критеріїв, як конкретність, вимірність, досяжність, доцільність й обмеженість у часі;
  - фінансові цілі матимуть успіх лише за умови спроби досягти декількох цілей одночасно.
- Оцінка нематеріальних ресурсів як складової фінансової ситуації людини означає оцінку:
  - боргів;
  - нерухомості, яка належить людині;
  - коштів на поточному рахунку;
  - умінь і навичок людини.
- Що з нижче перерахованого деталізує, у який спосіб можна накопичити гроші, забезпечити зростання чистих активів, убезпечити членів сім'ї в разі настання непередбачуваних подій:
  - фінансова ціль;
  - фінансовий план;
  - вартість досягнення цілі;
  - фінансовий бюджет.
- Асиметричність інформації – це:
  - наявність у різних людей різного обсягу інформації про одне й те саме явище;
  - наявність інформації, яка негативно впливає на ухвалення рішень у рамках фінансового плану;
  - чинник, що сприяє ухваленню вигідного фінансового рішення;
  - запорука ухвалення неупередженого рішення.
- Фінансові рішення людини в повсякденному житті:
  - базуються лише на вивченні й оцінюванні економічних даних;
  - ухвалюються з урахуванням і економічної, і неекономічної інформації;
  - оцінюються винятково з точки зору максимізації доходів;
  - залежать винятково від наявних доходів людини.
- Фінансовий план не повинен містити:

а) планування пенсійних виплат;	в) банкрутство;
б) управління зовнішніми ризиками;	г) управління інвестиціями.



## ТАК/НІ

## Завдання 2

## Відповідь обґрунтуйте.

1. У людини може бути одночасно декілька фінансових цілей, які конфліктуватимуть між собою.
2. Фінансове планування – це марне витрачання часу.



## ЗВ'ЯЗОК

## Завдання 3

## Тестове завдання на встановлення відповідності.

1. Вартість досягнення цілі	а) різниця між активами та пасивами, яка демонструє фінансовий стан людини або сім'ї
2. Чисті активи	б) активи, які швидко можна перетворити на гроші без істотної втрати вартості таких активів
3. Ліквідні активи	в) сума грошей, потрібна для досягнення фінансової цілі



## ЗАДАЧА

## Завдання 4

Маємо дві сім'ї: сім'я Іваненків та сім'я Петренків. Сім'я Іваненків є власником однієї квартири вартістю 650 000 грн й автомобілю вартістю 180 000 грн. Також сім'я Іваненків має заощадження 150 000 грн, що зберігаються на депозиті. Сім'я Петренків є власником двох квартир сукупною вартістю 950 000 грн, одну з яких після введення будинку в експлуатацію вони планують здавати, та двох автомобілів загальною вартістю 430 000 грн. Сім'я Петренків не має заощаджень і має два кредити. Один – це кредит на купівлю квартири в розмірі 320 000 грн, другий – кредит на автомобіль у розмірі 130 000 грн. Визначте чисті активи кожної родини. У якій сім'ї розмір чистих активів вищий на цей час? Чи може це змінитися через певний час?



## ДОСЛІДЖЕННЯ

## Завдання 5

Ви сьогодні навчаєтеся в старшій школі й уже, напевне, замислювалися над професією, яку оберете в майбутньому. У вас є багато можливостей щодо здобуття якісної освіти. Уявімо ситуацію, що перед вами постав вибір: ви можете обрати спеціальність, яка менше вам подобається, але вона передбачає бюджетне фінансування, а можете обрати спеціальність, яка дуже вам подобається, але на бюджетну форму навчання ви не потрапляєте. Оцініть всі «за» і «проти» кожного вибору. Чи можете ви оцінити не лише витрати, які будуть пов'язані з другим варіантом, але й потенційні надходження? Які можуть бути варіанти фінансування здобуття вами освіти?

## Завдання 6

КОМАНДНА РОБОТА



Майкл Рубенс Блумберг, Говард Шульц, Опра Уінфрі, До Вон Чанг, Джордж Сорос. Це аж ніяк не повний перелік імен доларових мільярдерів. Проте, ми не мали на меті наводити весь список. Ви завжди можете його знайти у Forbes. Але цих мільярдерів об'єднує дещо спільне. Це спільне ви саме й маєте знайти. Певна річ, є підказка. Згадайте, ми з вами розглядали питання фінансових цілей і шляхів їх досягнення й зазначали, що двоє людей в однаковій фінансовій ситуації можуть обрати різні фінансові цілі й отримати різні фінансові результати. Здогадалися? Якщо ні, то перегляньте біографії цих людей і ви обов'язково знайдете відповідь.

## Завдання 7

ДОСЛІДЖЕННЯ



### Кейс «Плануємо подорож»

Назар мешкає в Києві й давно мріє поїхати під час канікул на екскурсію до Львова. На весняні канікули він планував взяти участь у дводенній груповій поїздці разом із однокласниками та класним керівником. Вартість подорожі (проживання, харчування, екскурсії та квитки на потяг Інтерсіті в обидва боки) становила 2 500 грн. Однак за два тижні до від'їзду захід було скасовано.

Батько Назара, знаючи про мрію сина, запропонував поїхати на вихідні на два дні до Львова усією родиною: тато, мама, Назар і молодший брат Олег (10 років). Батько доручив Назару скласти бюджет подорожі з розрахунку, що сума витрат родини на цей захід не повинна перевищувати 10 000 грн, і їм потрібно забронювати житло для ночівлі на одну добу.

Інформацію про вартість квитків на потяг Назар може знайти на сайті Укрзалізниці, про вартість оренди житла – на сайтах Booking.com, Airbnb.com тощо.

Які види витрат потрібно врахувати Назару? Які з них є обов'язковими, а які – необов'язковими? Якими будуть сукупні витрати, якщо родина поїде до Львова в повному складі? Чи не перевищують сукупні витрати встановлений батьком Назара ліміт? Яким чином можна зменшити витрати на подорож?



## Тема 4. Надходження



### ТЕСТИ

### Завдання 1

**Можлива одна або декілька правильних відповідей.**

1. До трудових надходжень належать:
  - а) основна заробітна плата;
  - б) премії;
  - в) доходи від ведення особистого підсобного господарства;
  - г) усі відповіді правильні.
2. Чи завжди активи зростають у ціні:
  - а) так, оскільки на них завжди є попит;
  - б) так, але таке зростання складно спрогнозувати;
  - в) так, оскільки вони здатні генерувати дохід;
  - г) ні, вартість активів може й зростати, і зменшуватися.
3. «Гроші працюють за людину» – це твердження правильне для:
  - а) трудових доходів;
  - б) доходів від власності;
  - в) соціальних доходів;
  - г) випадкових надходжень.
4. Видами нетрудових доходів є:
  - а) проценти за депозитом;
  - б) премії;
  - в) соціальна допомога;
  - г) доходи від підприємницької діяльності.
5. На трудові надходження сім'ї впливатимуть:
  - а) умови на ринку праці в окремій місцевості;
  - б) вік, стан здоров'я і працездатності членів сім'ї;
  - в) зміна ринкової вартості рухомого й нерухомого майна (активів), які має сім'я;
  - г) зміна системи пенсійного забезпечення.
6. До регулярних доходів належать:
  - а) заробітна плата;
  - б) стипендія;
  - в) премії;
  - г) доходи від продажу цінних паперів.



## Завдання 2

Відповідь обґрунтуйте.

1. Гроші, отримані в борг, є надходженнями сім'ї.
2. Члени сім'ї отримують усі надходження вже за вирахуванням податків.
3. Надходження сім'ї – це винятково грошові надходження.

## Завдання 3



Тестове завдання на встановлення відповідності.

Вид надходжень	Чинники, що впливають на надходження:
1. Трудові надходження	а) вік, стан здоров'я та працездатності членів сім'ї б) зміна ринкової вартості рухомого й нерухомого майна (активів), які є власністю сім'ї в) зміна системи пенсійного забезпечення, виплати стипендій, умов безплатного чи пільгового навчання, пільг для малозабезпечених верств населення г) наявна пропозиція більш вигідної та високооплачуваної роботи, а також можливості з працевлаштування одночасно в декількох компаніях за сумісництвом
2. Нетрудові надходження	г) попит на продукцію, виготовлену в межах бізнесу чи підсобного господарства сім'ї д) рівень знань і навичок з управління власними фінансами та ухвалення фінансових рішень щодо активів сім'ї е) рівень освіти, досвіду, набутих практичних знань і навичок є) умови на ринку праці в окремій місцевості або їхня зміна в межах країни загалом

## Завдання 4



Сім'я Іваненків складається з трьох осіб. Тато Микола є підприємцем, мама Оксана працює вчителькою, донька Аліна є студенткою. За минулий місяць тато Микола отримав чистий дохід від свого бізнесу в розмірі 20 000 грн і вирішив 40% спрямувати до сімейного бюджету, а решту – вкласти в розвиток бізнесу. Мама Оксана отримала зарплату в розмірі 7 000 грн та чистий дохід від надання приватних уроків у розмірі 3 500 грн. Донька Аліна отримала стипендію в розмірі 1 200 грн. Тато Микола має 150 000 грн на довгостроковому депозиті в банку, який щомісяця дає чистий дохід 2 500 грн. Визначте суму надходжень сім'ї за минулий місяць. Якою є структура надходжень сім'ї з огляду на поділ, по-перше, на трудові та нетрудові надходження; по-друге, за ступенем прогнозованості надходжень?



## ДОСЛІДЖЕННЯ

## Завдання 5

Оцініть склад і структуру надходжень власної сім'ї за минулі три місяці. Якою є структура надходжень вашої сім'ї з огляду на поділ: по-перше, на трудові та нетрудові надходження; по-друге, за ступенем прогнозованості надходжень? Чи змінилася суттєво структура надходжень у динаміці?



## ДОСЛІДЖЕННЯ

## Завдання 6

Зростання доходів може дати людині фінансову свободу. У цьому аспекті особливо важливо розуміти, що ви можете досягти такого рівня, коли активи, які ви маєте, принеситимуть такі високі доходи, що ви не залежатимете від оплачуваної роботи. Поміркуйте над тим, які активи можуть стати запорукою вашої фінансової свободи.



## ДОСЛІДЖЕННЯ

## Завдання 7

Чи згодні ви з тезою: що більше в державі заможних людей, то заможніша держава загалом? Аргументуйте.



## КОМАНДНА РОБОТА

## Завдання 8

«Легко знайшов – легко втратив». Ви пам'ятаєте цей феномен. Насправді, дію цього феномена ви, можливо, відчували й на собі. Досить часто школярі старшого віку мають можливість працювати під час канікул. Якщо ви належите до таких школярів, то відразу дасте відповідь про відчуття, які виникали у вас, коли ви витрачали зароблені гроші й, наприклад, кишенькові гроші, які давали вам батьки. Хоча, безумовно, найяскравішим прикладом є виграш великої суми грошей або отримання неочікуваного подарунка. Ви можете знайти безліч неймовірних історій про людей, що вигравали шалені гроші й витрачали їх за лічені роки й навіть місяці. Як гадаєте, у чому полягає особливість розпорядження такими випадковими надходженнями? Якби у вас з'явилося десять мільйонів гривень, на що ви їх витратили б? Чи забезпечили б вони вам фінансову свободу?



## Тема 5. Видатки

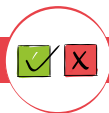
### Завдання 1

ТЕСТИ



**Можлива одна або декілька правильних відповідей.**

1. Видатки, які необхідно здійснити для придбання благ, щоб забезпечити існування сім'ї чи людини, це:
  - а) обов'язкові видатки;
  - б) регулярні видатки;
  - в) необов'язкові видатки;
  - г) нерегулярні видатки.
2. До критично необхідних видатків можна зарахувати:
  - а) придбання телевізора;
  - б) сплату комунальних послуг;
  - в) придбання нової ігрової приставки;
  - г) придбання продуктів харчування.
3. Сутність закону Енгеля полягає в тому, що:
  - а) споживачі схильні імпульсивно купувати товари та послуги;
  - б) що бідніша сім'я, то більшу частку своїх доходів вона витрачає на харчування;
  - в) сім'ї з високими доходами схильні до необов'язкових видатків, які називають «викрадачами грошей»;
  - г) споживачі схильні до постійного визначення альтернативної вартості товарів.
4. До групи витрат, які називають «викрадачами грошей», належать:
  - а) імпульсивні покупки;
  - б) нав'язані покупки;
  - в) азартні ігри;
  - г) сплата комунальних послуг.
5. До регулярних видатків належать:
  - а) оренда житла;
  - б) витрати на навчання на курсах;
  - в) придбання побутової техніки;
  - г) витрати на харчування.
6. Стандартний набір товарів і послуг, що характеризує типовий рівень і структуру споживання пересічної людини, – це:
  - а) кошик купівельної спроможності;
  - б) кошик споживчих цін;
  - в) споживчий кошик;
  - г) кошик очікуваних видатків.



## ТАК/НІ

**Завдання 2**  
**Відповідь обґрунтуйте.**

1. Піраміда Абрагама Маслоу ранжує потреби людини в такій послідовності: потреби у безпеці, фізіологічні потреби, потреба в самореалізації, потреба в повазі та соціальні потреби.
2. Непередбачувані видатки можливо зменшити.
3. Є видатки, що генерують доходи.



## ЗВ'ЯЗОК

**Завдання 3**  
**Тестове завдання на встановлення відповідності.**

Вид благ	Приклади благ:
1. Звичайні блага	а) відвідування ресторану
2. Пошукові блага	б) здобуття вищої освіти
3. Досвідні блага	в) відвідування театру
4. Довірчі блага	г) придбання фруктів
	ґ) вибір телефону
	д) ремонт комп'ютера
	е) послуги перукаря
	є) заправка принтера



## ЗАДАЧА

**Завдання 4**

Ми вже з вами знайомі з сім'єю Іваненків (дивись тему 4 «Надходження») і знаємо, що їхні надходження за минулий місяць становили 22 200 грн. Тепер поглянемо на видатки цієї сім'ї за минулий місяць. Передусім, це сплата за комунальні послуги, яка становила 3 200 грн, з них 2 000 грн – це плата за опалення. Також витрати на продукти харчування – 4 500 грн. Донька Аліна, як і було заплановано, записалася на курси іноземної мови, вартість яких становила 5 700 грн. Мама Оксана випадково зіпсувала зимову куртку, яка не підлягала ремонту, а тому мусила придбати нову за ціною 5 500 грн. Тато Микола витратив 2 000 грн на пальне. Витрати сім'ї за користування громадським транспортом становили 600 грн. На інші дрібні витрати сім'я щомісяця закладає 700 грн, які й було витрачено.

Визначте обсяг видатків сім'ї за минулий місяць. Якою є структура видатків сім'ї з огляду на поділ, по-перше, на очікувані й неочікувані видатки з подальшим розподілом на регулярні, тимчасові та разові; по-друге, чи є в структурі видатків такі видатки, що можуть в майбутньому генерувати доходи?



**Завдання 5**

ЗАДАЧА



Як ви вже знаєте, основним показником інфляції є індекс споживчих цін. Відомо, що приріст цін у країні в січні становив 2%, у лютому – 3%, в березні – 2,5%. Визначте індекс споживчих цін за кожен місяць і за три місяці разом. Поясніть, що нам показує індекс споживчих цін за три місяці разом.

**Завдання 6**

ЗАДАЧА



Приріст цін у країні за 2019 рік становив 13,5%, а за 2020 рік планується, що приріст цін становитиме 9,5%. Ваші щорічні надходження становлять 100 000 грн. Визначте індекс купівельної спроможності за кожен рік і з'ясуйте, якою буде купівельна спроможність наявних у вас грошей.

**Завдання 7**

ЗАДАЧА



Ви знаєте, що є видатки, які можуть в майбутньому генерувати доходи. Проте іноді люди відмовляються користуватися такими можливостями, зокрема депозитами, і продовжують зберігати гроші вдома. Аби зрозуміти хибність такої поведінки, розрахуйте купівельну спроможність 100 000 грн через п'ять років, якщо відомо, що в країні впродовж наступних п'яти років очікується, що індекс споживчих цін становитиме, у середньому, 1,09 на рік.

**Завдання 8**

ДОСЛІДЖЕННЯ



Проаналізуйте структуру видатків українських домогосподарств із огляду на закон Енгеля. Чи можемо ми простежити такі самі закономірності? Порівняйте з країнами – сусідами України. Поясніть отримані результати.

**Завдання 9**

ДОСЛІДЖЕННЯ



Уявімо середньостатистичну людину, продовольчий кошик якої на місяць має такий вигляд (до речі, перевірте, чи збігаються дані наведеної нижче таблиці з даними споживчого кошика, який затверджує Кабінет Міністрів України):

Продукти харчування	Кількість, кг/дес.	Ціна за 1 кг/дес., грн
М'ясо	3,7	
Яйця (дес.)	2	
Риба	1,3	
Цукор	2,7	



Продукти харчування	Кількість, кг/дес.	Ціна за 1 кг/дес., грн
Олія	1,5	
Картопля	1,2	
Овочі	10	
Фрукти	2	
Хліб	9,1	

Розрахуйте видатки родини, яка складається з трьох працездатних людей, беручи до уваги ціни на продукти на момент виконання завдання. Як зміниться сума видатків родини, якщо ціна м'яса та риби зростає на 20% на рік, яєць, цукру й олії – на 10%, хліба – на 5%, вартість овочів та фруктів зменшиться на 15% і 10%, відповідно, а вартість картоплі лишиться незмінною?



## ДОСЛІДЖЕННЯ

## Завдання 10

Повернімося ще раз до попереднього завдання. Тепер ітиметься про унаочнення результатів дослідження та їх порівняння. Передусім складіть кругову та стовпчикову діаграми щодо витрат на харчування однієї людини на місяць. Чим відрізняються зображення даних на круговій і стовпчиковій діаграмах? А тепер скористайтеся сайтом [https://www.numbeo.com/cost-of-living/compare\\_countries.jsp](https://www.numbeo.com/cost-of-living/compare_countries.jsp) і порівняйте видатки на ці самі продукти в інших країнах, зокрема, країнах – сусідах України.

*Підказка: кругові діаграми відображають дані як складові єдиного цілого, а стовпчикові діаграми дають порівняльний аналіз із іншими.*



## КОМАНДНА РОБОТА

## Завдання 11

Досить часто ви можете почути фразу: «Не потрібно скорочувати видатки, треба збільшувати надходження». Яка ваша думка з цього приводу? Які позитивні та негативні наслідки можливі для певної родини, якщо цілком прислухатися до такої поради?



## КОМАНДНА РОБОТА

## Завдання 12

Здійсніть аналіз рівня інфляції в США, країнах ЄС і Японії за минулий рік. Поміркуйте та подискутуйте, чому занадто високий або від'ємний показники інфляції справляють негативний вплив на економіку країни? Чому центральний банк постійно відстежує рівень інфляції?



## Тема 6. Складання та ведення сімейного бюджету

### Завдання 1

Можлива одна або декілька правильних відповідей.

ТЕСТИ



- Найбільш «просунутим» способом ведення бюджету сім'ї є:
  - фіксація надходжень і видатків;
  - розподіл надходжень і видатків за певними категоріями;
  - запис, аналіз і прогнозування надходжень і видатків;
  - запис, аналіз, прогнозування та контроль надходжень і видатків.
- Коли людина складає та веде особистий бюджет, вона:
  - обов'язково спрямовує кошти в «загальний казан»;
  - отримує достовірну інформацію про свої надходження та видатки;
  - усвідомлює, чи виправдано жити «в борг»;
  - зобов'язана надавати його до податкових органів і банків.
- Доцільно, щоб сімейний бюджет містив очікувані надходження та видатки на період:
  - до одного місяця;
  - до трьох місяців;
  - до шести місяців;
  - від декількох місяців до року.
- Якщо надходження залишаються в того члена сім'ї, який їх заробив, а витрати, які є спільними для сім'ї, розподіляються порівну або пропорційно до розміру отриманих надходжень кожного члена сім'ї, такий бюджет називають:
  - спільним;
  - роздільним;
  - спільно-роздільним;
  - збалансованим.
- Принцип «сплати спочатку собі» означає, що після отримання надходжень першочерговими видатками мають бути видатки на забезпечення:
  - поточних потреб;
  - відпочинку;
  - фінансової свободи;
  - освіти.
- Надходження сім'ї становлять 25 000 грн, а видатки – 20 000 грн. Це означає, що бюджет цієї сім'ї є:
  - дефіцитним;
  - профіцитним;
  - збалансованим;
  - роздільним.



## ТАК/НІ

**Завдання 2**  
**Відповідь обґрунтуйте.**

1. Що довшим є горизонт планування, то вища вірогідність дотримання сімейного бюджету.
2. До прогнозу надходжень варто зараховувати випадкові надходження.
3. Домогосподарства завжди налаштовані систематично складати сімейний бюджет.
4. Стійкий профіцит бюджету за умови постійних надходжень від запозичень є негативним явищем.



## ЗАДАЧА

**Завдання 3**

Ми вже з вами познайомилися з сім'єю Іваненків у попередніх темах. Користуючись даними з тем 4 «Надходження» та 5 «Видатки» і зразком таблиці «Бюджет 1.1», складіть сімейний бюджет родини за минулий місяць. Яким є бюджет за рівнем збалансованості? Якщо згадати метод глечиків, чи бракує якогось компонента?



## ЗАДАЧА

**Завдання 4**

Розрахуйте, якими мають бути надходження сім'ї Іваненків і як мають змінитися видатки сім'ї, якщо вони захочуть використати метод глечиків (за запропонованою в навчальному посібнику схемою). Ви пам'ятаєте, що метод глечиків полягає в тому, що чітко визначається декілька основних напрямів видатків і закріплюється певний відсоток надходжень, які спрямовуються у відповідний глечик. Це означає, що потрібно починати з аналізу регулярних видатків сім'ї, оскільки саме вони спрямовують подальший розподіл інших видатків.



## ЗАДАЧА

**Завдання 5**

І знову сім'я Іваненків. Ми вже добре знаємо їхню фінансову ситуацію (нагадаємо лише, що обсяг депозиту, який розмістив тато, становить 150 000 грн), знаємо структуру доходів і видатків і навіть запропонували їм метод глечиків для оптимізації сімейного бюджету. Тепер уявімо, що сім'я Іваненків хоче придбати квартиру з метою здавання в оренду. Вартість квартири становить 600 000 грн. Які варіанти, виходячи з поточної фінансової ситуації сім'ї, можливі для реалізації цієї цілі?



## ДОСЛІДЖЕННЯ

**Завдання 6**

Складіть бюджет своєї сім'ї за попередній місяць. Яким виявився цей бюджет: профіцитним, дефіцитним чи збалансованим? Чи були непередбачувані видатки й чи сформували для них «подушку безпеки»? Спробуйте спрогнозувати бюджет вашої



сім'ї на наступний місяць і наступні півроку. Проконтролюйте, чи було виконано бюджет, запропонований вами.

## Завдання 7

ДОСЛІДЖЕННЯ



Метод конвертів, метод глечиків – який із методів складання та ведення особистого (сімейного) бюджету ви вважаєте найбільш прийнятним для себе способом ефективного управління фінансами?

## Завдання 8

ДОСЛІДЖЕННЯ



### *Кейс «Вдала покупка»*

Андрій давно хоче придбати щось цікаве, замість старого велосипеда. Тому він вирішив розпочати накопичувати гроші, щоб через півроку купити гіроскутер вартістю 6 000 грн.

Хлопець детально проаналізував можливі джерела надходження грошових коштів. У нього є власні накопичення в сумі 1 500 грн. Щомісяця батьки виділяють йому кишенькові гроші в розмірі 1 000 грн, із яких 500 грн він відкладає на шкільні обіди, 200 грн – на проїзд у маршрутці, 70 грн – на сплату за послуги мобільного зв'язку, а решту може витратити на різні забаганки.

Андрій порахував, що через півроку він зможе втілити свою мрію в життя, якщо спробує трохи підзаробити грошей. Мати Андрія порадила йому такі варіанти роботи:

- один раз на день вигулювати собаку сусідки (600 грн на місяць, або 20 грн за один раз);
- перевіряти домашнє завдання меншого брата, який навчається у 4-му класі, та допомагати йому з уроками (400 грн на місяць).

Визначте суму грошей, якої бракує Андрію для купівлі гіроскутера. Яким чином хлопець може зменшити свої витрати? Які ще додаткові варіанти заробітку для підлітка ви можете запропонувати, щоб накопичити потрібну суму коштів?



## Тема 7. Податки



### ТЕСТИ

### Завдання 1

**Можлива одна або декілька правильних відповідей.**

- Для чого потрібно сплачувати податки? Оберіть найбільш вичерпну відповідь:
  - щоб не нести кримінальну відповідальність;
  - щоб держава мала гроші;
  - щоб держава могла надавати послуги та товари, які корисні всьому суспільству;
  - щоб держава могла виконувати свої функції, наприклад, розподіляти кошти серед тих осіб і сфер, які їх потребують, обороняти країну та її громадян, фінансувати освіту, медицину тощо.
- Які податки належать до групи податків на споживання:
  - ПДВ і акциз;
  - акциз і мито;
  - ПДВ, акциз і мито;
  - ПДВ, мито й податок на нерухомість.
- Коли товар перетинає кордон держави, зазвичай треба сплатити:
  - податок на майно;
  - нічого не треба сплачувати;
  - мито;
  - акциз.
- Оберіть усі варіанти податкових пільг:
  - звільнення від сплати податку;
  - покладання обов'язку сплати податку на іншу особу;
  - встановлення зниженої ставки податку;
  - надання податкової знижки.
- Якщо ви впродовж року отримали дохід від здавання квартири в оренду, за який потрібно сплатити податок, ви повинні:
  - нічого не робити: якщо треба сплатити податок, то податкові органи вас про це повідомлять;
  - нічого не робити: ви й так сплатили багато податків зі своєї заробітної плати;
  - порахувати суму податків, яку треба сплатити, і сплатити;
  - заповнити податкову декларацію та сплатити податки.
- Економічно не вигідні податки – це податки:
  - не вигідні платникам податків, оскільки вилучається частка їхніх доходів, які можуть бути спрямовані на розвиток бізнесу;
  - на споживання, розмір яких є занадто високим, а кінцевими платниками є споживачі товарів і послуг;



- в) обрахування розміру та контроль за сплатою яких вимагає багато часу та значних зусиль;  
г) яких не потребує держава.

**Завдання 2****Тестове завдання на встановлення відповідності.**

ЗВ'ЯЗОК



1. Податок	а) документ, який подається до податкових органів; у ньому потрібно зазначити свої доходи та податки до сплати
2. Ставка податку	б) звільнення від сплати податку або дозвіл сплачувати податки в меншому розмірі
3. Податкова декларація	в) гроші, які населення та компанії сплачують державі для того, щоб вона могла здійснювати свої функції
4. Податкова пільга	г) розмір податку на об'єкт, що оподатковується

**Завдання 3****Тестове завдання на встановлення відповідності.**

ЗВ'ЯЗОК

**Платники податків**

1. Фізичні особи
2. Компанії
3. Фізичні особи-підприємці (ФОП)
4. Особи, що займаються незалежною професійною діяльністю

**Види податків на доходи:**

- а) ПДФО
- б) ЄСВ
- в) єдиний податок
- г) податок на прибуток

**Завдання 4****Тестове завдання на встановлення відповідності.**

ЗВ'ЯЗОК

**Речення**

1. Ставка податку є \_\_\_\_\_, якщо в законі встановлено суму, яку треба сплатити
2. Ставка на доходи вважається \_\_\_\_\_, коли що більше ви заробляєте, то більший відсоток від заробітку ви маєте сплатити
3. Коли податок розраховується як певний відсоток від суми, і розмір цього відсотка є однаковий, незалежно від розміру суми, на яку він нараховується, то ставка такого податку є \_\_\_\_\_.

**Пропущене слово**

- а) пропорційною
- б) фіксованою
- в) прогресивною



## Завдання 5

Закресліть 9 слів, які стосуються податкової тематики.

А	К	П	П	О	Д	І	С	Л	С
И	Ц	Л	А	Т	А	К	К	А	Т
З	М	И	Т	Н	Т	О	К	В	А
Д	Е	Т	О	И	К	П	А	Г	А
Л	К	Ц	І	Б	І	І	Л	Ь	Д
А	Р	А	Я	З	Р	Д	І	Х	О



## ЗАДАЧА

## Завдання 6

Студент Микола влітку на канікулах вирішив попрацювати. Він влаштувався помічником продавця в місцевому супермаркеті на неповний робочий день. За місяць роботи Миколі нарахували заробітну плату в розмірі 4 400 гривень.

1. Вкажіть, які податки має сплатити Микола, і які – роботодавець.
2. Зайдіть на сайт <https://zakon.rada.gov.ua/laws> і знайдіть останні версії Податкового кодексу й Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Перевірте, яка ставка застосовується до відповідних податків.
3. Обрахуйте суму податку, яку мають сплатити Микола та його роботодавець.
4. Обрахуйте, яку заробітну плату отримає Микола «на руки».



## ЗАДАЧА

## Завдання 7

Юрій є адвокатом. Він зареєстрований як особа, котра займається незалежною професійною діяльністю. Упродовж року Юрій заробив 1,5 млн гривень. Водночас, він здійснив і значні витрати, а саме: Юрій переїхав до нового, дорожчого, офісу, найняв стажера (додатково до помічника та секретаря), встановив нові двері, купував канцелярію тощо. Разом його витрати за рік становили 500 000 гривень. Розрахуйте:

1. Скільки разом Юрій має сплатити податків за рік (не враховуючи податки, які він має сплатити з заробітної плати його трьох працівників, оскільки вони враховані в річних витратах)?
2. Скільки податків повинен був би сплатити Юрій, якби він не мав документів, що підтверджують його витрати?
3. Чи змінилася б сума податку, що підлягає сплаті, якби Юрій був зареєстрований як фізична особа-підприємець, якщо всі інші умови є тими самими?





Під час обрахунку врахуйте таке:

1. Станом на 1 січня 2019 року максимальна сума, на яку нараховується ЄСВ, становить 15 розмірів мінімальної заробітної плати. Розмір мінімальної заробітної плати станом на 1 січня 2019 року становить 4 173 грн. Відповідно, максимальна сума, на яку нараховується ЄСВ, – 62 595 гривень.
2. Під час обрахунку податку для ФОП використовуйте ставку єдиного податку 5%, і суму, на яку Юрій вирішив нараховувати ЄСВ, – 62 595 гривень.

## Завдання 8

ЗАДАЧА



У сім'ї є двоє дітей-студентів, Марія та Марко. Сплата за навчання була здійснена в серпні 2018 року. Навчання Марії коштує 13 900 грн, сплату здійснила мама. Навчання Марка коштує 25 000 грн, які сплатив тато. Річний оподатковуваний дохід матері за 2018 рік становив 122 000 грн, а батька – 120 000 грн. Батьки зберегли документи про сплату за навчання з метою повернення переплаченого податку. Обрахуйте, яку суму податку мають повернути батькам Марії та Марка.

## Завдання 9

КОМАНДНА РОБОТА



Розподіл коштів, що надійшли від платників податків, є вкрай відповідальним завданням. Держава чи місцева влада мають ефективно та своєчасно витратити кошти на ті сфери, які цього потребують, і в потрібному обсязі. Зайдіть на сторінку Міністерства фінансів України за посиланням <https://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet> й ознайомтеся з її змістом, а також із державним бюджетом на відповідний рік (<https://www.minfin.gov.ua/news/view/derzhavnyi-bjudzhet--prezentatsiia?category=bjudzhet>).

Оберіть кілька сфер, які вас цікавлять найбільше (наприклад, оборона, освіта чи медицина), та розкажіть, чи достатньо їх, на вашу думку, фінансують із бюджету?

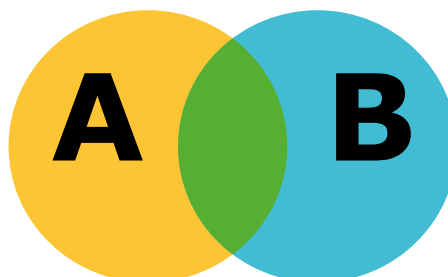
## Завдання 10

КОМАНДНА РОБОТА



Використовуючи діаграму Венна, порівняйте категорії: ПДВ та акциз.

*Для довідки: у діаграмі Венна для ілюстрування подібностей, відмінностей і зв'язків між поняттями, ідеями, категоріями та групами використовуються круги, які перекриваються. Перекриті частини кругів позначають подібності між групами, а частини, що не перекриваються, – відмінності.*





# РОЗДІЛ 2

## Фінансова система та фінансові послуги





## Тема 8. Як працює фінансова система

### Завдання 1

ТЕСТИ



Можлива одна або декілька правильних відповідей.

1. Домогосподарство має надходження в розмірі 20 000 грн, а видатки – у розмірі 15 500 грн, отже, потенційно таке домогосподарство може бути:
  - а) нетто-позичальником;
  - б) нетто-кредитором;
  - в) фінансовим посередником;
  - г) правильна відповідь відсутня.
2. До фінансових послуг належать:
  - а) залучення вкладів;
  - б) переказ коштів;
  - в) обмін валют;
  - г) усі відповіді правильні.
3. Захист прав споживачів фінансових послуг та створення однакових «правил гри» для всіх учасників фінансової системи забезпечують:
  - а) засновники фінансових посередників;
  - б) фінансові посередники;
  - в) ринки капіталу;
  - г) держава за допомогою фінансових регуляторів.
4. Будь-який фінансовий посередник в Україні повинен мати:
  - а) статутний капітал в розмірі 500 млн грн;
  - б) засновників – резидентів України;
  - в) ліцензію на провадження відповідних видів діяльності;
  - г) офіційний веб-сайт, зареєстрований у фінансовому регуляторі.
5. Назвіть основних фінансових регуляторів, задіяних у секторальній моделі регулювання фінансових установ в Україні:
  - а) НБУ;
  - б) НКЦПФР;
  - в) ФГВФО;
  - г) Нацкомфінпослуг;
  - г) Держфінмоніторинг.
6. Чи має банк право цікавитися джерелами походження коштів, якщо ви відкриваєте депозит в розмірі 200 000 грн:
  - а) ні, це моя приватна інформація;
  - б) ні, таку інформацію може запитувати лише суд чи правоохоронний орган;
  - в) так, оскільки існує спеціальне законодавство щодо запобігання та протидії відмиванню коштів;
  - г) так, оскільки він має зрозуміти, у які проекти вкладати мої кошти.



## ТАК/НІ

**Завдання 2**  
Відповідь обґрунтуйте.

1. Домогосподарства частіше є нетто-кредиторами, а підприємства – нетто-позичальниками.
2. Більше регуляторних обмежень щодо участі в певній ризиковій діяльності застосовується до фінансових установ, які не залучають кошти населення.



## ЗВ'ЯЗОК

**Завдання 3**  
Тестове завдання на встановлення відповідності.**Вид діяльності**

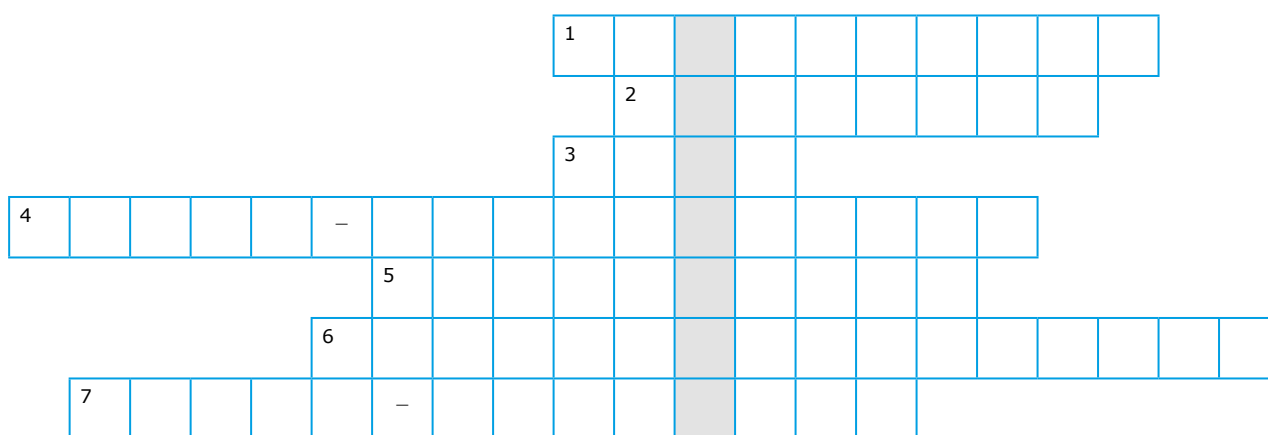
1. Банківська діяльність
2. Діяльність із переказу коштів без відкриття рахунків
3. Послуги обміну валют
4. Діяльність фондової біржі
5. Страхова діяльність

**Фінансові регулятори:**

- а) НБУ
- б) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку
- в) Нацкомфінпослуг



## КРОСВОРД

**Завдання 4**  
Вставте пропущені слова у відповідному відмінку, і тоді ви дізнаєтеся зашифроване слово.

1. \_\_\_\_\_ є важливою для ухвалення рішень щодо кредитування. Її брак заважає позичати гроші незнайомим особам без участі фінансових посередників.
2. \_\_\_\_\_ – це дозвіл на надання певних видів фінансових послуг.
3. \_\_\_\_\_ – це фінансова установа, яка має право залучати вклади, видавати кредити й відкривати та вести рахунки фізичних і юридичних осіб.



4. \_\_\_\_\_ – це той, хто позичає кошти через фінансову систему.
5. Забезпечення \_\_\_\_\_ – це одна з цілей державного регулювання фінансової системи.
6. \_\_\_\_\_ – це назва сім'ї в економічній науці.
7. \_\_\_\_\_ – це той, хто вкладає кошти через фінансову систему.

**Зашифроване слово:** економічний термін, що відображає відносини в процесі створення та розподілу грошових коштів.

## Завдання 5

КОМАНДНА РОБОТА



Розгляньте переваги та недоліки моделей регулювання діяльності фінансових посередників, а саме, секторальної, функціональної та консолідованої. Подайте результати в таблиці.

Моделі регулювання	Переваги	Недоліки
Секторальна модель		
Функціональна модель		
Консолідована модель		



## Тема 9. Банки та банківські послуги



### ТЕСТИ

### Завдання 1

Можлива одна правильна відповідь.

1. Різниця між процентними доходами та процентними витратами банку – це:
  - а) нетто-прибуток;
  - б) маржа;
  - в) тариф;
  - г) отримані комісійні.
2. Рахунок, який відкривають банки підприємствам та домогосподарствам для здійснення, у першу чергу, розрахунково-касових операцій, – це:
  - а) банківський рахунок;
  - б) депозитний рахунок;
  - в) поточний рахунок;
  - г) інвестиційний рахунок.
3. Поточний рахунок фізичної особи може використовуватися для:
  - а) отримання стипендії та зарплати;
  - б) отримання переказів від родичів;
  - в) сплати за туристичну подорож;
  - г) усі відповіді правильні.
4. Якщо банк, власником якого є приватна особа, збанкрутує, то кошти на поточному рахунку фізичної особи:
  - а) зникнуть;
  - б) поверне держава в повному обсязі;
  - в) відшкодує Фонд гарантування в обсягах відповідно до чинного законодавства;
  - г) видадуть на першу вимогу власника рахунку.
5. Дебетова картка, на відміну від кредитної картки, не передбачає можливості:
  - а) отримання стипендії та зарплати;
  - б) отримання переказів від родичів;
  - в) сплати за туристичну подорож;
  - г) сплати в магазині за товари в обсязі, що перевищує залишок на карті.
6. CVV2/CVC2 – код, призначений для:
  - а) зняття коштів у банкоматі;
  - б) ідентифікації банківським працівником;
  - в) підтвердження операції в мережі Інтернет;
  - г) усі відповіді правильні.



## Завдання 2

**Відповідь обґрунтуйте.**

1. Отримання банківської послуги можливе лише в офісі банку.
2. Фізична особа може використовувати звичайний поточний рахунок для підприємницької діяльності.
3. Банк може «користуватися» грошовими коштами, які знаходяться на рахунку клієнта.
4. Банки ніколи не встановлюють комісію за відкриття поточного рахунку.

## Завдання 3

ЗАДАЧА



Студентка Аліна має поточний рахунок у банку. Залишок на поточному рахунку становить 7 500 грн. Аліна має здійснити платіж за гуртожиток в розмірі 650 грн. Комісія банку за здійснення такого платежу становить 0,5%. Яким буде залишок на поточному рахунку Аліни після здійснення платежу?

## Завдання 4

ЗАДАЧА



Студент Данило віддає перевагу придбанню товарів в мережі Інтернет. Проте, розуміючи, що потрібно контролювати стан власного рахунку, Данило має ліміт на здійснення покупок у мережі Інтернет. Цей ліміт передбачає можливість здійснення таких покупок упродовж місяця на суму, що не перевищує 10 000 грн. На початок місяця в Данила на рахунку було 12 000 грн.

Упродовж місяця Данило здійснив такі платежі: за гуртожиток – 650 грн (банк за здійснення платежу стягнув 1%), продукти харчування – 1 100 грн, придбання мобільного телефону в інтернет-магазині за 6 500 грн. Також на рахунок Данила батьки переказали кошти в розмірі 5 000 грн. Однак коли Данило спробував придбати в інтернет-магазині розумний годинник за 5 500 грн, йому було відмовлено в здійсненні операції.

Яким є залишок на поточному рахунку Данила після здійснення платежів, які було підтверджено банком? Чому банк заблокував операцію з придбання Данилом розумного годинника? Чи можна вирішити цю ситуацію, і як швидко?

## Завдання 5

ДОСЛІДЖЕННЯ



Скористайтеся сайтами декількох банків і з'ясуйте, які документи вимагають банки для відкриття поточного рахунку й оформлення платіжної картки. Чи є якісь особливості у відкритті рахунків школярам та студентам стосовно, по-перше, переліку документів, які потрібно подати до банку; по-друге, вартості обслуговування.



## КОМАНДНА РОБОТА

## Завдання 6



Як ви вже знаєте, варто значну увагу звертати на рівень надійності банків. Ви також знаєте, що банки можна оцінювати на основі показників їхньої діяльності, їхніх рейтингів і власників тощо. Зараз перед вами буде поставлено складне завдання: знайти всю можливу інформацію з достовірних джерел (сайти Національного банку України, Фонду гарантування вкладів, банків, рейтингових агентств тощо) про п'ять банків для заповнення таблиці, наведеної нижче, щоб побудувати власний рейтинг. Власний рейтинг вибудовуємо за п'ятибальною шкалою: від 1 бала (погані показники, низькі рейтинги тощо) до 5 балів (гарні показники, високі рейтинги тощо). Загальний рейтинг є сумою балів за кожною з позицій, відповідно, максимальний бал загального рейтингу становитиме 30 балів. Презентуйте постер з отриманими результатами.

Банки	Наявність ліцензії	Ліквідність активів банку	Якість кредитного портфеля	Прибутковість	Власники банку	Народний рейтинг банку	Загальний рейтинг
Банк 1							
Банк 2							
Банк 3							
Банк 4							
Банк 5							



## КОМАНДНА РОБОТА

## Завдання 7

Ви сформували власний рейтинг банків. Тепер оберіть три з найвищим рейтингом. Ще раз перегляньте перелік банківських послуг, наведених у навчальному посібнику, та виокремте п'ять із них, якими ви скористалися б уже сьогодні. Здійсніть їх ранжування за рівнем важливості для вас на цей час. Надалі на основі інформації з сайтів банків також оцініть банківські послуги за п'ятибальною шкалою: від 1 бала (найменш привабливі умови надання послуги) до 5 балів (найбільш привабливі умови надання послуги). На основі сформованого рейтингу визначте банк, який ви оберете. Презентуйте постер із отриманими результатами.

Банківські послуги	Банк 1	Банк 2	Банк 3
Випуск дебетної картки			
...			
...			
Загальний рейтинг			





## Тема 10. Страхування

### Завдання 1

ТЕСТИ



**Можлива одна або декілька правильних відповідей.**

- Оберіть найповніше та правильне визначення страхування: страхування – це...
  - події, які мають такі спільні риси: імовірність настання, випадковість і непрогнозованість настання подій; негативні наслідки;
  - відносини, які виникають між страховиком і страхувальником унаслідок реалізації страхового ризику та настання страхового випадку;
  - відносини, у яких особа (страхувальник) передає ризик настання несприятливої події або втрат від неї страховій компанії за певну винагороду, а страхова компанія, у разі реалізації ризику, має виплатити страхувальнику визначену суму або відшкодувати втрати;
  - фінансова послуга для захисту споживачів від непередбачуваних подій, як-от: утрата працездатності, захворювання, нещасні випадки тощо.
- Людина стала власником поліса медичного страхування. У стані алкогольного сп'яніння вона зламала ногу. Чи відшкодує страхова компанія витрати на лікування:
  - так, адже страховий випадок настав, а отже, страхова компанія має сплатити за лікування;
  - так, однак страхова компанія відшкодує витрати на лікування лише частково, оскільки людина була в стані алкогольного сп'яніння;
  - ні, оскільки це – нещасний випадок, то буде відмовлено у відшкодуванні за полісом медичного страхування;
  - ні, страхова компанія відмовить у виплаті страхового відшкодування через те, що людина перебувала в стані алкогольного сп'яніння.
- Принципами страхової діяльності є:
  - імовірність настання певних подій;
  - накопичення;
  - поверненість страхових внесків у разі настання страхового випадку;
  - перерозподіл.
- Ліцензії на здійснення страхової діяльності страховим компаніям видає:
  - Моторне (транспортне) страхове бюро України;
  - Національний банк України;
  - Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг;
  - правильної відповіді немає.
- Представник страхової компанії, який діє від її імені, – це:
  - страхувальник;
  - страховий брокер;
  - страховик;
  - страховий агент.



6. Компанії, які сприяють вирішенню (врегулюванню) або розслідуванню страхових випадків, – це:
  - а) асистентські компанії;
  - б) допоміжні компанії;
  - в) асистанські компанії;
  - г) усі відповіді правильні.
7. До загального страхування належить:
  - а) страхування квартири;
  - б) медичне страхування;
  - в) накопичувальне страхування життя;
  - г) страхування від нещасних випадків.
8. Договір страхування може оформлюватися у формі:
  - а) страхового полісу;
  - б) страхової розписки;
  - в) договору між страхувальником і страховим брокером;
  - г) страхового тарифу.
9. Людина вирішила укласти договір медичного страхування. Її щомісячні внески на користь страхової компанії становлять 250 грн. Яку назву мають такі внески:
  - а) страхова премія;
  - б) страхова сума;
  - в) страхова виплата;
  - г) страхове відшкодування.
10. Людина потрапила в дорожньо-транспортну пригоду й пошкодила автомобіль. На щастя, вона мала поліс страхування КАСКО, і страхова компанія сплатила за ремонт автомобіля 25 000 грн. Цю сплату називають:
  - а) страхова премія;
  - б) страхова сума;
  - в) страхове відшкодування;
  - г) страховий платіж.
11. Розмір страхової премії залежить від:
  - а) страхової суми та страхових ризиків;
  - б) предмету страхування та/або особистості застрахованої особи;
  - в) графіка розрахунків й розміру франшизи;
  - г) усі відповіді правильні.
12. Частина збитків внаслідок настання страхового випадку, яку не відшкодовує страхова компанія, – це:
  - а) асистанс;
  - б) страхова премія;
  - в) франшиза;
  - г) нульова страхова премія.

**Завдання 2****Відповідь обґрунтуйте.**

1. Якщо людина потрапила в дорожньо-транспортну пригоду й пошкодила автомобіль, вона може швидко замовити поліс страхування й отримати відшкодування.
2. Що менша франшиза, то більша страхова премія.
3. Наявність франшизи в договорі страхування майна зумовлюється потребою мінімізації витрат страхової компанії в разі настання страхового випадку.

**Завдання 3****Тестове завдання на встановлення відповідності.**

1. Вигодонабувач

2. Страхувальник

3. Страховик

4. Страховий агент

5. Страховий брокер

6. страхова виплата

7. страхова премія

а) винагорода страховику, яку сплачує страхувальник

б) грошова сума, яку сплачує страховик у разі настання страхового випадку

в) людина або компанія, яка отримує страхове відшкодування в разі настання страхового випадку

г) особа, яка хоче передати ризик страховику

ґ) фінансова установа, яка отримала ліцензію на страхову діяльність, за винагороду бере на себе чужі ризики й у разі настання страхового випадку виплачує страхове відшкодування

д) представник страхової компанії, що діє від її імені

е) допоміжний учасник страхових відносин, що діє в інтересах страхувальника, а не страхової компанії

**Завдання 4****Тестове завдання на встановлення відповідності.**

1. Страховий ризик

2. Страховий випадок

а) імовірність пошкодження автомобіля

б) дорожньо-транспортна пригода

в) захворювання на кір

г) імовірність хвороби

ґ) імовірність пошкодження майна сусіда

д) підтоплення квартири сусіда



## ЗВ'ЯЗОК

## Завдання 5

## Тестове завдання на встановлення відповідності.

1. Добровільне страхування
2. Обов'язкове страхування

- а) безперервне медичне страхування
- б) особисте страхування від нещасних випадків на транспорті
- в) страхування відповідальності власників зброї за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам
- г) страхування майна
- ґ) страхування нерухомого майна, придбаного у кредит



## ЗАДАЧА

## Завдання 6

Сім'я Кононенків застрахувала квартиру зі страховою сумою 300 000 грн від таких подій, як підтоплення та пожежа. Для здешевлення вартості страховки сім'я Кононенків погодилася на безумовну франшизу в розмірі 5 000 грн. Через певний час у квартирі сталося підтоплення, і витрати сім'ї на ліквідацію його наслідків становили 25 000 грн. Якою буде сума відшкодування, яку страхова компанія сплатить сім'ї Кононенків?



## ЗАДАЧА

## Завдання 7

Сім'я Кононенків має намір також застрахувати автомобіль зі страховою сумою 150 000 грн. Для здешевлення вартості страховки сім'я Кононенків хоче погодитися на франшизу. Який варіант їм обрати: умовну франшизу в розмірі 5 000 грн чи безумовну франшизу в розмірі 4 000 грн?



## КОМАНДНА РОБОТА

## Завдання 8

Як ви вже знаєте, варто значну увагу звертати на рівень надійності страхових компаній. Ви також знаєте, що страхові компанії можна оцінювати на основі показників їхньої діяльності, їхніх рейтингів і власників тощо. Зараз перед вами буде поставлено складне завдання: знайти всю можливу інформацію з достовірних джерел (сайти Нацкомфінпослуг, рейтингових агентств, страхових компаній тощо) про п'ять страхових компаній для заповнення таблиці, наведеної нижче, щоб побудувати власний рейтинг. Власний рейтинг вибудовуємо за п'ятибальною шкалою: від 1 бала (погані показники, низькі рейтинги) до 5 балів (гарні показники, високі рейтинги тощо). Загальний рейтинг є сумою балів за кожною з позицій. Зрозуміло, що максимальний бал загального рейтингу становитиме 30 балів. Презентуйте постер із отриманими результатами.



Страхові компанії	Наявність ліцензії	Інформація про діяльність	Рейтинг МТСБУ	Прибутковість	Власники страхової компанії	Народний рейтинг страхової компанії	Загальний рейтинг
1							
2							
3							
4							
5							

## Завдання 9

КОМАНДНА РОБОТА



Ви сформували власний рейтинг страхових компаній. Тепер оберіть три з найвищим рейтингом. Виокремте п'ять страхових послуг, якими ви хотіли б скористатися. Здійсніть їх ранжування за рівнем важливості для вас на цей час. Надалі на основі інформації з сайтів страхових компаній оцініть страхові послуги за п'ятибальною шкалою: від 1 бала (найменш привабливі умови надання послуги) до 5 балів (найбільш привабливі умови надання послуги). На основі сформованого рейтингу визначте страхову компанію чи страхові компанії, які ви оберете. Презентуйте постер із отриманими результатами.

Страхові послуги	Страхова компанія 1	Страхова компанія 2	Страхова компанія 3
Медичне страхування			
...			
...			
Загальний рейтинг			

## Завдання 10

ДОСЛІДЖЕННЯ



Ви визначилися зі страховою компанією та послугами, якими ви можете скористатися. Тепер визначте основні умови договорів страхування з обраних вами видів страхування (медичне страхування, страхування цивільної відповідальності тощо). Наразі ви можете знайти типові договори страхування на сайтах страхових компаній. Які пункти договорів вимагають найбільшої уваги?



# Тема 11. Небанківські фінансові установи



## ТЕСТИ

## Завдання 1

**Можлива одна або декілька правильних відповідей.**

1. Яка фінансова установа може працювати як комісійний магазин:
  - а) кредитна спілка;
  - б) фінансова компанія;
  - в) ломбард;
  - г) лізингова компанія.
2. Щоб отримати кредит у кредитній спілці, потрібно:
  - а) відкрити депозитний вклад у кредитній спілці;
  - б) стати членом кредитної спілки;
  - в) зайти на сайт будь-якої кредитної спілки й замовити кредит онлайн;
  - г) мати оформлений кредит у банку.
3. Ви вирішили взяти у лізинг автомобіль і прийшли в лізингову компанію. Як підтвердження законності своєї діяльності компанія показала ліцензію на здійснення лізингової діяльності від НКЦПФР. Ваші дії:
  - а) погодитися, адже наявність ліцензії підтверджує законність діяльності;
  - б) відмовитися, адже ліцензію на таку діяльність мав видати НБУ;
  - в) погодитися, адже наявність ліцензії є бажаною, але необов'язковою, і те, що в компанії є ліцензія, вже надає вам більше захищеності;
  - г) відмовитися, адже ліцензію на таку діяльність мала видати Нацкомфінпослуг.
4. До якої небанківської фінансової установи людина має сплатити вступний і пайовий внески, перш ніж вона зможе скористатися її послугами:
  - а) до фінансової компанії;
  - б) до ломбарду;
  - в) до лізингової компанії;
  - г) до кредитної спілки.
5. Розмір вступного внеску до кредитної спілки є, зазвичай:
  - а) великим (понад 1 000 грн);
  - б) значним (понад 2 000 грн), оскільки ці кошти спрямовуються до спеціального фонду на покриття ризиків діяльності кредитної спілки;
  - в) незначним, і ці кошти, в разі припинення членства в кредитній спілці, не повертаються;
  - г) необов'язковим до сплати.
6. У яких небанківських фінансових установах споживачі фінансових послуг можуть розміщувати кошти на депозит:
  - а) у фінансових компаніях;
  - б) у кредитних спілках;
  - в) у ломбардах;
  - г) у лізингових компаніях.



7. Вам пропонують відкрити депозит у кредитній спілці. Вивчивши її веб-сайт, ви багато дізналися про види депозитів, які вона пропонує. Водночас, ви не знайшли інформації про надання нею кредитів, а також не знайшли фінансову звітність спілки. Процентні ставки за депозитами, які пропонує ця спілка, є дуже привабливими, – у середньому, у два–три рази вищі за процентні ставки в банках. Також кредитна спілка наголошує на тому, що має спеціальний резервний фонд, який буде використано, якщо виникнуть якісь проблеми з поверненням депозитів. Ваші дії будуть такими:
- а) відкрити депозит, оскільки процентні ставки є високими, і жоден з інших фінансових посередників не пропонує такі високі ставки;
  - б) відкрити депозит. Так, не все зрозуміло про діяльність спілки, але ж є резервний фонд;
  - в) відмовитися від відкриття депозиту;
  - г) відкрити депозит, бо сума депозиту менше, ніж гарантована державою сума відшкодування вкладу.
8. Вам потрібен кредит у сумі 30 000 грн, і наразі ви розглядаєте варіанти його отримання в різних фінансових установах. Ваші знайомі розказали вам про можливість отримання кредиту в кредитній спілці за спрощеною процедурою й за прийнятною процентною ставкою. Звернувшись до кредитної спілки, ви дізналися, що для того, щоб стати членом спілки та отримати кредит, потрібно зробити вступний внесок в розмірі 3 000 грн. Ваші дії будуть такі:
- а) погодитися, адже на ринку ви не знайшли інших, вигідніших, пропозицій за процентною ставкою, а сума 3 000 грн, порівняно з сумою кредиту, не є значною;
  - б) погодитися, оскільки процедура отримання дуже проста й зрозуміла;
  - в) відмовитися від отримання кредиту в цій кредитній спілці;
  - г) погодитися, оскільки вступний внесок мені повернуть після повернення мною кредиту.
9. Яка діяльність є забороненою для фінансових компаній:
- а) приймання платежів для подальшого переказу;
  - б) залучення коштів населення;
  - в) переказ безготівкових коштів;
  - г) надання кредитів.
10. Хто має право надавати послугу фінансового лізингу:
- а) фінансові компанії;
  - б) лізингові компанії;
  - в) банки;
  - г) ломбарди.
11. Під час дії договору фінансового лізингу автомобіля власником автомобіля є:
- а) лізингодавець;
  - б) лізингоодержувач;
  - в) автосалон;
  - г) банк – кредитор лізингодавця.



12. Періодичний лізинговий платіж – це:

- а) певна сума, яка сплачується лізингодавцю відразу після укладення договору та використовується на оплату оформлення договору, реєстрацію транспортного засобу й інші адміністративні справи;
- б) платіж, який впродовж строку дії договору лізингоодержувач повинен сплачувати лізингодавцю через певні проміжки часу (наприклад, щомісячно);
- в) певна сума, яка сплачується лізингодавцю відразу після укладення договору фінансового лізингу та використовується для оплати частини вартості предмету лізингу;
- г) платіж, який упродовж строку дії договору лізингодавець повинен періодично сплачувати страховій компанії.



ТАК/НІ

## Завдання 2

### Відповідь обґрунтуйте.

1. Ломбарди пропонують найнижчі процентні ставки за кредитами для населення.
2. Після укладення угоди про фінансовий лізинг право власності на автомобіль має лізингоодержувач.
3. Ви погодитеся зробити платіж на користь лізингової компанії ще до підписання договору, оскільки це, як сказали вам в лізинговій компанії, є загальноприйнятою практикою.



ЗАДАЧА

## Завдання 3

Сім'я Петренків розглядає можливість укладення угоди про отримання автомобіля у фінансовий лізинг, вартість якого в автосалоні становить 413 900 грн, строком на два роки. Грошей на аванс у них вистачає. На цей час вони розглядають дві пропозиції: пропозиція фінансової компанії «Коло» та лізингової компанії «Веселка».

Умови лізингу в фінансовій компанії «Коло» такі:

- аванс – 60%;
- щомісячний платіж – 8 700 грн (відшкодування частини вартості майна та відсотки);
- адміністративна комісія – 2,5% від суми фінансування (стягується одноразово).

Умови лізингу в лізинговій компанії «Веселка» такі:

- аванс – 50%;
- щомісячний платіж – 10 200 грн (відшкодування частини вартості майна та відсотки);
- адміністративна комісія – 0,9% від вартості майна (стягується одноразово).

Який варіант варто обрати сім'ї Петренків?



## Завдання 4

ДОСЛІДЖЕННЯ



Здійсніть аналіз наявних пропозицій трьох лізингодавців на придбання автомобіля обраної вами марки. Заповніть таблицю, наведену нижче.

Назва лізингодавця та його тип (банк, фінансова компанія, лізингова компанія)	Вартість автомобіля, грн	Сума авансового платежу, грн	Сума фінансування, грн	Строк фінансування, років	Сума адмін. комісії, грн	Щомісячний платіж (включно зі страхуванням), грн	Загальна сума витрат, грн

## Завдання 5

ДОСЛІДЖЕННЯ



Знайдіть щонайменше три кредитні спілки, які працюють у вашій області чи місті. Зайдіть на їхні веб-сайти та дізнайтеся, хто може стати членом спілки, які умови для вступу до спілки, та які послуги вона пропонує.

## Завдання 6

КОМАНДНА РОБОТА



Заповніть матрицю, як наведено в прикладі в таблиці нижче. Верхній рядок доповніть фінансовими послугами, які можуть надавати небанківські фінансові установи. Можна скористатися Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання фінансових послуг» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

Відзначте, які фінансові послуги може надавати той чи інший фінансовий посередник. Надалі скористайтеся сайтами небанківських фінансових установ і заповніть таку саму матрицю для фінансових установ, що працюють в Україні. Чому є відмінності?

Вид/назва установи	Надання кредитів	.....	.....	.....	.....
Кредитна спілка	+				
Фінансова компанія	+				
Лізингова компанія	-				
Ломбард	+				



## Тема 12. Що таке валюта



### ТЕСТИ

### Завдання 1

Можлива одна або декілька правильних відповідей.

1. Яке з тверджень є правильним:
  - а) євро є національною валютою України;
  - б) євро є іноземною валютою в Україні;
  - в) гривня є національною валютою України;
  - г) долар США є національною валютою України.
2. Яка установа є емітентом гривні:
  - а) державний банк;
  - б) Національний банк України;
  - в) державна фінансова компанія;
  - г) Європейський центральний банк.
3. Іноземна валюта потрібна споживачам, що проживають в Україні, для:
  - а) здійснення платежів у магазинах під час перебування за кордоном;
  - б) здійснення платежів за товари, придбані в інтернет-магазинах в Україні;
  - в) здійснення платежів за мобільний зв'язок в Україні;
  - г) усі відповіді правильні.
4. Курс купівлі валюти банком – це:
  - а) курс, за яким банк купує в споживача іноземну валюту;
  - б) курс, за яким банк купує в споживача національну валюту;
  - в) офіційний валютний курс, що встановлює НБУ;
  - г) офіційний валютний курс, що встановлює ЄЦБ.
5. Купівля та продаж центральним банком іноземної валюти на валютному ринку України – це:
  - а) валютна девальвація;
  - б) валютна ревальвація;
  - в) валютна інфляція;
  - г) валютна інтервенція.
6. Якщо відбуваються значні коливання курсу національної валюти в бік її послаблення, то центральний банк:
  - а) продає національну валюту;
  - б) купує іноземну валюту;
  - в) продає іноземну валюту;
  - г) купує спеціальні права запозичення.



## Завдання 2

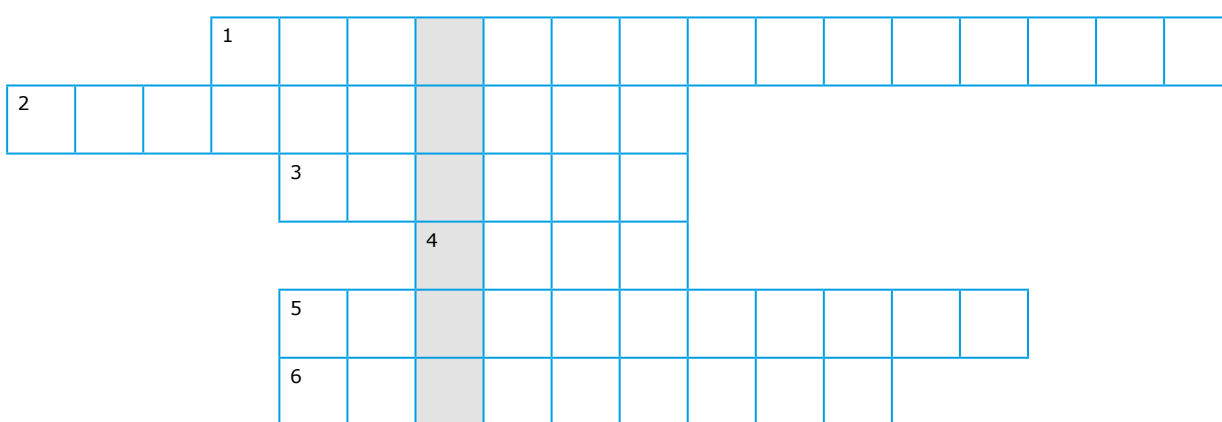
Відповідь обґрунтуйте.

1. Національну валюту, яка функціонує лише в межах однієї країни і обмін якої на іноземну валюту в деяких випадках є обмеженим, називають вільно конвертованою валютою.
2. Ви можете сплатити картою, випущеною для гривневого рахунку, за покупки в Інтернеті на іноземних веб-сайтах.

## Завдання 3



Правильно відгадавши всі слова по горизонталі, по вертикалі ви прочитаєте зашифроване слово, виділене кольором.



1. Здатність валют обмінюватися між собою.
2. Валютний курс, який установлюється на незмінному рівні незалежно від попиту та пропозиції на валютному ринку.
3. Дорогоцінний метал, який накопичують центробанки у своїх міжнародних валютних резервах.
4. Валюта Китайської Народної Республіки.
5. Інструмент, що використовують для згладжування надмірних курсових коливань.
6. Валютний курс, який установлюється на основі попиту та пропозиції на валютному ринку.

**Зашифроване слово:** грошова одиниця будь-якої країни.

## Завдання 4



Ви відвідали Варшаву, і, повертаючись додому, побачили в аеропорту сувенір, за який можна розрахуватися трьома валютами – доларами США, євро та місцевою валютою – польськими злотими. Ціна сувеніра в польських злотих становить zł100, у доларах США – \$27, а в євро – €23.



Зайшовши в Інтернет, ви знайшли такі офіційні курси валют до української гривні: 1 долар США – 27,79 грн; 1 євро – 31,73 грн; 1 злотий – 7,40 грн. З'ясуйте, у якій валюті купівля сувеніру буде найвигіднішою, якщо у вас є гроші в усіх перелічених валютах.



## ЗАДАЧА

## Завдання 5

Ви знаєте, що сьогодні надання кредитів в іноземній валюті фізичним особам заборонено. У навчальному посібнику ми згадували 2008 рік, коли курс гривні до більшості іноземних валют істотно знизився внаслідок глобальної фінансової кризи, а також ситуацію, яка склалася з фізичними особами-позичальниками, які мали на той час кредити в іноземній валюті. Для кращого розуміння згаданої ситуації та пояснення причин заборони кредитування фізичних осіб в іноземній валюті розглянемо такий приклад.

Вважатимемо, що в грудні 2007 року Ганна позичила гроші в доларах США на 10 років для придбання квартири. Її заборгованість становила 75 000 доларів США, а щомісячний платіж сягав 625 доларів США. Ганна мала зарплату в розмірі 7 000 грн. Курс гривні до долара США становив у 2007 році 5 грн за 1 долар США. На грудень 2008 року заборгованість Ганни скоротилася до 67 500 доларів США. Проте курс гривні до долара США сягнув 7,7 грн за 1 долар США.

Враховуючи, що Ганна мала винятково гривневий надходження, розрахуйте, як змінився гривневий еквівалент її щомісячного платежу? Чи змогла б Ганна сплачувати за цим кредитом, якщо зрозуміло, що в період кризи не варто очікувати на підвищення зарплати?



## ЗАДАЧА

## Завдання 6

Банки 1, 2 та 3 встановили такі курси обміну долару США на українську гривню:

Назва установи	Курс купівлі	Курс продажу
Банк 1	27,60	27,95
Банк 2	27,50	28,00
Банк 3	27,55	27,90

1. Яку максимальну суму в гривнях можна одержати за 150 доларів США? У якому банку?
2. Яку максимальну суму в доларах США ви зможете одержати за 10 000 грн? У якому банку?



## ДОСЛІДЖЕННЯ

## Завдання 7

Знайдіть в Інтернеті інформацію про курси купівлі, продажу валют, наведених у таблиці, в одному банку на ваш вибір й офіційний курс валют на поточну дату. Ви



маєте 1 000 доларів США і 500 євро, але наразі ви плануєте поїздку до Великої Британії та хочете мати фунти стерлінгів. Скільки фунтів стерлінгів ви зможете отримати за 1 000 доларів США і 500 євро?

Курси валют			
Валюта	Купівля	Продаж	Офіційний курс НБУ
USD			
EUR			
GBP			

## Завдання 8

КОМАНДНА РОБОТА



Згадаймо географію та країни – сусіди України. Заповніть наведену нижче таблицю.

Країна – сусід України	Назва валюти країни	Міжнародна аббревіатура	Частково конвертована валюта	Вільно конвертована валюта
Словаччина	Євро	EUR	-	+
.....	.....	.....	.....	.....



## Тема 13. Платежі та платіжні системи



### ТЕСТИ

### Завдання 1

**Можлива одна або декілька правильних відповідей.**

- Сім'я Кононенків вирішила придбати автомобіль вартістю 120 000 грн. У сім'ї Кононенків є 70 000 грн готівкою та 50 000 грн на поточному рахунку батька. Який варіант сплати за автомобіль є прийнятним згідно з українським законодавством:
  - перерахування коштів з поточного рахунка на рахунок продавця та в той самий день внесення 70 000 грн в касу продавця автомобіля;
  - зняття коштів із поточного рахунку та в той самий день сплата готівкою всієї суми в касі продавця автомобіля;
  - внесення 70 000 грн через касу банку на поточний рахунок батька та перерахування всієї суми коштів на рахунок продавця автомобіля;
  - внесення 70 000 грн через касу банку на поточний рахунок продавця автомобіля та перерахування 50 000 грн з рахунка батька на рахунок продавця.
- Ваш друг перебуває за кордоном і загубив платіжну картку. Йому терміново потрібні гроші. Ви вирішили йому допомогти й переказати кошти. Який із нижче наведених варіантів є прийнятним:
  - перерахувати кошти на рахунок друга;
  - перерахувати кошти через Western Union чи MoneyGram або подібну систему;
  - замовити нову платіжну картку для друга й перерахувати на неї кошти;
  - написати заяву в банк, щоб за кордоном видали нову платіжну картку другу, й переказати на неї гроші.
- Чому в разі переказу великих сум готівки (понад 150 000 грн) потрібно надати в банк додаткові документи, зокрема, такі, що підтверджують підстави для такого платежу:
  - тому що банки не встигають опрацювати такі платежі швидко;
  - тому що банкам цікаво, які операції здійснюють клієнти;
  - тому що готівкові платежі є незручними для банків, і для зменшення розрахунків готівкою банки ускладнюють процедуру її переказу;
  - тому що готівкові платежі можуть бути пов'язані з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом.
- Складовими платіжної системи є:
  - банк або фінансова компанія, що визначає правила роботи платіжної системи;
  - розрахунковий банк;
  - учасники платіжної системи, що безпосередньо надають послуги з переказу коштів;
  - усі відповіді правильні.
- Процес визначення чистих взаємних зобов'язань учасників платіжної системи називають:
  - кліринг;
  - емісія;
  - брутто-розрахунки;
  - миттєві розрахунки.



6. Ви здійснили покупку в інтернет-магазині 25 липня на суму 100 євро. Курс становив 30,20 грн за 1 євро. Фактичне списання коштів з вашого рахунку відбулося наступного дня, коли курс становив 30 грн за 1 євро. За яким курсом буде проведено оплату:
- 30,20 грн за 1 євро;
  - 30 грн за 1 євро;
  - за середньозваженим курсом, а саме:  $\frac{30,2+30}{2}=30,1$  грн;
  - за середньгеометричним курсом, а саме:  $\sqrt{30,2 \times 30}=30,0998$  грн.

## Завдання 2

Відповідь обґрунтуйте.

ТАК/НІ



- Безготівковий платіж можна здійснити безпосередньо на сайті продавця товару.
- В Україні будь-який продавець має приймати електронні гроші як засіб оплати за товари та послуги.
- Платежі із використанням електронних грошей є дуже дорогими та не вигідними.
- Система електронних платежів НБУ працює в режимі реального часу.
- Обробка платежів у роздрібних системах, таких як національна карткова платіжна система «Простір», коштує дешевше, аніж обробка платежів у системі валових розрахунків.

## Завдання 3

Тестове завдання на встановлення відповідності.

ЗВ'ЯЗОК



Види банків	Функції банків у платіжній системі:
1. Банк-емітент	а) банк торговця, що надає послуги з приймання платіжних карток для оплати
2. Банк-еквайр	б) банк, що відкриває рахунки учасникам платіжної системи та бере участь у проведенні взаєморозрахунків між ними
3. Розрахунковий банк	в) банк, що випускає платіжну картку

## Завдання 4

ЗАДАЧА



Сім'я Кононенків щосуботи скуповується в супермаркеті. Зазвичай щотижня вони витрачають 1 200 грн. Сплачує за покупки тато Микола. У його гаманці є й готівка, і платіжна картка. Банк, який випустив платіжну картку, щотижня має пропозиції щодо кешбеку, і цього тижня передбачено кешбек за придбання товарів у супермаркеті в розмірі 1%. Який варіант оплати варто обрати татові Миколі?



## ДОСЛІДЖЕННЯ

## Завдання 5



Студент Данило є дуже обізнаним молодим чоловіком і використовує всі можливі сучасні способи безготівкової оплати. Нещодавно він придбав новий мобільний телефон, який підтримує технологію NFC, а також прив'язав свою платіжну картку через аккаунт Google до телефону. Поспішаючи на пари, він забув вдома гаманець з платіжною карткою та готівкою. Чи є це проблемою?



## ДОСЛІДЖЕННЯ

## Завдання 6

За 2018 рік обсяг операцій із електронними грошима в Україні становив приблизно 7,2 млрд. гривень. Для порівняння: обсяг безготівкових операцій із використанням платіжних карток за 2018 рік становив 1 297 млрд. гривень. Як ви гадаєте, чому в Україні електронні гроші не мають значної популярності? Відповідь аргументуйте.



## КОМАНДНА РОБОТА

## Завдання 7

Вам потрібно здійснити переказ 1 000 доларів США за кордон без відкриття рахунку. З'ясуйте, які системи грошових переказів є найпоширенішими у вашому місці проживання. Оцініть їх на основі критеріїв, зазначених в таблиці нижче.

Позиції оцінювання	Система грошових переказів 1	Система грошових переказів 2	Система грошових переказів 3
Строк переказу			
Вартість переказу			
Віддаленість від вашого місця проживання			
Документи, які потрібні для здійснення платежу			
Обмеження на здійснення платежу			

Також оцініть способи здійснення переказу 200 євро своєму родичу в Італії, якщо у вас є гривні на поточному рахунку в банку, а отримувач має і банківський рахунок, й електронний гаманець PayPal.





Позиції оцінювання	Спосіб переказу 1	Спосіб переказу 2	Спосіб переказу 3
Строк переказу			
Вартість переказу			
Документи, які потрібні для здійснення платежу			
Обмеження на здійснення платежу			

## Завдання 8

КОМАНДНА РОБОТА



Вам потрібно здійснити оплату за комунальні послуги. Який варіант ви оберете?

Позиції оцінювання	Інтернет-банкінг/ мобільний банкінг	Платіжний термінал в найближчому магазині	Сайт надавача послуг	Онлайн-сервіс прийому платежів (portmone та аналоги)
Вартість переказу				
Зручність				
Кроки, потрібні для здійснення платежу				

## Завдання 9

ЗАДАЧА



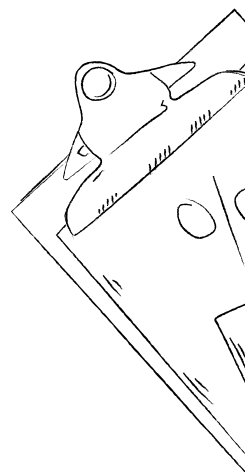
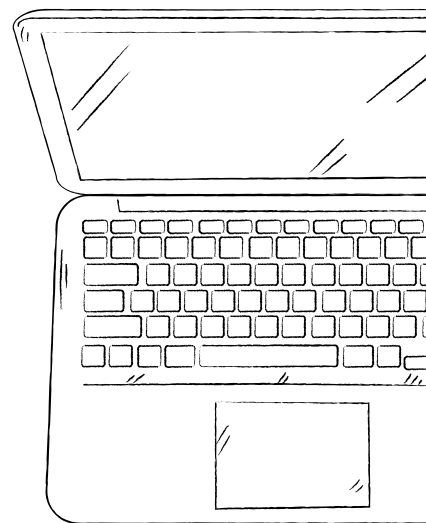
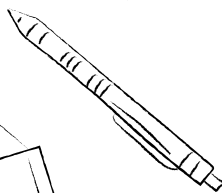
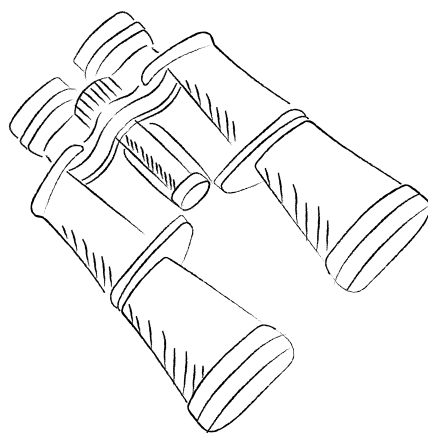
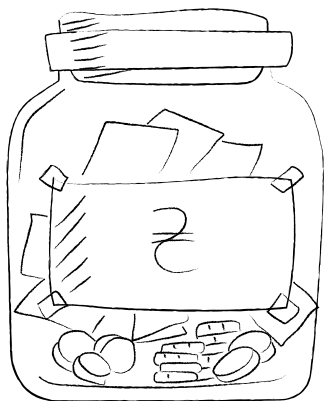
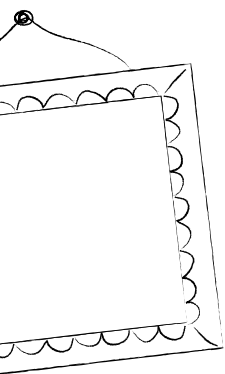
Розгляньте перекази, які здійснили банки. Якою є кількість валових розрахунків? Побудуйте схему валових розрахунків. Аби визначити кількість нетто-розрахунків, проведіть взаємозалік платежів між банками та побудуйте відповідну схему. Після цього побудуйте схему розрахунків у роздрібній платіжній системі, яка здійснює кліринг зобов'язань банків.

Банки – одержувачі платежу	Банки – відправники платежів			
	Банк А	Банк В	Банк С	Банк D
Банк А		70		10
Банк В	90		50	30
Банк С	40			60
Банк D	80		20	



# РОЗДІЛ 3

## Заощадження та інвестиції





## Тема 14. Вступ до заощаджень та інвестицій

### Завдання 1

ТЕСТИ



Можлива одна або декілька правильних відповідей.

- Оберіть способи отримання доходів, які можна спрямувати до заощаджень:
  - отримання грошей як подарунка;
  - зменшення власних витрат;
  - продаж власних речей;
  - отримання премії.
- Формами заощаджень є:
  - готівка, яку людина тримає вдома;
  - гривневий депозит;
  - інвестиції на ринках капіталу;
  - придбання акційних товарів.
- Чим відрізняються заощадження від інвестицій:
  - нічим, адже вони обидва відображають процес накопичення грошей на майбутнє;
  - у заощадженнях головною метою є отримання доходу, а в інвестиціях – збереження грошей на майбутнє;
  - в інвестиціях головною метою є отримання доходу, а в заощадженнях – збереження грошей на майбутнє
  - нічим, адже вони обидва є ризикованими.
- Як інфляція впливає на заощадження:
  - негативно, незалежно від того, де вони зберігаються;
  - негативно, якщо заощадження зберігаються вдома, а не в банку;
  - позитивно, якщо заощадження зберігаються в банку, а не вдома;
  - жодним чином не впливає.
- Що потрібно знати, щоб обчислити майбутню вартість певної суми грошей:
  - теперішню вартість грошей;
  - теперішню вартість грошей, розмір процентної ставки та строк;
  - розмір ануїтету та строк;
  - теперішню вартість грошей, розмір ануїтету та процентної ставки.
- Заощадження у формі готівки характеризуються:
  - низьким ризиком;
  - захистом від інфляції;
  - високим рівнем ліквідності;
  - тим, що не приносять додатковий дохід.



## ЗВ'ЯЗОК

## Завдання 2

## Тестове завдання на встановлення відповідності.

1. Заощадження

2. Інвестиції

3. Інфляція

4. Ануїтет

5. Процентна ставка

а) зростання цін на товари та послуги впродовж певного проміжку часу

б) відкладання грошей зараз, щоб використати потім

в) вкладення грошей у певний актив із метою отримання прибутку в майбутньому

г) показує зв'язок між теперішньою та майбутньою вартістю

г') однакова сума грошей, яка сплачується або отримується через рівні проміжки часу впродовж певного періоду



## ЗВ'ЯЗОК

## Завдання 3

## Тестове завдання на встановлення відповідності.

**Елементи процентної ставки**

1. Реальна безризикова процентна ставка

2. Інфляція

3. Премія за ризик втрати (неповернення)

4. Премія за ліквідність

5. Премія за строковість

**Характеристика елементів процентної ставки:**

а) відображає очікувані ризики щодо неповернення грошей

б) відображає бажаний мінімальний дохід без урахування інфляції чи будь-яких ризиків

в) відображає рівень швидкості перетворення вкладень на гроші

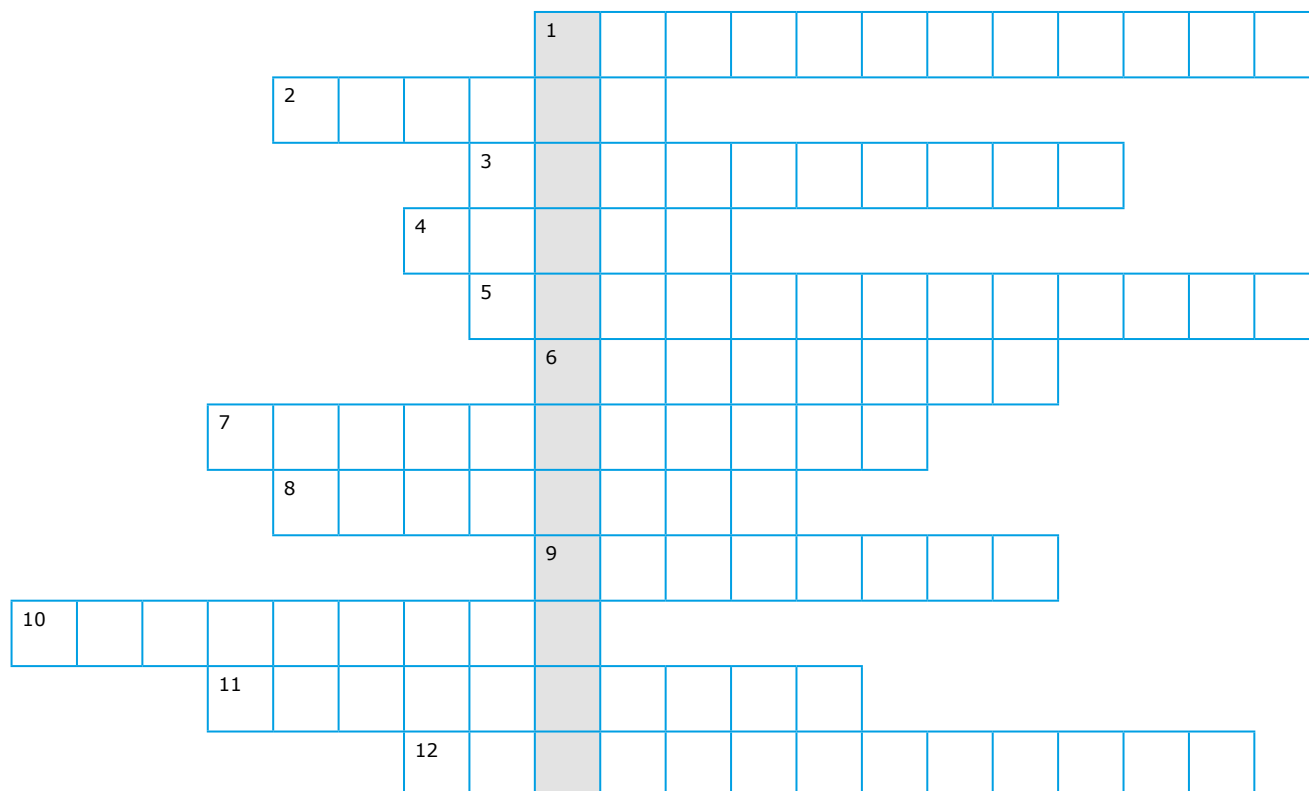
г) враховує період часу здійснення заощаджень/інвестицій

г') відображає очікуваний рівень зростання цін на товари та послуги упродовж певного періоду



## Задання 4

Вставте пропущені слова у відповідному відмінку, і тоді ви дізнаєтеся зашифроване слово.



1. Заощадження ще називають «відстроченим \_\_\_\_\_», адже ви відмовляєтеся від споживання певних благ сьогодні на користь споживання благ у майбутньому.
2. Одним із способів отримання грошей для заощадження є зменшення власних \_\_\_\_\_.
3. Найризикованішою формою заощаджень є тримання \_\_\_\_\_ коштів вдома.
4. Нижча ліквідність вкладення має наслідком встановлення \_\_\_\_\_ процентної ставки.
5. У разі застосування складних процентів відбувається \_\_\_\_\_ процентів.
6. Розміщення \_\_\_\_\_ є однією з форм заощаджень.
7. Щоб отримати додаткову пенсію після досягнення літнього віку, можна робити регулярні внески в \_\_\_\_\_ пенсійний фонд.
8. \_\_\_\_\_ вартість – це прогнозована вартість грошей у певний момент часу в майбутньому.
9. Теперішня \_\_\_\_\_ – це вартість тієї суми грошей, які у вас є або мають бути зараз, щоб досягти певної цілі в майбутньому.
10. \_\_\_\_\_ ставка відображає зв'язок між теперішньою та майбутньою вартістю.
11. \_\_\_\_\_ – це витрата грошей зараз на придбання певних активів із метою отримання доходу в майбутньому.
12. Заощадження впливають на \_\_\_\_\_ стан людини, адже, маючи заощадження, ми схильні менше хвилюватися за майбутнє.



**Зашифроване слово:** що можна робити з грошима сьогодні, щоб використати їх у майбутньому.



## ЗАДАЧА

## Завдання 5

Марія вирішила покласти 150 000 гривень на депозит під 10% річних. Проценти нараховуються раз на квартал, але виплачуються наприкінці строку (тобто це – депозит із капіталізацією процентів). Яку суму вона отримає через три роки?



## ЗАДАЧА

## Завдання 6

Тарас зараз є студентом 3-го курсу. Він планує почати працювати через три роки, і його очікування щодо розміру заробітної плати становлять 120 000 гривень на рік після оподаткування. Наразі він розмірковує, що в перші три роки свого працевлаштування він здійснюватиме щорічні інвестиції в розмірі 60 000 гривень за ставкою 10%. Відповідно наступні три роки він планує розмістити весь обсяг коштів, отриманих у результаті інвестування, на депозит під 7% річних із щорічним нарахуванням процентів. Яку суму грошей він отримає в результаті інвестування та наступного розміщення на депозиті?



## ЗАДАЧА

## Завдання 7

У Тараса народилася дитина, і він замислився над її навчанням у майбутньому. Він порахував (скоригувавши на інфляцію), що на момент її вступу до університету загальна вартість навчання становитиме приблизно 650 000 гривень. Він вирішив, що через три роки протягом наступних 14 років він щороку відкладатиме 20 000 гривень і розміщуватиме їх на депозиті під 12%. Чи зможе він досягти своєї мети за таких умов?



## ЗАДАЧА

## Завдання 8

Тарасу зараз 24 роки. Його фінансова мета: у 55 років почати отримувати виплати в розмірі 50 000 гривень щомісяця впродовж наступних 20 років. Тарасу потрібно визначити суму коштів, яку він розмістить перед своїм 25-літтям на рахунок банку зі щорічним нарахуванням процентів, і якої буде досить, щоб забезпечити потрібні виплати. Припустімо, що впродовж усього періоду процентна ставка становитиме 14% річних.



## КОМАНДНА РОБОТА

## Завдання 9

Пригадаймо наведену в тексті цитату й ще раз поміркуємо над глибиною висловлювання: «Не заощаджуйте те, що залишилося після витрат. Витрачайте те,



що залишилося після заощаджень». Зважаючи на ідею, закладену в цій цитаті, оцініть переваги та недоліки трьох стратегій. Перша стратегія – розміщую на депозиті все, що залишається після витрат. Друга стратегія – інвестую значні суми, накопичуючи їх попередньо щомісяця на депозитному рахунку. Щомісячний внесок на депозит становить 10% від надходжень. Третя стратегія – накопичую щомісячно 5 000 грн, незалежно від надходжень, і розміщую на депозиті. Чи оберете ви одну з цих трьох стратегій як зразок для себе, чи можете запропонувати альтернативний варіант стратегії?

## Завдання 10

КОМАНДНА РОБОТА



Артем замислив відкладати по п'ять гривень щодня на банківський депозит (насправді, банки рідко дозволяють щоденне поповнення, але Артем зміг знайти таку пропозицію). Є такі варіанти процентної ставки за депозитом: під 10%, 15% або 20% річних, із щоденною капіталізацією (нарахуванням) процентів. Об'єднайтеся в три команди та знайдіть відповіді на такі запитання.

Через який час хлопець стане гривневим мільйонером? Якою буде сума його власних заощаджень? Який процентний дохід він отримає за весь період накопичення коштів? Через скільки повних років процентний дохід перевищить суму власних накопичень Артема в момент, коли він стане мільйонером? Порівняйте результати між командами та зробіть належні висновки.



## Тема 15. Депозити



### ТЕСТИ

### Завдання 1

**Можлива одна правильна відповідь.**

- Де ви можете розмістити депозит:
  - у будь-якій фінансовій установі;
  - у банку;
  - у кредитній спілці;
  - у банку і в кредитній спілці.
- Де ви можете розмістити депозит, який гарантується Фондом гарантування вкладів фізичних осіб:
  - у будь-якій фінансовій установі;
  - у банку;
  - у кредитній спілці;
  - у банку і в кредитній спілці.
- У якому разі вам повернуть кошти, які ви довірили банку, якщо банк збанкрутує:
  - якщо кошти знаходяться в банку, а не в кредитній спілці, вони в повному розмірі гарантуються незалежно від суми;
  - якщо у вас зберігаються в одному банку не більш як 200 000 гривень (включно з процентами), незалежно від кількості рахунків у банку;
  - якщо у вас зберігаються в одному банку по 200 000 гривень (включно з процентами) і на депозитному рахунку, і на поточному рахунку;
  - вклади в банках не гарантуються.
- У вас є декілька депозитів у банку. Вам терміново знадобилися гроші. Закриття якого депозиту не передбачає негативних наслідків:
  - строкового депозиту з правом дострокового розірвання в іноземній валюті;
  - депозиту на вимогу в національній або іноземній валюті;
  - строкового депозиту без права дострокового розірвання в національній валюті;
  - строкового депозиту з правом дострокового розірвання в національній валюті.
- Чи оподатковуються проценти за депозитами?
  - ні, оскільки податок сплачується з заробітної плати або з доходу від підприємницької/професійної діяльності;
  - ні, оскільки податок має сплачувати банк, а не ви;
  - так, податок на доходи фізичних осіб потрібно сплатити;
  - так, потрібно сплатити податок на доходи фізичних осіб, а також військовий збір.
- Чому банки пропонують вищі процентні ставки за депозитами, які вкладники не можуть достроково розірвати:
  - для того, щоб вкладники були захищені від ризику крадіжки грошей;
  - тому що банки мають більше впевненості в тому, що вкладені гроші не забере вкладник і банк зможе цими грошима користуватися впродовж чітко визначеного строку;
  - тому що банки розміщують кошти, залучені таким шляхом, у ризикові проекти;
  - тому що в разі неплатоспроможності банку відшкодування за такими депозитами здійснюється в повному обсязі.





## Завдання 2

### Тестове завдання на встановлення відповідності.

1. Проценти нараховуються Банком на залишок суми Вкладу на Рахунку на кінець дня за кожен календарний день. Проценти за користування Вкладом сплачуються Клієнту щомісяця \_\_\_\_\_ числа (або в останній день календарного місяця, якщо місяць не містить цього числа) за період від дня, наступного за днем першого внесення суми Вкладу (або від дня попередньої виплати процентів) включно до дня, який передує дню виплати процентів або повернення Клієнту суми Вкладу в повному обсязі. Банк сплачує Клієнту проценти за користування Вкладом шляхом їх зарахування на Рахунок, унаслідок чого збільшується сума Вкладу.
2. Банк приймає від Клієнта грошові кошти на Рахунок як перший внесок готівкою або шляхом безготівкового перерахування з Поточного(их) рахунку(ів) Клієнта в Банку. Здійснення Клієнтом додаткових внесків на Рахунок не дозволяється.
3. На умовах цієї Заяви-Договору сума Вкладу може збільшуватися шляхом здійснення Клієнтом додаткових внесків на Рахунок (поповнення Вкладу) відповідно до пункту 3.1. цієї Заяви-Договору. Здійснення Клієнтом додаткових внесків не дозволяється, якщо це призведе до перевищення максимальної суми Вкладу на Рахунку, яка на момент підписання Заяви-Договору не обмежується чинними Тарифами Банку за Вкладними рахунками фізичних осіб.
  - а) депозит без можливості поповнення
  - б) депозит із можливістю поповнення
  - в) депозит із капіталізацією процентів
  - г) депозит без можливості дострокового повернення
  - ґ) депозит з можливістю дострокового повернення, але за наявності негативних наслідків у разі такого повернення
4. Клієнт має право вимагати повернення повної суми Вкладу або його частини (за винятком мінімальної суми Вкладу), у дату закінчення строку Вкладу або протягом семи календарних днів з цієї дати (Пільговий період), зі сплатою процентів у повному обсязі. У разі отримання вимоги Клієнта про дострокове повернення Вкладу в інший строк та в іншому порядку, ніж передбачено пунктом 3.2. цієї Заяви-Договору, Банк повертає Вклад разом із процентами, розмір яких перераховується за ставкою, визначеною на дату отримання такої вимоги чинними тарифами Банку за Вкладом на вимогу за весь фактичний строк зберігання коштів на Рахунку. Якщо Клієнт за неповний строк вкладу одержав проценти, нараховані за повною ставкою, то зайві проценти, що було виплачено, вираховуються з суми вкладу. Якщо на умовах пункту 3.3. Заяви-Договору Клієнт вимагає повернення повної суми Вкладу в строк до закінчення першого місяця (включно) з дати укладання Заяви-Договору, Клієнт додатково сплачує Банку комісію за розрахунково-касове обслуговування, яка на момент підписання цієї Заяви-Договору становить \_\_\_ % процентів від суми повернення Вкладу згідно з Тарифами Банку за Вкладними рахунками фізичних осіб.
5. Банк приймає Вклад від Клієнта в доларах США для розміщення на Вкладному Рахунку Клієнта з нарахуванням процентів за Вкладом, згідно з умовами Заяви-анкети та Договору.
6. Повернення Вкладу (у тому числі частин Вкладу) до закінчення строку розміщення Вкладу та настання терміну повернення Вкладу не допускається.



## ЗАДАЧА

## Завдання 3

Аліна відкрила депозит на один рік за ставкою 15% річних на суму 20 000 грн. Сплату процентів передбачено наприкінці строку депозиту. Яким буде процентний дохід Аліни до оподаткування? Яким буде процентний дохід Аліни після оподаткування, якщо ставка оподаткування становить 18% та військовий збір – 1,5%?



## ЗАДАЧА

## Завдання 4

У січні 2019 року Данило вирішив щомісячно відкладати по 300 грн на депозит у банку для поїздки на гірськолижний курорт наступної зими. Процентна ставка за депозитом із правом поповнення становила 12% річних. Щомісяця нараховані проценти додаються до суми депозиту, тобто це – депозит з капіталізацією процентів. Заповніть таблицю й дайте відповідь на такі запитання:

1. Як змінюватиметься залишок грошей на депозиті Данила упродовж року?
2. Яку суму вдасться накопичити Данилові за рік?
3. Скільки процентів сплатить банк за користування грошми за рік?

Місяць	Щомісячний внесок на депозит	Загальний розмір депозиту	Нараховано процентів	Сума депозиту і процентів
Січень	300			
Лютий	300			
Березень	300			
Квітень	300			
Травень	300			
Червень	300			
Липень	300			
Серпень	300			
Вересень	300			
Жовтень	300			
Листопад	300			
Грудень	300			

## Завдання 5

## ДОСЛІДЖЕННЯ



Знайдіть у мережі Інтернет веб-сторінки трьох банків. Випишіть у робочий зошит види депозитів, які пропонують банки для фізичних осіб, та процентні ставки за ними. Чи відрізняється перелік запропонованих депозитів і ставки за ними?

Назва установи	Вид депозиту			Можливість поповнення (так/ні, умови)	Строк депозиту	Валюта депозиту	Процентна ставка
	на вимогу	строковий з можливістю розірвання	строковий без можливості розірвання				
Банк 1							
Банк 2							
Банк 3							

## Завдання 6

## ЗАДАЧА



Упродовж року Данило заощадив 28 000 грн і вирішив розмістити їх на депозиті в банку строком на один рік. Проценти нараховуються щомісяця, а виплачуються наприкінці строку.

Проте коливання курсу іноземних валют змусило його проаналізувати, у якій валюті вигідніше відкривати депозит. Вивчивши пропозиції банків, Данило виявив, що процентні ставки за депозитами в різних валютах строком на один рік істотно різняться:

- депозит у гривнях – 15% річних;
- депозит у доларах США – 2,25% річних;
- депозит у євро – 1,25% річних.

Курс гривні до іноземних валют станом на дату відкриття депозиту становив:

- за один долар США – 28 грн;
- за один євро – 32 грн.

Розрахуйте:

1. Який дохід отримає Данило від розміщення депозиту в різних валютах за умови незмінності валютного курсу?

Валюта депозиту	Сума депозиту	Процентна ставка	Валютний курс	Сума процентів (у валюті депозиту)	Сума процентів (у гривневому еквіваленті)
Гривня	28 000,00	15%	-		
Долар США	1 000	2,25%	28		
Євро	875	1,25%	32		

2. Відкриття депозиту в якій валюті буде вигіднішим, якщо впродовж року курс гривні до долара США знизиться до 30 грн за долар, до євро – до 35 грн за євро?

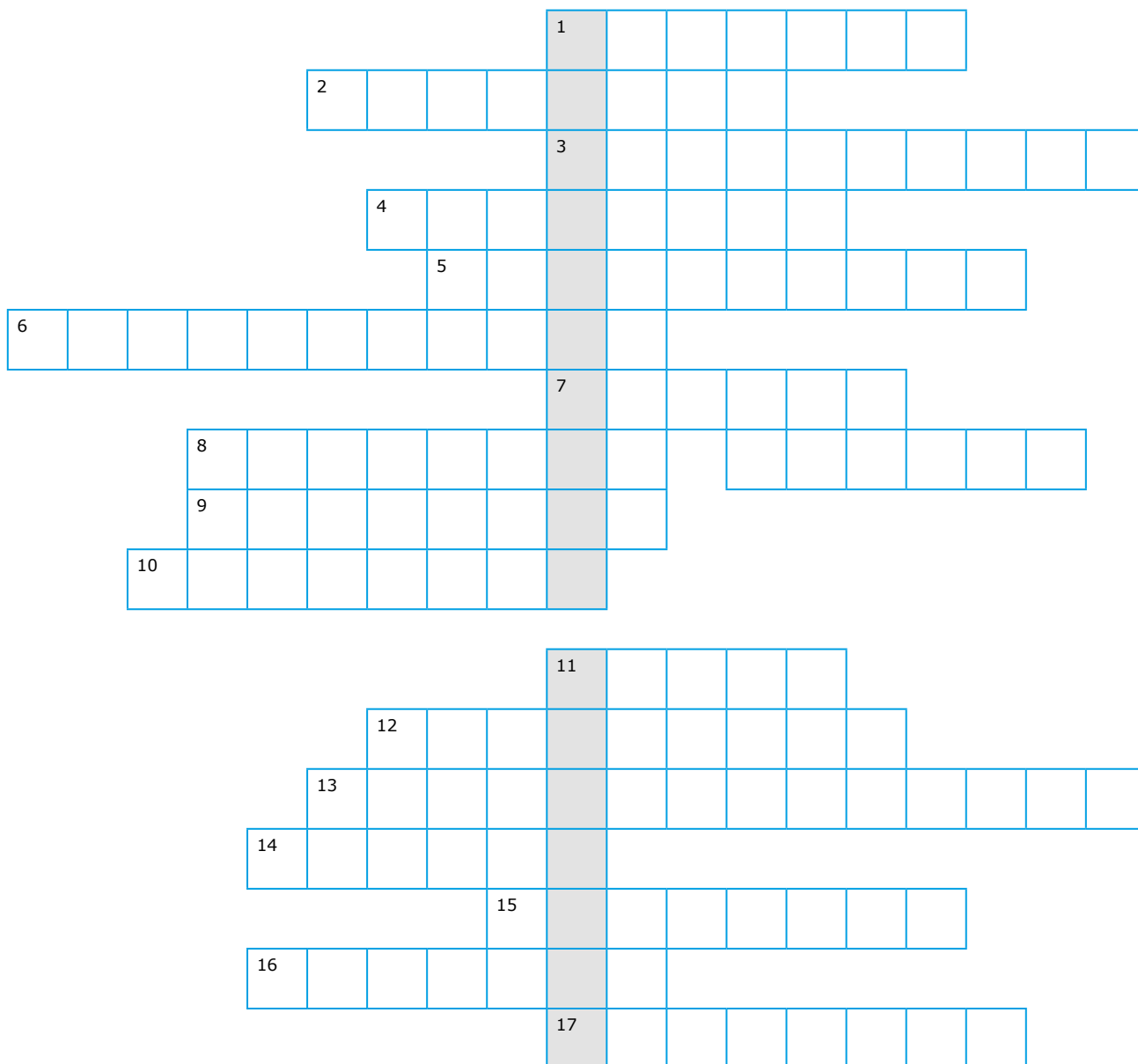
Валюта депозиту	Сума депозиту	Валютний курс (на момент відкриття депозиту)	Процентна ставка (%)	Валютний курс (на момент закриття депозиту)	Сума процентів (у валюті депозиту)	Сума процентів (у гривневому еквіваленті)
Гривня	28 000,00		15,00	-		
Долар США	1 000	28	2,25	30		
Євро	875	32	1,25	35		



## КРОСВОРД

## Завдання 7

Вставте пропущені слова у відповідному відмінку, і тоді ви дізнаєтеся зашифроване слово.





1. Валютні депозити найчастіше розміщують у \_\_\_\_\_ та євро.
2. \_\_\_\_\_ – винагорода, яку банк сплачує вкладнику за користування його грошима.
3. Якщо можна робити додаткові внески на депозит, то це – депозит з можливістю \_\_\_\_\_.
4. Депозити бувають на вимогу і \_\_\_\_\_.
5. Строковий депозит може бути з правом дострокового \_\_\_\_\_.
6. Гарантування \_\_\_\_\_ депозитів здійснює Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.
7. На своєму сайті банк розміщує \_\_\_\_\_, тобто розмір плати за різні послуги, які може надавати банк.
8. Депозити можуть залучати банки та \_\_\_\_\_.
9. \_\_\_\_\_ – це особа, що розмістила депозит.
10. Часто буває, що банки пропонують вклади з капіталізацією процентів. Під час обрахунку процентів за таким вкладом використовують \_\_\_\_\_ процент.
11. Зазвичай вказується \_\_\_\_\_ процентна ставка, навіть якщо нарахування процентів відбувається частіше.
12. Депозит у банківських металах називають \_\_\_\_\_.
13. Проценти можуть \_\_\_\_\_ кожного дня, але виплачуватися наприкінці строку депозиту.
14. Найнижчі процентні ставки пропонують за депозитами на \_\_\_\_\_.
15. Кошти розміщують на депозиті, щоб вберегти їх від \_\_\_\_\_.
16. Перш ніж сплатити вам проценти за депозитом, банк вираховує з них \_\_\_\_\_ на доходи фізичних осіб.
17. Плату за послуги банку (наприклад, за переказ коштів між рахунками або за поповнення депозиту) називають \_\_\_\_\_.

**Зашифроване слово:** рахунок, на якому зберігаються гроші в банку або кредитній спілці.

## Завдання 8

### КОМАНДНА РОБОТА



Оподаткування процентних доходів домогосподарств є доволі дискусійним питанням. Дискусії точаться за трьома основними напрямками. Перший – домогосподарства спрямовують на депозити доходи, які вже було оподатковано. Фактично постає питання справедливості. Другий – альтернатива між бажанням зберігати заощадження в готівці (не оподатковується) або спрямовувати їх на депозит (оподатковується). Третій – якщо оподатковуються доходи від інвестування, то несправедливо не оподатковувати доходи від розміщення депозитів. Розгляньте й обговоріть ці питання в командах, зважаючи на інтереси не лише домогосподарств, але й фінансових посередників, фірм, які залучають інвестиції на ринку капіталів, і держави. Спробуйте надати обґрунтування своїх висновків, використовуючи розрахунки.



Гарантування вкладів, безумовно, є важливою передумовою стимулювання розміщення домогосподарствами депозитів у банках. На сьогодні, як ви знаєте, максимальна сума відшкодування в разі банкрутства банку становить 200 000 грн. Обговоріть і поміркуйте над такими запитаннями. Перше: чи вважаєте ви, що цієї суми нині досить для заохочення домогосподарств тримати кошти в банку? Друге: якою, на вашу думку, має бути зараз максимальна сума відшкодування в Україні? Третє: уявімо, що максимальну суму відшкодування в Україні підвищено до 2 млн грн. Чи буде це підвищення позитивним кроком: (а) для держави; (б) для вкладників; (в) для банків?



## Тема 16. Інвестиції

### Завдання 1

ТЕСТИ



**Можлива одна правильна відповідь.**

- На відміну від облігацій акція:
  - є борговим фінансовим інструментом;
  - має кінцевий термін погашення;
  - засвідчує, що її власнику належить частка компанії;
  - погашається за номінальною вартістю.
- Перевагою інвестування коштів за посередництва інститутів спільного інвестування є:
  - можливість самостійно визначати структуру портфеля інвестицій;
  - диверсифікація ризиків;
  - гарантування повернення інвестованих коштів у повному обсязі;
  - забезпечення вищого доходу, ніж за депозитами.
- Дивіденди – це дохід за:
  - акціями;
  - дисконтними облігаціями;
  - облігаціями внутрішньої державної позики;
  - інвестиціями в антикваріат.
- Яке з поданих нижче тверджень про інвестування в акції є правильним:
  - якщо акція торгується на фондовій біржі, це означає, що її дохідність зростатиме;
  - Фонд гарантування вкладів гарантує вклади в акції;
  - якщо ціна акції не зростає, компанія для зацікавлення інвесторів підвищує рівень дивідендів;
  - людина, яка інвестує в акції, може втратити свої гроші.
- Первинний ринок цінних паперів – це ринок, на якому відбувається:
  - продаж первинних цінних паперів;
  - встановлення ціни викупу цінних паперів;
  - укладання угоди з брокером або інститутом спільного інвестування;
  - емісія цінних паперів.
- Ви придбали дисконтну облігацію з номіналом 1 000 грн за ціною 850 грн. Яку суму вам поверне емітент в момент погашення облігації?
  - 850 грн;
  - 1 000 грн;
  - 1 150 грн;
  - сума повернення залежатиме від ринкової ціни облігації на момент погашення.



## ТАК/НІ

**Завдання 2**  
**Відповідь обґрунтуйте.**

1. Інвестиції є значно привабливішими за депозити, і з точки зору доходу, і з точки зору мінімізації ризику.
2. Вкладення в цінні папери є основним видом інвестицій для домогосподарств в Україні.
3. Ринкова вартість акції може бути нижча за її номінальну вартість.
4. Дивіденди сплачують власникам і акцій, і облігацій.
5. У депозитарній установі відкривають депозитні рахунки.



## ЗВ'ЯЗОК

**Завдання 3****Тестове завдання на встановлення відповідності.****Види цінних паперів**

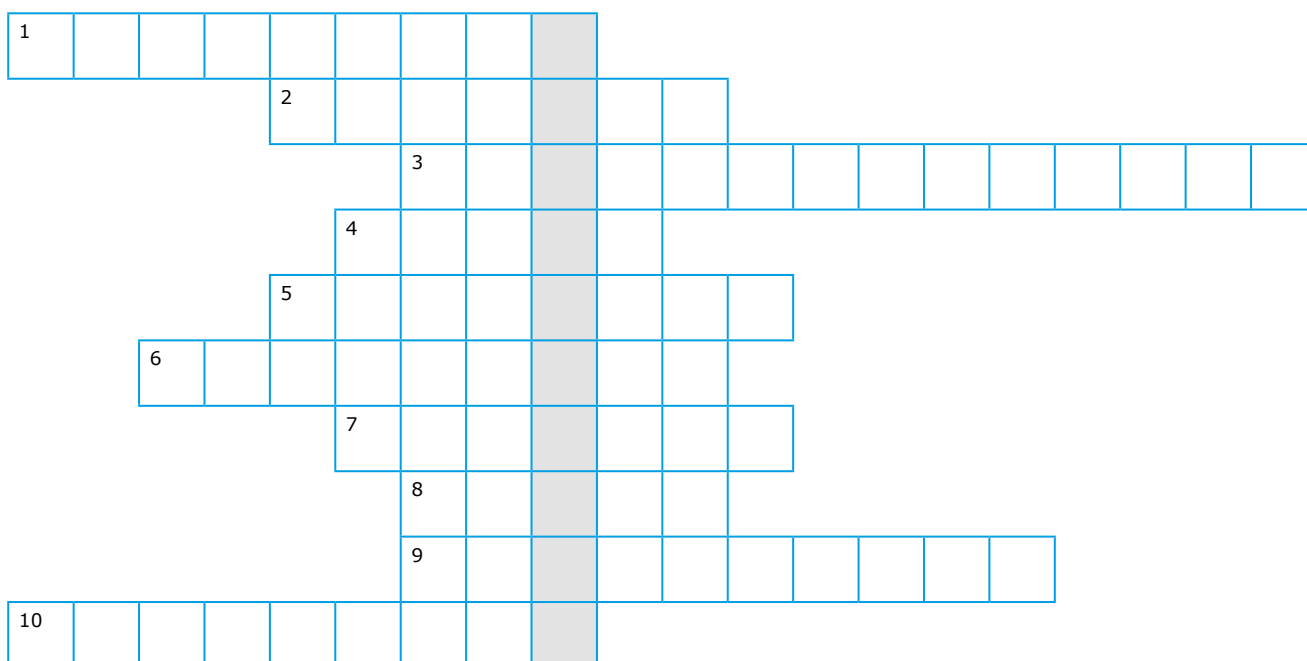
1. Акція
2. Корпоративна облігація
3. Облігація внутрішньої державної позики

**Характеристика цінних паперів:**

- а) гарантування виплат державою
- б) висока ліквідність
- в) можливість отримання дивідендів
- г) можливість перевищення ринкової вартості над номінальною вартістю
- ґ) можливість отримання відсотків



## КРОСВОРД

**Завдання 4****Вставте пропущені слова у відповідному відмінку, і тоді ви дізнаєтеся зашифроване слово.**





1. \_\_\_\_\_облігації – це облігації, які емітент продає зі знижкою, маючи зобов'язання погасити їх за номінальною вартістю.
2. Перед емісією цінних паперів визначається їх \_\_\_\_\_.
3. Інвестування нерозривно пов'язане з ризиками, а тому надзвичайно важливо здійснювати їх \_\_\_\_\_.
4. Альтернативним видом інвестицій є придбання інвестиційних \_\_\_\_\_.
5. \_\_\_\_\_ – це особа, яка здійснює вкладення в цінні папери, нерухомість, антикваріат тощо з метою отримання доходу.
6. Здійснення інвестицій у цінні папери може супроводжуватися різноманітними ризиками, зокрема, зловживаннями та недотриманням правил гри. У зв'язку з цим в кожній країні є \_\_\_\_\_ ринку цінних паперів, яким в Україні є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.
7. Вкладення коштів в цінні папери може здійснюватися з використанням різних стратегій. Так, пасивна стратегія передбачає вкладення в найбільш надійні цінні папери та не передбачає їх швидкої заміни в портфелі. Водночас \_\_\_\_\_ стратегія зорієнтована на вкладення у високодохідні цінні папери з їх постійною заміною залежно від ситуації на ринку.
8. Інвестиції в \_\_\_\_\_ дають право на управління компанією, однак не дають можливості отримувати постійно визначений дохід і не підлягають поверненню в наперед визначений строк.
9. Компанії, які випускають цінні папери на первинному ринку для залучення коштів для своєї діяльності, називають \_\_\_\_\_.
10. У більшості країн світу найбільш ліквідними та надійними вважаються \_\_\_\_\_, випущені урядами країн.

**Зашифроване слово:** вкладення коштів в певні об'єкти, які можуть принести дохід у майбутньому за певного рівня ризику.

## Завдання 5

ЗАДАЧА



Ви придбали 10 акцій компанії «Ландрагорія» за ціною 250 грн за акцію. Через три місяці ціна на акції зросла й становила 270 грн за акцію. Яким буде ваш дохід і дохідність, якщо ви вирішите продати акції? Яким буде ваш дохід, якщо ви, замість придбання акцій, відкриєте депозит у банку за ставкою 17% річних із нарахуванням процентів наприкінці строку депозиту?

## Завдання 6

ДОСЛІДЖЕННЯ



Поясніть, що зображено на наведеному нижче малюнку? Що характеризує цей індекс з точки зору інвестора? Чи є подібні індекси на ринку цінних паперів в Україні?



## Промисловий індекс Доу-Джонса

INDEXDJX:.DJI

[+ Підписатися](#)

# 25 063,89

+64,22 (0,26%) ↑

1 лют., 17:18 GMT-5 Застереження

1 день 5 дн. 1 місяць 6 місяців ВПР 1 рік 5 років Макс.



Відкриття	25 025,31	Найнижча	24 982,49
Найвища	25 193,15		



### ДОСЛІДЖЕННЯ

### Завдання 7

Нещодавно Комісія з цінних паперів і бірж США звинуватила Ілона Маска в шахрайстві, яке полягало в тому, що не було виконано обіцянку придбання акцій компанії «Tesla» за ціною 420 доларів США. До речі, цю обіцянку опублікував безпосередньо Ілон Маск у Twitter. Відповідно, Комісія з цінних паперів і бірж США наклала штраф на компанію в розмірі 20 млн доларів США. Також Ілон Маск був змушений піти з посади голови ради директорів компанії «Tesla». В результаті Ілон Маск погодився на всі вимоги Комісії, однак не припинив свою публікаційну активність у Twitter. Так, він досить емоційно зреагував на рішення Комісії й опублікував у Twitter декілька досить образливих повідомлень на адресу Комісії. Як гадаєте, чи могли ці повідомлення вплинути на вартість акцій компанії Tesla?



### КОМАНДНА РОБОТА

### Завдання 8

Ви є потенційними інвесторами з коштами обсягом 150 000 грн. Передбачуваний вами горизонт інвестування, тобто строк, на який ви готові інвестувати кошти, становить один рік. У вас є декілька альтернативних можливостей вкладення ваших коштів. По-перше, відкрити депозит у банку строком на один рік та з процентною ставкою 17% річних із виплатою наприкінці строку. По-друге, інвестувати кошти в



цінні папери. Аби правильно обрати напрями використання грошей, здійсніть такі кроки:

- перший крок: оберіть галузі, у підприємства яких ви бажали б інвестувати кошти;
- другий крок: оберіть підприємства, які здалися вам привабливими і які на вашу думку можуть забезпечити вам доходи на рівні, що перевищує дохідність розміщення коштів на депозиті;
- третій крок: дізнайтеся, чи мають ці підприємства цінні папери, які торгуються на ринку: це можуть бути й облігації, і акції;
- четвертий крок: оцініть їхню дохідність, ризик і ліквідність на основі історичних даних, які ви можете отримати з таких джерел: <http://pfts.ua> (АТ «Фондова біржа ПФТС»), <http://www.ux.ua> (Українська біржа) тощо.

За результатами вирішіть, як ви розпоряджатиметеся коштами.

## Завдання 9

КОМАНДНА РОБОТА



Ви можете інвестувати кошти не лише в Україні, але й за кордоном. Уявімо, що у вас є 2 000 доларів США. Оберіть п'ять акцій компаній на фондовій біржі Nasdaq (вибір обґрунтуйте), у які ви бажаєте інвестувати кошти, та сформуєте портфель акцій. Упродовж тижня аналізуйте, що відбувається з вашими акціями. Який дохід чи збиток ви отримали наприкінці тижня? Наскільки вдалим був ваш вибір? Чи варто змінити структуру інвестиційного портфеля на наступний тиждень?

## Завдання 10

КОМАНДНА РОБОТА



Оберіть п'ять криптовалют (використайте дані сайту <https://minfin.com.ua>) та впродовж тижня аналізуйте, що відбувається з курсами криптовалют до гривні. Які висновки ви можете зробити щодо динаміки курсів? Який державний регулятор регулює функціонування кожної з обраних вами криптовалют? Чи є гарантії обміну криптовалют на гривні й хто надає такі гарантії?

## Завдання 11

КОМАНДНА РОБОТА



Об'єднайтеся у дві команди: одна команда обирає позицію, що в майбутньому криптовалюти можуть стати основним засобом платежу, а друга команда вважає, що криптовалюти зникнуть так швидко та несподівано, як вони з'явилися. Які переваги та недоліки криптовалют, порівняно з фіатними грошима, ви знайдете під час обговорення?



## Тема 17. Пенсії



### ТЕСТИ

### Завдання 1

**Можлива одна або декілька правильних відповідей.**

1. Пенсія – це:
  - а) грошова виплата особам, які досягли певного віку;
  - б) грошова виплата особам з інвалідністю;
  - в) грошова виплата, що виплачується у зв'язку з втратою годувальника;
  - г) усі відповіді правильні.
2. До загальнообов'язкових державних систем пенсійного забезпечення в Україні зараховують:
  - а) солідарну систему;
  - б) накопичувальну систему;
  - в) систему недержавного пенсійного забезпечення;
  - г) ануїтетну систему.
3. Функціонування якої системи передбачає виплату пенсій з неперсоніфікованих внесків людей, які зараз працюють:
  - а) солідарної;
  - б) накопичувальної;
  - в) системи недержавного пенсійного забезпечення;
  - г) консолідованої.
4. Добровільною системою пенсійного забезпечення в Україні є:
  - а) солідарна система;
  - б) накопичувальна система;
  - в) система недержавного пенсійного забезпечення;
  - г) консолідована система.
5. Які чинники впливають на розмір і своєчасність виплати пенсії:
  - а) розмір доходів українців і, відповідно, розмір сплачених пенсійних внесків;
  - б) рівень зайнятості й економічного розвитку;
  - в) співвідношення кількості осіб, що працюють, та пенсіонерів;
  - г) усі відповіді правильні.
6. Яка система пенсійного забезпечення передбачає виплати таких пенсій, як пенсії по інвалідності та у зв'язку з втратою годувальника:
  - а) солідарна система;
  - б) накопичувальна система;
  - в) система недержавного пенсійного забезпечення;
  - г) ануїтетна система.



7. Аби отримувати пенсію за віком, потрібно:
  - а) старанно працювати;
  - б) працювати протягом 35 років, необов'язково офіційно;
  - в) працювати та сплачувати пенсійні внески впродовж певної кількості років;
  - г) вийти на пенсію без подальшого працевлаштування.
8. Якщо людина не має потрібного страхового стажу, то вона:
  - а) отримає одноразову виплату з Державного пенсійного фонду;
  - б) отримуватиме за певних умов державну соціальну допомогу;
  - в) отримуватиме звичайну пенсію протягом перших 10 років після виходу на пенсію;
  - г) нічого не отримуватиме.
9. Розрахуйте коефіцієнт заміщення, якщо відомо, що дохід людини напередодні виходу на пенсію становив 12 000 грн, а розмір пенсії становив 4 260 грн:
  - а) 2,8;
  - б) 35,5%;
  - в) 64,5%;
  - г) правильна відповідь відсутня.
10. Чи може участь у другому рівні пенсійного забезпечення гарантувати автоматичне отримання довічної пенсії:
  - а) так, незалежно від суми накопичених грошей;
  - б) так, якщо суми накопичених грошей буде досить для укладення відповідного страхового договору;
  - в) ні, оскільки такого поняття як довічна пенсія не існує через проблему старіння населення;
  - г) правильна відповідь відсутня.
11. Чи можуть роботодавці сплачувати на користь своїх працівників кошти до недержавних пенсійних фондів:
  - а) так, і це може бути додатковою перевагою при виборі місця роботи;
  - б) ні, це заборонено законодавством;
  - в) ні, оскільки це не вигідно роботодавцю через підвищений рівень оподаткування;
  - г) це залежить від того, який НПФ обрав працівник.
12. Який показник допомагає оцінити достатність розміру пенсії:
  - а) показник майбутньої вартості грошей;
  - б) коефіцієнт знецінення майбутньої вартості грошей;
  - в) індекс споживчих цін;
  - г) коефіцієнт заміщення.



## ТАК/НІ

**Завдання 2**  
**Відповідь обґрунтуйте.**

1. На сьогодні для України неактуальна проблема «старіння населення».
2. Пенсія з накопичувальної системи замінить пенсію з солідарної системи.
3. Внески до накопичувальної системи не персоніфікуються і йдуть до загального фонду.
4. Після досягнення пенсійного віку внески з Накопичувального пенсійного фонду залишаються в ньому й виплачуються за визначеною державою схемою.



## ЗВ'ЯЗОК

**Завдання 3****Тестове завдання на встановлення відповідності.**

Тип установи, що співпрацює з недержавним пенсійним фондом	Вид діяльності:
1. Компанія з управління активами	а) укладає договори з особами, веде облік внесків тощо
2. Банк-зберігач	б) інвестує гроші, які особи внесли до недержавного пенсійного фонду
3. Адміністратор	в) зберігає активи та обслуговує операції з ними



## ЗВ'ЯЗОК

**Завдання 4****Тестове завдання на встановлення відповідності.**

Види недержавних пенсійних фондів	Характеристика недержавного пенсійного фонду:
1. Корпоративні НПФ	а) учасником може бути будь-хто
2. Професійні НПФ	б) створені роботодавцем або кількома роботодавцями для своїх працівників
3. Відкриті НПФ	в) створені професійними спілками або особами, що мають однакову професію, для осіб певної професії



## ЗАДАЧА

**Завдання 5**

За 10 років до виходу на пенсію Андрій вирішив, що не може розраховувати лише на виплату пенсії за солідарною системою. Він готовий відкладати щорічно по 12 000 грн. У нього є дві альтернативи: відкрити депозитний рахунок у банку



(щорічне поповнення в розмірі 12 000 грн із щорічним нарахуванням процентів) або вкласти гроші в недержавний пенсійний фонд. Банк пропонує Андрію 11% річних. Недержавний пенсійний фонд не може обіцяти певну процентну ставку, а лише може пояснити Андрію, яким чином він примножуватиме кошти. Андрій ретельно вивчив історію діяльності НПФ і з'ясував, що НПФ може забезпечити, у середньому, 10% річних. Загалом, наразі в країні спостерігається економічне зростання і рівень інфляції є невисоким. Також є позитивні зрушення на фондовому ринку, а зважаючи на те, що недержавні пенсійні фонди можуть спрямовувати частину коштів в цінні папери, це може підвищити дохідність НПФ. Андрій вирішив відкрити рахунок у недержавному пенсійному фонді. Чи правильне рішення ухвалив Андрій, якщо дохідність коштів Андрія в перші три роки насправді становила 11%, наступні три роки – 10%, решту років – 12%. Банк не змінював процентну ставку, і вона була постійна впродовж 10 років. Розрахуйте задачу, взявши за зразок розв'язок завдання 4 теми 15 «Депозити». Здійсніть розрахунок на паперовому носії, а тепер використайте MS Excel та побудуйте графіки для унаочнення результатів.

## Завдання 6

### КОМАНДНА РОБОТА



Надійність, прозорість і зрозумілість – це основа діяльності недержавних пенсійних фондів. Оберіть три недержавних пенсійних фонди та проаналізуйте їх за показниками, наведеними нижче в таблиці (дані можна знайти на сайтах відповідних фондів, сайтах їхніх асоціацій і регулятора). Який НПФ ви обрали б? Чому? Що потрібно для того, щоб стати учасником обраного вами НПФ?

НПФ	Вид НПФ	Дата заснування	Кількість учасників НПФ	Загальна сума пенсійних внесків	Загальна сума пенсійних виплат	Інвестиційний дохід	Дохідність за останній рік
НПФ 1							
НПФ 2							
НПФ 3							



# РОЗДІЛ 4

## Запозичення та кредит







## Тема 18. Запозичення та борг

### Завдання 1

ТЕСТИ



**Можлива одна або декілька правильних відповідей.**

- До формальних джерел запозичень може належати:
  - отримання коштів у борг від друзів;
  - отримання кредиту в банку;
  - купівля товарів на виплат;
  - отримання коштів у борг від батьків.
- До принципів надання кредитів належать:
  - безповоротність;
  - диверсифікація;
  - обов'язковість повернення;
  - строковість.
- В Україні споживчі кредити на невеликі строки й суми можуть надаватися в:
  - гривнях;
  - доларах США;
  - євро;
  - усі відповіді правильні.
- Що є ознакою споживчих кредитів на невеликі строки й суми:
  - завжди низька процентна ставка;
  - в окремих випадках такі кредити можна не повертати;
  - зазвичай не вимагають застави;
  - надаються тільки ломбардами.
- Зобов'язання іншої людини повернути кредит замість позичальника, якщо позичальник з будь-яких причин не зробить цього сам, – це:
  - іпотека;
  - застава;
  - споживча застава;
  - порука.
- Пересвідчення в тому, що позичальник справді має досить доходів (заробітної плати чи прибутку від продажу товарів тощо), щоб повернути майбутній кредит, – це оцінка:
  - кредитної історії;
  - кредитоспроможності;
  - кредитного майбутнього;
  - кредитного паспорту.



## ТАК/НІ

## Завдання 2

Відповідь обґрунтуйте.

1. Запозичення, на відміну від інших надходжень, потрібно повернути через певний проміжок часу.
2. Джерела запозичень для фізичних осіб можуть бути винятково формальними.
3. Споживчі кредити, незалежно від строків й обсягів, мають бути забезпечені заставою.
4. Кредитоспроможність підприємств вимагає більш детальної перевірки, ніж кредитоспроможність людини.



## ЗВ'ЯЗОК

## Завдання 3

Тестове завдання на встановлення відповідності.

Тип позичальника	Фінансові установи, в яких можна взяти кредит:
1. Фізичні особи	а) ломбарди
2. Підприємства	б) банки
	в) фінансові компанії
	г) кредитні спілки



## ЗВ'ЯЗОК

## Завдання 4

Тестове завдання на встановлення відповідності.

Причина для кредиту	Мета кредиту:
1. «Погані» причини	а) гра в лотерею
2. «Добрі» причини	б) придбання автомобіля для бізнесу
	в) придбання квартири
	г) погашення наявних боргів за рахунок отримання нових кредитів із вищою процентною ставкою
	г) здобуття якісної освіти



## ЗАДАЧА

## Завдання 5

Ми з вами знайомі з сім'єю Іваненків. Знаємо структуру їхніх надходжень, видатків (дивись задачі з тем 4 «Надходження», 5 «Видатки»), маємо уявлення про сімейний бюджет (дивись задачі з теми 6 «Складання та ведення сімейного бюджету»). Батьки



вирішили зробити доньці подарунок на день народження та придбати ноутбук вартістю 18 999 грн для підготовки до екзаменів. У магазині їм запропонували декілька кредитних програм придбання ноутбука в банку-партнері. У наведеній нижче таблиці відображено варіанти строків кредитування та щомісячних платежів за кредитом. Вам потрібно обрати найбільш прийнятний варіант для сім'ї Іваненків із урахуванням і навантаження на сімейний бюджет, і переоплати, яку ви маєте розрахувати. До речі, як ви вважаєте, чи можна вважати «доброю» таку причину для позики?

Строк кредитування	Щомісячний платіж, грн <sup>1</sup>	Загальний обсяг платежів, грн	Переоплата, грн
6 місяців	3 167		
7 місяців	2 782		
8 місяців	2 494		
9 місяців	2 269		
10 місяців	2 090		
11 місяців	1 943		
12 місяців	1 821		

## Завдання 6

ЗАДАЧА



Студент Данило дуже хоче придбати спортивний велосипед, який коштує 7 892 грн. Проте батьки не можуть наразі його придбати. Данило знайшов такі пропозиції щодо кредитування:

Строк кредитування	Щомісячний платіж, грн <sup>2</sup>
6 місяців	1 316
12 місяців	776

Попереду в нього літні канікули, і, певна річ, велосипед став би йому в пригоді. Батьки запропонували йому знайти підробіток. Він знайшов вакансію кур'єра зі ставкою 50 грн за годину після вирахування податків та вирішив попрацювати 8 тижнів, 5 днів на тиждень. У день він вирішив працювати не більше як 6 годин. Чи вистачить Данилу коштів для сплати за кредитом? Який строк кредиту найкраще обрати з точки зору мінімізації витрат? До речі, чи можна цю причину зарахувати до «добрих» причин для кредиту?

## Завдання 7

КОМАНДНА РОБОТА



Ганна й Олександр тільки-но одружилися та закінчили навчання. Вони почали працювати й орендувати квартиру. Їм вистачає коштів на сплату поточних платежів, водночас для екстравитрат вони час від часу вдаються до запозичень. Наразі вони

<sup>1</sup> Припустімо для нашої задачі, що щомісячний платіж є однаковим на всі місяці строку кредитування.

<sup>2</sup> Припустімо для нашої задачі, що щомісячний платіж є однаковим на всі місяці строку кредитування.



не мають боргів, але їхня пральна машина вже декілька разів була в ремонті, і днями зламалася мікрохвильовка. Друзі запропонували Ганні поїхати разом на відпочинок, Ганна погодилася, оскільки соромилася сказати друзям, що їм бракує коштів. Олександр був вражений, що Ганна погодилася їхати на відпочинок, не маючи для цього грошей. Вони посварилися. Обговоріть такі питання:

1. Який вплив може справити така ситуація на стосунки Ганни й Олександра?
2. Чи варто Олександру погодитися на подорож з Ганною на відпочинок, попри те, що вони муситимуть узяти кредит?
3. Що ви порадили б Ганні й Олександру?



## Тема 19. Вартість кредиту

### Завдання 1

ТЕСТИ



**Можлива одна правильна відповідь.**

- Користування кредитом може супроводжуватися такими платежами:
  - процентними платежами;
  - комісійними платежами за обслуговування кредиту;
  - платежами за надання таких послуг, як страхування предмета застави;
  - усі відповіді правильні.
- UIRD – це український індекс:
  - реальних депозитів;
  - ставок за депозитами фізичних осіб;
  - ставок за кредитами фізичних осіб;
  - ставок за кредитами юридичних осіб.
- Укладено кредитний договір на один рік зі змінюваною (плаваючою) процентною ставкою з щоквартальним її переглядом. Базою для розрахунку процентної ставки за кредитом став тримісячний UIRD. Розмір маржі банку становив 5%. Кредит було надано першого березня й тримісячний UIRD тоді становив 13,5%. Проте вже за місяць тримісячний UIRD становив 13,61%. Яка буде процентна ставка за кредитом через місяць після його надання?
  - 8,61%;
  - 13,61%;
  - 18,5%;
  - 18,61%.
- Знайти інформацію про розмір процентної ставки, її тип, порядок нарахування та сплати процентів за споживчим кредитом споживач може в:
  - кредитному паспорті та кредитній справі;
  - кредитному договорі та паспорті споживчого кредиту;
  - кредитному договорі та кредитній справі;
  - кредитній заявці та кредитному паспорті.
- Оформлюється кредит в розмірі 2 500 грн на 6 місяців під 24% річних із умовою сплати одноразової комісії 2% від основної суми кредиту. Яку суму кредиту буде видано в касі позичальнику, якщо комісія відразу вираховується з суми кредиту:
  - 2 500 грн;
  - 2 200 грн;
  - 1 900 грн;
  - 2 450 грн.
- Реальна річна процентна ставка – це ставка, яка розраховується як:
  - UIRD+маржа;
  - відношення процентних платежів й інших платежів на користь кредитодавця до основної суми кредиту;
  - відношення процентних платежів, інших платежів на користь кредитодавця та платежів за страхування предмета застави до загальної суми кредиту;
  - результат помноження номінальної процентної ставки на маржу.



ТАК/НІ

**Завдання 2****Відповідь обґрунтуйте.**

1. Кредитним договором може бути передбачено підвищення процентної ставки за кредитом з 15% до 30% у разі невчасного виконання позичальником зобов'язань зі страхування предмета застави за кредитом. Кредитодавець має повне право встановлювати таку умову.
2. Кредитодавець має право підвищувати фіксовану процентну ставку, якщо на ринку відбудеться істотне зростання процентних ставок за депозитами.
3. Якщо базова ставка UIRD зменшується, то банк зобов'язаний зменшити змінювану процентну ставку за кредитом відповідно до періодичності, зазначеної в кредитному договорі.
4. Зазвичай фінансові установи пропонують змінювану процентну ставку за споживчими нецільовими кредитами та кредитами за кредитними картками.



ЗАДАЧА

**Завдання 3**

Віктор отримав кредит у кредитній спілці на 6 місяців у сумі 2 200 грн на придбання телевізора. Річна процентна ставка становила 32%. Погашення кредиту має відбутися наприкінці строку, проте в кредитній угоді зазначено, що процентні платежі за кредитом потрібно сплачувати щомісячно. Розрахуйте щомісячні процентні платежі та загальну суму процентних платежів, які має сплатити Віктор.



ЗАДАЧА

**Завдання 4**

Людмила оформила в банку кредитну картку. У магазині, який вона відвідала дорогою додому, був розпродаж, і вона придбала за дуже вигідною ціною спортивні ковзани, розрахувавшись кредитною карткою. Сума кредиту становила 2 500 грн. За умовами користування кредитом за кредитною карткою за перші 10 днів кредитування проценти не нараховуються, а в разі якщо впродовж 10 днів картку не поповнити, банк стягує за користування кредитом 35% річних. На жаль, Людмила забула вчасно поповнити картку. Фактично, вона користувалася кредитом 15 днів. Зважте, що банк здійснює нарахування процентів на основі того, що рік містить 365 днів. Якими будуть процентні платежі Людмили за кредитом?



ЗАДАЧА

**Завдання 5**

Надія вирішила взяти кредит у банку на два роки в сумі 35 000 грн. Їй пропонують декілька варіантів кредитування. Перший варіант – фіксована процентна ставка 36% річних. Погашення кредиту наприкінці строку. Другий варіант – плаваюча процентна ставка, що базується на 6-місячному UIRD із щопіврічним переглядом умов. 6-місячний UIRD на дату укладення угоди становить 14,14%. Маржа банку становить 20%. Сплата процентних платежів щопіврічна, погашення кредиту наприкінці строку.

Надія обрала другий варіант – з плаваючою процентною ставкою. У результаті було зафіксовано такі значення 6-місячного UIRD у відповідні дати перегляду процентної



ставки: 14,56%, 15,12%, 16,49%. Чи правильно вчинила Надія, що обрала кредит з плаваючою процентною ставкою з точки зору мінімізації витрат за кредитом?

## Завдання 6

ЗАДАЧА



Оксана хоче отримати кредит на суму 48 000 грн на строк 12 місяців. Повернення кредиту передбачається за класичною схемою: 4 000 грн основної суми буде повертатися на місяць. Вона розглядає пропозиції двох фінансових компаній, які наведено в таблиці нижче.

Умови кредиту	Фінансова компанія «Коло»	Фінансова компанія «Ромб»
Одноразова комісія, %	2%	3,5%
Щомісячна комісія від основної суми кредиту, %	-	4%
Щомісячна комісія від непогашеної основної суми кредиту, %	1,5%	-
Процентна ставка за кредитом, %	24%	2%

Який варіант є кращим з точки зору витрат? Поясніть отримані результати.

## Завдання 7

ЗАДАЧА



Євгенія вирішила взяти кредит у розмірі 360 000 грн під заставу нерухомості на один рік. Комісії банку: одноразова комісія за оформлення кредиту становить 3%, за обслуговування кредиту – 0,5% щомісячно від непогашеної основної суми кредиту, процентна ставка за кредитом – 22%. Нерухомість підлягає страхуванню, і страхова премія становить 1 750 грн на рік. Кредит повертається щомісячно, за класичною схемою. Визначте витрати Євгенії, пов'язані з отриманням й обслуговуванням кредиту.

## Завдання 8

ЗАДАЧА



Артем має обрати метод виплати кредиту. Йому потрібно 180 000 грн. Банк пропонує два варіанти виплат: класичний і ануїтетний. За класичним методом виплати кредиту процентна ставка становитиме 18%, а за ануїтетним – 17,5% річних. Строк кредиту – 9 місяців. Який метод виплати кредиту обрати Артему?

## Завдання 9

КОМАНДНА РОБОТА



Скористайтеся сайтами трьох ломбардів і трьох фінансових компаній, які пропонують кредити, та розрахуйте реальну річну процентну ставку короткострокового нецільового кредиту в розмірі 1 000 грн строком до 60 днів.



## Тема 20. Обираємо кредитну пропозицію



### ТЕСТИ

### Завдання 1

**Можлива одна правильна відповідь.**

- Нецільові кредити можуть надавати:
  - ломбарди;
  - кредитні спілки;
  - фінансові компанії;
  - усі відповіді правильні.
- Ви вирішили взяти кредит. Чи зобов'язана фінансова установа надати вам паспорт споживчого кредиту:
  - залежить від умов кредиту – для деяких кредитів це передбачено Законом України «Про споживче кредитування», а для деяких – ні;
  - так, оскільки це передбачено Законом України «Про споживче кредитування»;
  - ні, це не передбачено Законом України «Про споживче кредитування»;
  - ні, паспорти надають лише за кредитами юридичних осіб.
- Звіт про позичальника, який містить інформацію про взяті ним кредити та про те, наскільки вчасно він погашав їх, – це:
  - кредитний паспорт;
  - паспорт споживача;
  - кредитоспроможність позичальника;
  - кредитна історія.
- Ви звернулися до фінансової компанії для отримання кредиту строком на два місяці на суму 20 000 грн. Фінансова компанія погодилася розглянути запит на отримання кредиту й за розгляд цього запиту виставила рахунок у розмірі 1 000 грн. Якими будуть ваші дії:
  - сплачу 1 000 грн, оскільки мені дуже потрібен кредит;
  - поцікавлюся, чи вірогідно отримати кредит у фінансовій компанії, і якщо кредитний менеджер скаже, що в мене високі шанси на отримання кредиту, сплачу 1 000 грн;
  - відмовлюся співпрацювати з фінансовою компанією;
  - сплачу 1 000 грн, оскільки тоді, коли я поверну кредит, ці кошти мені буде повернено.
- Який час бюро кредитних історій зберігає інформацію про кредит позичальника:
  - упродовж трьох років, оскільки це – строк позовної давності;
  - упродовж п'яти років із дня підписання кредитного договору;
  - упродовж 10 років із моменту припинення кредитного договору;
  - довічно.
- Одним із важливих прав позичальника згідно з Законом України «Про споживче кредитування» є право на:
  - зміну умов кредитного договору один раз на рік без згоди кредитодавця;
  - відмову від кредитного договору впродовж 14 календарних днів із дня укладення договору (за деякими винятками);
  - відмову від кредитного договору впродовж 14 календарних днів, якщо позичальник ще не встиг отримати кредит у касі чи на картку;
  - перегляд фіксованої процентної ставки, якщо облікова ставка НБУ зменшиться на 10%.



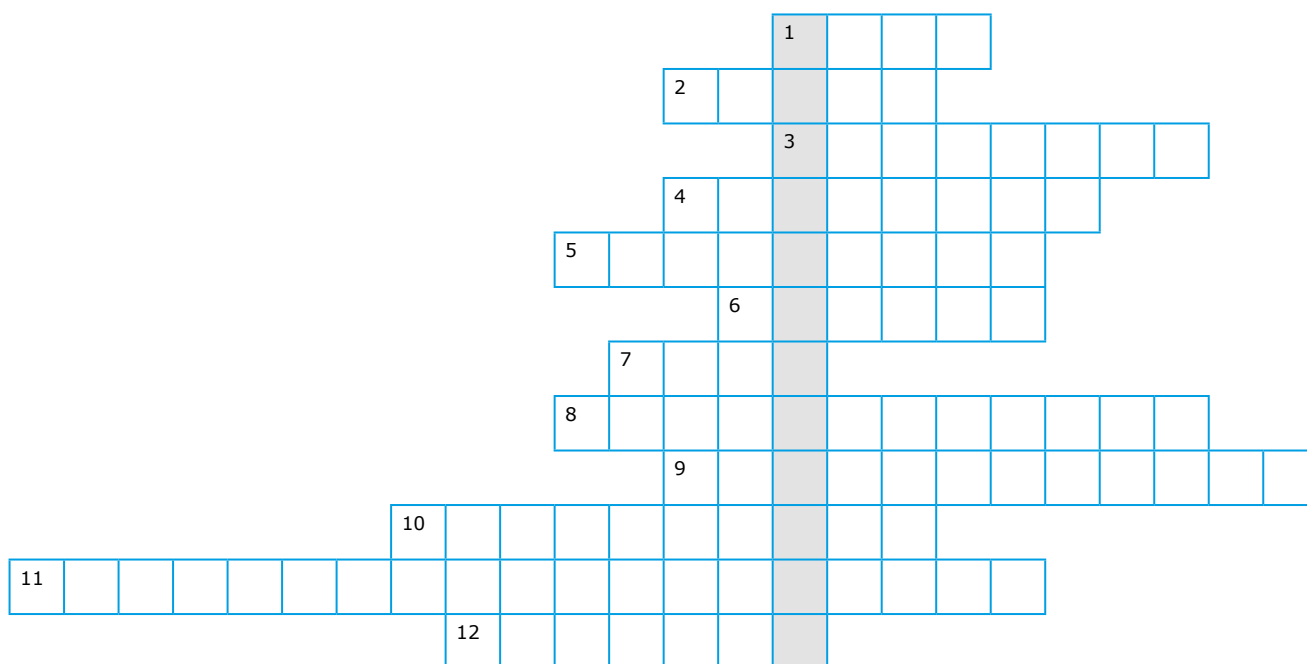
## Завдання 2

Відповідь обґрунтуйте.

1. Результати оцінки кредитоспроможності, проведеної фінансовою установою, завжди є позитивними.
2. За наявності негативної кредитної історії можна розраховувати на отримання нових кредитів.
3. Договори про споживчий кредит можуть містити посилання на інші документи, наприклад, правила банківського обслуговування фізичних осіб.
4. Кредитний договір може бути укладений винятково в письмовому вигляді (як роздрукований документ).
5. Згідно з Законом України «Про споживче кредитування» споживач зобов'язаний сплачувати кредитодавцю будь-які платежі, не зазначені в договорі.
6. Кредитодавець згідно з Законом України «Про споживче кредитування» може в будь-який момент змінити умови кредитного договору без згоди позичальника.

## Завдання 3

Вставте пропущені слова у відповідному відмінку, і тоді ви дізнаєтеся зашифроване слово.



1. \_\_\_\_\_ обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно здійсненого платежу за кожен день затримки платежу.
2. \_\_\_\_\_ обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно здійсненого платежу чи іншої суми й не залежить від строку затримки платежу.
3. \_\_\_\_\_ ставка – це ставка, яка є орієнтиром вартості депозитів і кредитів для комерційних банків.
4. У \_\_\_\_\_ споживчого кредиту міститься інформація про низку



важливих умов кредиту, яка потрібна для порівняння різних пропозицій одного й того самого кредитодавця чи різних кредитодавців.

5. Спільна назва штрафу та пені – \_\_\_\_\_.
6. Паспорт більшості кредитних продуктів повинен містити \_\_\_\_\_ платежів; у ньому має бути вказано кількість платежів за кредитом, їхній розмір та періодичність.
7. Інформацію щодо кредитної історії фізичної особи-позичальника можна отримати в \_\_\_\_\_ кредитних історій.
8. Зміна умов договору про споживчий кредит можлива лише за згодою обох сторін – \_\_\_\_\_ та кредитодавця.
9. Якщо ще не минуло 14 календарних днів з дня укладення договору про споживчий кредит, позичальник може подати \_\_\_\_\_ заяву про відмову від договору.
10. Активне користування кредитами із вчасними платежами за ними свідчить про наявність у позичальника \_\_\_\_\_ кредитної історії.
11. Фінансова установа ухвалює рішення про надання кредиту та його умови на основі оцінки \_\_\_\_\_ потенційного позичальника.
12. Інформація щодо кредитів особи та дисципліни їх погашення в минулому – це кредитна \_\_\_\_\_.

**Зашифроване слово:** ситуація, якої краще не допускати в стосунках з кредитодавцем; невчасне повернення кредиту.



## ЗАДАЧА

## Завдання 4

Нижче ви знайдете паспорт споживчого кредиту, у якому є дані, виділені сірим кольором. Вам потрібно надати розрахунки, яким чином ці дані були отримані (врахуйте, що реальну річну процентну ставку розраховують за спрощеним методом, наведеним у навчальному посібнику). Також ви маєте розробити графік погашення кредиту (за прикладом, наведеним у навчальному посібнику), якщо відомо, що кредит виплачується за класичним методом. Врахуйте, що банк здійснює нарахування процентів на основі того, що місяць містить 30 днів, а рік – 360 днів.

### Паспорт споживчого кредиту

1. Інформація та контактні дані кредитодавця	
Найменування кредитодавця та його структурного або відокремленого підрозділу, у якому поширюється інформація	Банк «Класичний»
Місцезнаходження кредитодавця й адреса структурного або відокремленого підрозділу, у якому поширюється інформація	Місто Київ
Ліцензія/Свідоцтво	Наявна
Номер контактного телефону	Наявний
Адреса електронної пошти	Наявна



Адреса офіційного веб-сайту	Наявна
2. Інформація та контактні дані кредитного посередника	
Найменування кредитного посередника	Немає посередника
Місцезнаходження	-
Номер контактного телефону	-
Адреса електронної пошти	-
Адреса офіційного веб-сайту	-
3. Основні умови кредитування з урахуванням побажань споживача	
Тип кредиту	Кредит
Сума/ліміт кредиту, грн.	48 000
Строк кредитування	12 місяців
Мета отримання кредиту	Ремонт квартири
Спосіб та строк надання кредиту	Безготівково на поточний рахунок в банку «Класичний»
Можливі види (форми) забезпечення кредиту	Без забезпечення
Необхідність проведення оцінки забезпечення кредиту	Ні
Мінімальний розмір власного платежу (фінансової участі) споживача за умови отримання кредиту на придбання товару/роботи/послуги, %	-
4. Інформація щодо реальної річної процентної ставки й орієнтовної загальної вартості кредиту для споживача	
Процентна ставка, відсотків річних	36%
Тип процентної ставки	Фіксована
Порядок зміни змінюваної процентної ставки	-
Платежі за додаткові та супутні послуги кредитодавця, обов'язкові для укладання договору, грн.:	
1. 150 грн	За відкриття поточного рахунку в банку «Класичний», сплачується з коштів, отриманих у кредит
2. 3% від основної суми кредиту, сплачується щомісячно	Комісія за обслуговування кредиту
Застереження: витрати на такі послуги можуть змінюватися впродовж строку дії договору про споживчий кредит	
Платежі за послуги кредитного посередника, що підлягають сплаті споживачем, грн	-
Загальні витрати за кредитом, грн.	26 790,00



Орієнтовна загальна вартість кредиту для споживача за весь строк користування кредитом (у т.ч. тіло кредиту, відсотки, комісії та інші платежі), грн.	74 790,00
Реальна річна процентна ставка, відсотків річних	55,81
<p>Застереження: наведені обчислення реальної річної процентної ставки й орієнтовної загальної вартості кредиту для споживача є репрезентативними та базуються на обраних споживачем умовах кредитування, викладених вище, і на припущенні, що договір про споживчий кредит залишатиметься дійсним упродовж погодженого строку, а кредитодавець і споживач виконають свої обов'язки на умовах й у строки, визначені в договорі.</p> <p>Реальна річна процентна ставка обчислена на основі припущення, що процентна ставка й інші платежі за послуги кредитодавця залишатимуться незмінними та застосовуватимуться впродовж строку дії договору про споживчий кредит.</p>	
<p>Застереження: використання інших способів надання кредиту та/або зміна інших вищезазначених умов кредитування можуть мати наслідком застосування іншої реальної річної процентної ставки й орієнтовної загальної вартості кредиту для споживача.</p>	
5. Порядок повернення кредиту	
Кількість і розмір платежів, періодичність внесення	Графік платежів
6. Додаткова інформація	
Додаткові та супутні послуги третіх осіб, обов'язкові для отримання кредиту:	-
послуги нотаріуса	Ні
послуги оцінювача	Ні
послуги страховика	Ні
Наслідки прострочення виконання та/або невиконання зобов'язань за договором про споживчий кредит:	
пеня	За прострочення виконання зобов'язань із сплати поточних платежів позичальник сплачує пеню в розмірі подвійної облікової ставки НБУ, яка діяла в період прострочення, від суми простроченого зобов'язання за кожний день прострочення виконання такого зобов'язання, враховуючи день платежу
штрафи	У разі порушення позичальником зобов'язань, визначених у ..., позичальник сплачує штраф у розмірі 5% від суми кредиту



процентна ставка, яка застосовується при невиконанні зобов'язання щодо повернення кредиту	-
інші платежі	-
<b>7. Інші важливі правові аспекти</b>	
Споживач має право безкоштовно отримати копію проекту договору про споживчий кредит у письмовій чи електронній формі за своїм вибором. Це положення не застосовується в разі відмови кредитодавця від продовження процесу укладання договору зі споживачем.	
Споживач має право відмовитися від договору про споживчий кредит упродовж 14 календарних днів у порядку й на умовах, визначених Законом України «Про споживче кредитування».	Так
Споживач має право достроково повернути споживчий кредит без будь-якої додаткової плати, пов'язаної з достроковим поверненням. Договором про споживчий кредит може бути встановлений обов'язок повідомлення кредитодавця про намір дострокового повернення споживчого кредиту з оформленням відповідного документа.	
Умови договору про споживчий кредит можуть відрізнятися від інформації, наведеної в цьому Паспорті споживчого кредиту, та будуть залежати від проведеної кредитодавцем оцінки кредитоспроможності споживача з урахуванням, зокрема, наданої ним інформації про майновий та сімейний стан, розмір доходів тощо.	
Дата надання інформації: 27.02.2019	Ця інформація зберігає чинність та є актуальною до: 01.03.2019
Підпис кредитодавця:	Банк «Класичний»
Підтверджую отримання та ознайомлення з інформацією про умови кредитування та орієнтовну загальну вартість кредиту, надані виходячи з обраних мною умов кредитування.	
Підтверджую отримання мною всіх пояснень, необхідних для забезпечення можливості оцінити, чи адаптовано договір до моїх потреб і фінансової ситуації, зокрема шляхом роз'яснення наведеної інформації, у тому числі суттєвих характеристик запропонованих послуг і певних наслідків, які вони можуть мати для мене, у тому числі в разі невиконання мною зобов'язань за таким договором.	
Підпис споживача:	27.02.2019 Підпис

## Завдання 5

ЗАДАЧА



Микола отримав кредит 01.02.2019 у сумі 6 000 грн на 6 місяців за процентною ставкою 36% річних. Одноразова комісія за кредитом становила 50 грн, щомісячну комісію встановлено на рівні 2% від основної суми кредиту. Микола мав погашати кредит за класичною схемою. Проте 21.02.2019 Микола повернув кредит у повному обсязі кредитодавцю. Зважте на те, що кредитодавець для цілей нарахування процентів установив, що перший та останній день кредитування рахуються як один день, а загальна кількість днів на рік становить 365 днів.

Чи мав право Микола на дострокове повернення кредиту? Якими будуть витрати Миколи за кредитом у такому разі?



## ЗАДАЧА

## Завдання 6



Олесь прострочив сплату 5 000 грн основної суми кредиту на 90 днів. Коли Олесь прийшов, щоб повернути кредит банку, то виявилось, що, крім процентних платежів і комісій, він має сплатити неустойку, а саме пеню та штраф. Пеня згідно з кредитним договором нараховувалася в розмірі подвійної облікової ставки НБУ за час прострочення, проте сума пені не мала перевищувати 10% від простроченої суми платежу. Штраф становив 5% від основної суми кредиту. Облікова ставка НБУ впродовж зазначеного періоду дорівнювала 15%. Кредитодавець для цілей нарахування процентів і неустойки встановив, що кількість днів на рік – 365 днів. Якою є сума неустойки, яку має сплатити Олесь?



## КОМАНДНА РОБОТА

## Завдання 7

Ми вже багато знаємо про кредит. Ми вивчили, що таке кредитоспроможність позичальника. Пригадуєте? Тепер поміркуймо, як можна оцінити кредитоспроможність фізичної особи. Певна річ, ви відразу перегорнули сторінки навчального посібника й знайшли визначення. Так, начебто все просто. Але невже фінансову установу цікавитимуть лише надходження та видатки людини, їхня регулярність? Ось, ви вже замислилися. Тоді розгляньмо приклад оцінки кредитоспроможності, наведений нижче.

1941 року Девід Дюранд (David Durand) запропонував таку методику визначення кредитоспроможності фізичної особи: було обрано 7 груп показників, за якими нараховували бали, а саме:

1. Вік: 0,1 бала за кожний рік після 20 (максимум – 0,3).
2. Стать: жінка – 0,4 бала, чоловік – 0.
3. Строк проживання в одній місцевості: 0,042 бала за кожний рік (мах – 0,42).
4. Професія: 0,55 за професіями з низьким ризиком; 0 – для всіх інших професій.
5. Робота в певній галузі: 0,21 – підприємства громадського користування, державні заклади, банки, брокерські фірми.
6. Зайнятість: 0,059 – за кожен рік на певному підприємстві (мах – 0,59).
7. Фінансові показники: 0,45 бала – за наявність банківського рахунку; 0,35 бала – за володіння нерухомістю; 0,19 – за наявність поліса зі страхування життя.

Якщо сума всіх балів перевищує 1,25 – клієнт є кредитоспроможним.

До вас декілька запитань, які ви маєте обговорити у своїй команді. Вкажіть назву такої методики визначення кредитоспроможності позичальника. Чи є ці групи показників релевантними на сьогодні, особливо такі групи, як стать, строк проживання в одній місцевості, місце роботи та його незмінність? Які групи показників ви можете запропонувати для оцінки кредитоспроможності фізичної особи з огляду на специфіку сьогодення? Ви чи ваші батьки кредитоспроможні згідно з вашою методикою?



## Тема 21. Кредитні продукти

### Завдання 1

ТЕСТИ



**Можлива одна або декілька правильних відповідей.**

- Вартість кредиту на будь-які потреби позичальника – фізичної особи без застави може залежати від:
  - результатів перевірки кредитної історії;
  - наявності чи відсутності в позичальника інших непогашених кредитів;
  - результатів оцінки рівня доходів;
  - усі відповіді правильні.
- У чому особливість бізнес-моделі багатьох фінансових компаній:
  - орієнтація на кредитування споживачів без детальної перевірки кредитоспроможності;
  - орієнтація на кредитування малого та середнього бізнесу;
  - орієнтація на мінімізацію ризиків кредитування фізичних осіб;
  - орієнтація на надання кредитів на суму до однієї мінімальної зарплати та/або на короткий строк.
- Чи може фінансова установа вимагати укладення договору страхування життя чи здоров'я позичальника для укладання договору про нецільовий кредит:
  - так, це дозволено законодавством;
  - так, це є ще одним із платежів на користь кредитодавця;
  - ні, це заборонено законодавством;
  - ні, оскільки це зайві витрати для позичальника.
- Ви звернулися до кредитодавця з проханням надати кредит для придбання автомобіля. У цьому разі кредитодавець обов'язково ставитиме питання про укладання договору страхування автомобіля. Кредитодавець надав список з двох страхових компаній і наполягає на обранні першої страхової компанії. Ваші дії в цьому разі будуть такими:
  - оберу одну з двох компаній, звернувши увагу лише на розмір страхових премій, які я маю сплатити;
  - оберу страхову компанію, на якій наполягає менеджер кредитодавця, оскільки, безперечно, він є кращим фахівцем із фінансових послуг, ніж я;
  - самостійно оберу страхову компанію, яка пропонує кращі умови, ніж ті дві компанії, бо я маю на це право за Законом «Про споживче кредитування»;
  - оберу одну з двох компаній, попередньо перевіривши її на сайті МТСБУ.
- Матвій позичив 1 000 грн у ломбарді під заставу телефона. За умовами договору зобов'язання Матвія перед фінансовою установою обмежуються вартістю предмета застави. На жаль, Матвій не зміг виконати умови договору, і телефон став власністю ломбарду. Проте ломбард зміг продати телефон за ціною лише 900 грн. Що робитиме ломбард у цьому разі:
  - вимагатиме від Матвія повернути різницю між сумою кредиту та ціною продажу телефона;







12. Компанії було відкрито невідновлювальну кредитну лінію. Кредитний ліміт за нею становив 15 000 грн на три місяці. У перший місяць компанія використала 7 000 грн, у другому місяці – повернула 5 000 грн кредиту. На яку максимальну суму кредиту може розраховувати компанія в третьому місяці:
- 8 000 грн;
  - 13 000 грн;
  - 15 000 грн;
  - 7 000 грн.

## Завдання 2

ТАК/НІ



**Відповідь обґрунтуйте.**

- Повертати нецільовий кредит і сплачувати проценти та/або комісії за ним можна або готівкою, або безготівково.
- У разі, якщо закладена річ переходить ломбарду у власність через невиконання позичальником умов кредитного договору, ломбард не має права ще щось вимагати від позичальника.
- У разі, якщо банк продав заставлений позичальником автомобіль іншій особі через невиконання позичальником умов кредитного договору, банк не має права ще щось вимагати від позичальника.
- Зазвичай банки встановлюють розмір щомісячного обов'язкового мінімального платежу за кредитом за кредитною картою.
- Згідно з Законом України «Про споживче кредитування» закріплена така черговість платежів: оплата неустойки й лише після цього зменшення основної суми кредиту/суми процентів за користування кредитом.

## Завдання 3

ЗАДАЧА



Костянтин має терміново погасити борг (1 500 грн), тож вирішив взяти нецільовий кредит у фінансовій компанії. Він розглядає дві пропозиції. Фінансова компанія «Коло» пропонує кредит у сумі 1 500 грн на 7 днів. Плата за кредит становить 210 грн за 7 днів. Фінансова компанія «Ромб» пропонує 1 500 грн на 7 днів за ставкою 1,9% на день.

Яку реальну річну процентну ставку пропонують фінансові компанії, якщо використати спрощену формулу її розрахунку? Зважте на те, що обидві фінансові компанії встановлюють, що в році – 365 днів. Чи зобов'язані фінансові компанії надати Костянтину інформацію щодо реальної річної процентної ставки?

## Завдання 4

ЗАДАЧА



Павло має велику присадибну ділянку й хоче висадити садок. Вільних власних грошей він наразі не має й вирішив отримати кредит у фінансовій установі. Вартість саджанців дерев становить 6 500 грн. Також йому відразу знадобляться певні



інструменти для догляду за садом та засоби захисту дерев від шкідників, а це ще додатково 1 000 грн. Кредит він зможе повернути за три місяці.

У фінансовій компанії «Едельвейс» йому запропонували такі умови: річна процентна ставка – 63,5%, одноразова комісія – 0,5% від суми кредиту. Також фінансова компанія наполягає на страхуванні життя Павла, а це ще додатково 235 грн. «Едельвейс» визначає в договорі, що кількість днів у році – 360 днів, у місяці – 30 днів. Якою буде реальна річна процентна ставка за кредитом, використовуючи спрощену формулу її розрахунку? Скільки має заплатити Павло фінансовим установам у зв'язку з отриманням кредиту?



## ЗАДАЧА

## Завдання 5

Катерині бракує грошей на придбання нової сукні для відвідування вечірки. Сукня коштує 3 000 грн. Кредит їй потрібен на 10 днів, оскільки через 10 днів вона отримає заробітну плату. Катерина вирішує піти до ломбарду й закласти свою золоту каблучку. Поряд з її будинком відразу два ломбарди: ломбард «Світлячок» і ломбард «Карамелька». У ломбарді «Світлячок» їй погодилися надати кредит на 10 днів за ставкою 0,69% на день. У ломбарді «Карамелька» вартість такого кредиту за 10 днів становить 195,50 грн. Який варіант обрати Катерині? У розрахунках кількість днів на рік становить 360 днів.



## ЗАДАЧА

## Завдання 6

Олеся оформила кредитну картку, за якою встановлено ліміт у сумі 5 000 грн із пільговим періодом 45 днів. Кредитним договором передбачено, що 25-го числа кожного місяця потрібно обов'язково погашати 10% від непогашеної суми кредиту, попри пільговий період. Якщо мінімальний обов'язковий платіж не було зроблено, застосовуватиметься штраф в розмірі 1% від непогашеної суми кредиту.

«Чорна п'ятниця», яка припала на 20-те число місяця, виявилася щасливою для Олесі з огляду на вдалі покупки, які вона здійснила. Крім власних коштів у сумі 1 200 грн, вона витратила також кредитні кошти в сумі 3 400 грн. Зарплата надійшла на рахунок Олесі 1-го числа наступного місяця в розмірі 8 000 грн. Чи має Олеся щось сплатити банку за отриманим кредитом?



## ЗАДАЧА

## Завдання 7

Артем має намір придбати автомобіль за ціною 420 000 грн. Він вирішив скористатися пропозицією банку щодо кредитування, а саме, строк кредиту – 36 місяців, фіксована процентна ставка 19%, одноразова комісія, яку Артем сплатить за рахунок власних коштів, становить 0,5% від суми кредиту. Страхування КАСКО – 5% від вартості автомобіля щорічно. Початковий власний внесок Артема – 30% від вартості автомобіля. Погашення кредиту відбувається щомісячно, анuitетний метод. Визначте платежі, які Артем здійснить на користь кредитодавця та на користь страхової компанії.

## Завдання 8

### КОМАНДНА РОБОТА



Кожна команда має об'єднатися у дві підгрупи. Одна підгрупа – це кредитордавець. Друга підгрупа – потенційний позичальник, який хоче отримати споживчий кредит на придбання комп'ютера вартістю до 17 000 грн.

Завдання кредитордавецю: підготувати пакет документів, із якими вам потрібно ознайомити позичальника та підготувати пропозицію, від якої позичальник не відмовиться (певна річ, ви маєте промоніторити пропозиції інших кредитордавець). Не забувайте, що вас, як кредитордавеця, цікавить також кредитоспроможність позичальника. Пам'ятаєте, ми вже оцінювали з вами кредитоспроможність позичальника?

Завдання позичальнику: поміркувати, які питання вас цікавитимуть, перш ніж укласти кредитну угоду, у тому числі поміркуйте, як убезпечити себе від «несподіваних» платежів за кредитом. Звісно, ви також маєте бути готові відповісти на запитання кредитордавеця щодо вашої кредитоспроможності.



# РОЗДІЛ 5

**Як себе захистити**





## Тема 22. Типи ризиків та управління ними

### Завдання 1

ТЕСТИ



Можлива одна або декілька правильних відповідей.

1. Дефолт – це:
  - а) невиконання позичальником свого зобов'язання повернути борг;
  - б) аналіз фінансового стану позичальника;
  - в) втрати кредитора через неможливість реалізації заставленого майна;
  - г) оцінка ризику невиконання позичальником своїх зобов'язань.
2. Основними фінансовими ризиками, на які може наразитися людина, є:
  - а) ризик втрати регулярних надходжень;
  - б) ризик втрати майна;
  - в) ризик неконтрольованого боргу;
  - г) ризики, пов'язані з інвестуванням.
3. Премія за ризик:
  - а) бонус, який емітенти виплачують першим інвесторам у момент розміщення акцій;
  - б) доплата за ризик при інвестуванні в державні цінні папери;
  - в) бонус інвесторам, які погоджуються вкласти свої гроші в більш ризикові активи;
  - г) виплата страхової компанії в разі реалізації фінансового ризику.
4. Якщо інвестор вкладає кошти в акції маловідомих новостворених компаній, то можна сказати, що такий інвестор має:
  - а) обов'язково отримати премію за ризик від емітентів таких акцій;
  - б) високий рівень схильності до ризику;
  - в) право вимагати від держави гарантії в разі банкрутства таких компаній;
  - г) усі відповіді правильні.
5. До способів управління ризиком належить:
  - а) передача ризику;
  - б) виявлення ризику;
  - в) мінімізація (послаблення) ризику;
  - г) контроль ризику.
6. Абсолютний розмір втрат, які є наслідком певної події, називають:
  - а) фінансовим ризиком;
  - б) дефолтом;
  - в) прийняттям ризику;
  - г) ефектом від настання ризику.



## ДОСЛІДЖЕННЯ

## Завдання 2



Складіть перелік ризиків, на які ви та ваша родина наражаєтеся щодня, під час відпочинку, під час подорожі тощо. Визначте, які методи управління такими ризиками можна застосувати для уникнення значних втрат.



## КОМАНДНА РОБОТА

## Завдання 3

Ознайомтеся з наведеними народними приказками та прислів'ями про гроші. Про які ризики чи методи управління ними в них ідеться? Чи відомі вам подібні приказки та прислів'я в інших країнах?

*Не все те золото, що блищить.*

*Не кладіть всі яйця в один кошик.*

*Багато зірок, та в небі, багато золота, та в землі, а за пазухою гроші на всяк час хороші.*

*Грошей не сій, бо вони не зійдуть.*

*Гроші май та про чорний деньок дбай.*

*Гроші рахувати – треба розум мати.*

*Копійка гривню береже.*

*Рахуй гроші стиха – не знатимеш лиха.*

*Сума то сума (гроші), та до неї треба й ума.*

*Біда з грішми – біда без грошей.*



## КОМАНДНА РОБОТА

## Завдання 4

Двоє друзів, Павло та Віктор, зайшли до кав'ярні. Павло розповів про свою нову роботу. Власне кажучи, його все влаштовує: зарплата, місце розташування офісу, колектив. Щоправда, він поскаржився Віктору на шефа, який досить прискіпливо до нього ставиться. Також Павло повідомив, що хоче придбати автомобіль у кредит, оскільки однією з його мрій завжди було подорожування Україною. Своєю чергою, Віктор поскаржився, що йому нині не щастить, і він не може влаштуватися на роботу вже майже місяць. Пошук роботи став для нього дуже стресовим, й останнім часом він замислився над тим, що варто відпочити, щоб із новими силами розпочати пошук роботи. Саме днями йому зробили дуже вигідну пропозицію щодо відпочинку на морі впродовж тижня: ціна в два рази нижча за ті, що він бачив у відомих туроператорів. За деякий час вони попросили рахунок, і Павло вирішив розрахуватися платіжною картою. Офіціант взяв картку з чеком і пішов за стійку бару, щоб здійснити операцію з картою. Невдовзі друзі полишили кав'ярню й пішли кожен у своїх справах.

Ідентифікуйте ризики, на які наражаються Павло та Віктор. Визначте рівень кожного з ризиків за шкалою: низький, середній і високий. Обговоріть наслідки кожного з ризиків і запропонуйте способи управління кожним із них (уникнення, мінімізація, передача, прийняття).

## Завдання 5

## КОМАНДНА РОБОТА



Марія й Артем заощадили 20 000 грн. Наразі вони не мають потреби у витрачанні своїх коштів, а отже, потрібно вирішити – чи заощаджувати, чи інвестувати кошти. Вони планують, що ці кошти не знадобляться їм упродовж року.

Марія пропонує покласти гроші на депозитний рахунок до великого банку (проаналізуйте поточні ставки за депозитами банків).

Артем вважає, що варто придбати облігації внутрішньої державної позики (проаналізуйте наявні пропозиції щодо можливостей придбання ОВДП, відсоткові ставки за ними та витрати, пов'язані з їхнім придбанням).

Друзі радять придбати криптовалюту, оскільки дохідність від інвестування в такі валюти може сягати 200% і більше.

Який варіант ви порадили б Марії й Артему? Чи є додаткові запитання, які ви хотіли б поставити Марії й Артему? Чи могли б ви запропонувати їм альтернативні рішення?

## Завдання 6

## КОМАНДНА РОБОТА



Як ви вже знаєте, різні люди мають різний рівень схильності до ризику. Спробуймо оцінити рівень ризику та визначити вашу схильність до його прийняття. Кожен член вашої команди має заповнити дві таблиці, наведені нижче. Столпчик «Рівень ризику за вашою оцінкою» треба заповнити балами від 0 до 10. Зважте на те, що 0 балів – це вид спорту або вид діяльності, який, на вашу думку, має найнижчий рівень ризику; натомість 10 балів – це вид спорту або вид діяльності з найвищим рівнем ризику. Далі порахуйте середнє арифметичне значення за вашою оцінкою та порівняйте отримані дані з іншими членами команди та між командами. Столпчик «Ваша схильність до прийняття ризику» потрібно заповнити балами від -1 до 1 бала. 1 бал – так, я б займався цим видом спорту, видом діяльності; 0 балів – не знаю; -1 бал – не займався б цим видом спорту чи видом діяльності. Далі порахуйте загальну суму балів за цим столпчиком. Якщо в загальній сумі ви отримали більше ніж 4 бали – ваша схильність до ризику є високою, від -4 до 3 балів – середня, від -5 до -12 (для другої таблиці - 10) – низька.

Чи корелюють результати між двома таблицями? Порівняйте результати з іншими членами команди. Хто з членів команди виявився схильним до ризику й за яким видом спорту, діяльності? А якою є позиція вашої команди порівняно з іншими командами класу? Чи змінилася б ваша оцінка за першою таблицею, якби ви знали рівень смертності за кожним видом спорту, наведеним в таблиці нижче?

Вид спорту	Рівень ризику за вашою оцінкою	Ваша схильність до прийняття ризику	Середня оцінка по команді	
			Рівень ризику	Схильність до прийняття ризику
Хайкінг у горах				
Велосипедний спорт				
Дайвінг				
Бокс				
Мотогонки				




Вид спорту	Рівень ризику за вашою оцінкою	Ваша схильність до прийняття ризику	Середня оцінка по команді	
			Рівень ризику	Схильність до прийняття ризику
Автогонки				
Парашутизм				
Парапланеризм				
Каякінг				
Плавання				
Гірськолижний спорт				
Сноубординг				

Діяльність	Рівень ризику за вашою оцінкою	Ваша схильність до прийняття ризику	Середня оцінка по команді	
			Рівень ризику	Схильність до прийняття ризику
Тримання грошей у готівці				
Вкладення грошей до банку в обсязі до 200 000 грн за ставкою 15%				
Вкладення грошей до банку в обсязі 500 000 грн за ставкою 20%				
Відкриття депозиту у кредитній спілці за ставкою 28%				
Інвестування 200 000 грн в облігації внутрішньої державної позики				
Інвестування 200 000 грн в акції української відомої компанії				
Інвестування 200 000 грн в акції іноземної відомої компанії				
Придбання однокімнатної квартири в забудовника				





Діяльність	Рівень ризику за вашою оцінкою	Ваша схильність до прийняття ризику	Середня оцінка по команді	
			Рівень ризику	Схильність до прийняття ризику
Придбання золотих злитків на суму 200 000 грн				
Придбання криптовалют на суму 200 000 грн				

	Вид спорту	Рівень ризику
	Сноубординг	1 загиблій на 2 200 000 учасників
	Гірськолижний спорт	1 загиблій на 1 400 000 учасників
	Плавання	1 загиблій на 1 000 000 учасників
	Велосипедний спорт	1 загиблій на 140 845 учасників
	Парашутизм	1 загиблій на 101 083 учасника
	Дайвінг	1 загиблій на 34 400 учасників
	Хайкінг в горах	1 загиблій на 15 700 учасників
	Каякінг	1 загиблій на 10 000 учасників
	Бокс	1 загиблій на 2 200 учасників
	Мотогонки	1 загиблій на 1 000 учасників
	Парапланеризм	1 загиблій на 560 учасників
	Автогонки	1 загиблій на 100 учасників

Джерело: побудовано на основі даних <https://www.tetongravity.com/story/news/your-chances-of-dying-ranked-by-sport-and-activity>



## КОМАНДНА РОБОТА

## Завдання 7



Визначте релевантні для вас види ризиків. Надалі заповніть таблицю за зразком, наведеним нижче.

Вид ризику	Прямі витрати, грн	Способи управління ризиками	Витрати на управління ризиками, грн
Необхідність здійснення операції з видалення апендиксу	12 000	Медичне страхування	1 250 на рік
...			
...			
...			
...			



## Тема 23. Види страхування

### Завдання 1

Можлива одна або декілька правильних відповідей.

ТЕСТИ



1. Що вважають страховим ризиком в автоцивілці:
  - а) завдання шкоди майну страхувальника;
  - б) завдання шкоди життю страхувальника;
  - в) заподіяння шкоди потерпілим від дій страхувальника, тобто тим, кому завдано шкоду в ДТП;
  - г) усі відповіді правильні.
2. Чи можна керувати з одним полісом автоцивілки двома різними автомобілями:
  - а) так, оскільки наявність полісу автоцивілки не є обов'язковою для водія;
  - б) так, оскільки страхується відповідальність особи, яка вчинила ДТП, а не автомобіль;
  - в) ні, тому що поліс «прив'язаний» до автомобіля, а не до страхувальника;
  - г) ні, тому що до різних автомобілів застосовують різну франшизу.
3. Франшиза за автоцивілкою може бути в межах:
  - а) 0–2% страхової суми;
  - б) 2–5% страхової суми;
  - в) 5–10% страхової суми;
  - г) понад 10% страхової суми.
4. У разі заподіяння шкоди життю та здоров'ю потерпілих страхова сума становитиме на одного потерпілого:
  - а) 200 000 грн;
  - б) 150 000 грн;
  - в) 260 000 грн;
  - г) правильна відповідь відсутня.
5. Які страхові компанії можуть пропонувати поліси автоцивілки:
  - а) великі страхові компанії;
  - б) страхові компанії, які є членами у Моторному (транспортному) страховому бюро України;
  - в) страхові компанії, які мають потрібні ресурси для відшкодування шкоди, завданої під час ДТП;
  - г) усі, крім страхових компаній зі страхування життя.
6. Систему коригуючих коефіцієнтів у розрахунку страхових премій за автоцивілкою, яка заохочує безаварійну їзду, називають:
  - а) системою бонусів;
  - б) бонус-малус;
  - в) бонус-плюс;
  - г) бонус-мінус.



7. Застосування європротоколу в разі настання страхового випадку за автоцивілкою можливе, лише якщо:
  - а) відсутні травмовані люди;
  - б) усі водії – учасники ДТП мають поліси автоцивілки;
  - в) усі водії – учасники ДТП згодні з тим, хто є винуватцем ДТП;
  - г) у ДТП постраждало лише два автомобілі.
8. Відповідно до законодавства надання якого кредиту має супроводжуватися обов'язковим страхуванням предмета застави:
  - а) автокредиту;
  - б) іпотечного кредиту;
  - в) кредиту за кредитною картою;
  - г) кредиту від кредитної спілки.
9. КАСКО – це:
  - а) страхування нерухомості;
  - б) автоцивілка;
  - в) комплексне автомобільне страхування;
  - г) класичне автомобільне страхування від крадіжки й ожеледиці.
10. Накопичувальне страхування життя передбачає:
  - а) страхову виплату в разі, якщо застрахована особа доживе до кінця строку договору страхування;
  - б) страхову виплату в рамках добровільного медичного страхування;
  - в) страхову виплату в рамках страхування від нещасних випадків на виробництві;
  - г) страхову виплату в рамках добровільного страхування від нещасних випадків.
11. Ризик того, що застрахована особа при накопичувальному страхуванні життя доживе до кінця строку договору страхування, називають:
  - а) ризиком страхової виплати;
  - б) пенсійним ризиком;
  - в) ризиком дожиття;
  - г) залишковим ризиком.
12. Люди укладають договори медичного страхування для:
  - а) отримання додаткового доходу в разі хвороби чи нещасного випадку;
  - б) уникнення або обмеження витрат у разі хвороби чи нещасного випадку;
  - в) уникнення будь-яких втрат в результаті стихійного лиха;
  - г) зменшення ймовірності захворювання.



ТАК/НІ

## Завдання 2

**Відповідь обґрунтуйте.**

1. Максимальний розмір страхової суми в автоцивілці встановлюється за домовленістю між страховиком і страхувальником.
2. У разі банкрутства страхової компанії – члена МТСБУ до виплати відшкодування за виданими нею полісами автоцивілки, такі поліси є недійсними.
3. Поліс автоцивілки можна оформити в електронній формі, і це цілком безпечно, оскільки страховий поліс формується безпосередньо в базі даних МТСБУ.



4. Страхова сума в разі добровільного страхування КАСКО визначається законодавчо й залежить від марки автомобіля, об'єму двигуна тощо.

### Завдання 3

ЗАДАЧА



Водій автомобіля А спричинив ДТП, у якому постраждало два автомобілі (автомобіль Б і В). Водій автомобіля А та жоден потерпілий не постраждали. Заподіяна шкода для автомобіля А становить 150 000 грн, для автомобіля Б – 75 000 грн, для автомобіля В – 140 000 грн. Хто з учасників ДТП та в якому розмірі отримає страхове відшкодування?

### Завдання 4

ДОСЛІДЖЕННЯ



Розгляньте умови страхування життя за пропозицією, наведеною нижче.

Які є переваги та недоліки цього виду страхування порівняно з недержавним пенсійним забезпеченням чи відкриттям депозиту?

#### **Умови страхування за програмою «Майбутнє»**

**Страхувальник** – дієздатна фізична особа, юридична особа.

**Застрахована особа** – фізична особа віком:

**на дату початку дії договору страхування** – від 16 років до 70 років включно;

**на дату закінчення строку дії договору страхування** – 73 роки.

Страхувальник – фізична особа та застрахована особа можуть бути й однією особою, і різними особами.

**Страхова сума:**

- мінімальний розмір – 25 000 гривень;
- максимальний розмір – не встановлюється.

**Страховий внесок.** Розмір страхового внеску встановлюється залежно від розміру страхової суми.

**Періодичність сплати страхових внесків** – щоквартально, два рази на рік, щорічно, одноразово.

**Страховий випадок:**

1. Смерть застрахованої особи з будь-якої причини, яка настала в період дії програми страхування.
2. Дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії програми страхування.

**Розмір страхових виплат:**

- у разі смерті застрахованої особи з будь-якої причини, яка настала в період дії програми, – у розмірі страхових внесків за основним страхуванням, фактично сплачених на момент настання страхового випадку + інвестиційний дохід;
- у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії програми – у розмірі 100% страхової суми за програмою «Майбутнє» + інвестиційний дохід.

**Вигодонабувачів** призначає страхувальник за погодженням із застрахованою особою.

**Строк дії договору страхування на умовах програми «Майбутнє»:**

- мінімальний – 3 роки;
- максимальний – 30 років.

**Територія дії** – договір діє на території всіх країн світу 24 години на добу.

**Валюта страхування** – національна валюта України – гривня.



## ДОСЛІДЖЕННЯ

## Завдання 5



Ви – активна молода людина, любляете різні види спорту, а улюбленим видом спорту є кінний. Ваша зарплата становить 20 000 грн на місяць. Ви маєте поліс медичного страхування й сплачуєте за нього 250 грн на місяць. Проте ваша страхова компанія нещодавно повідомила про зростання страхової премії до 400 грн. За останні два роки ви не зверталися до лікарень і, відповідно, не отримували страхове відшкодування. Після моніторингу вартості медичного страхування виявилось, що всі компанії підвищують страхові премії на медичне страхування у зв'язку з підвищенням цін на медичне обслуговування. Якими будуть ваші дії? Можливо, ви відмовитесь від медичного страхування, оскільки це занадто дорого? Чи вважаєте, що ви отримуєте непогану заробітну плату, якої вистачить на лікування в разі травмування? А можливо, ви продовжите дію договору медичного страхування? Відповідь обґрунтуйте.



## КОМАНДНА РОБОТА

## Завдання 6

Здійсніть аналіз публічної пропозиції (оферти) страхових компаній зі страхування життя. Заповніть таблицю, наведену нижче.

Назва страхової компанії	Страхова премія, грн	Страхова сума, грн	Страховий випадок	Строк дії договору



## Тема 24. Фінансова безпека та шахрайство. Фінансові піраміди

### Завдання 1

Можлива одна або декілька правильних відповідей.

ТЕСТИ



1. За вчинення шахрайства в особливо великих розмірах в Україні передбачено:
  - а) адміністративну відповідальність;
  - б) кримінальну відповідальність;
  - в) адміністративну відповідальність із конфіскацією майна;
  - г) цивільну відповідальність.
2. Аліні зателефонували, представилися працівником банку й повідомили про вчинення шахрайських дій із її рахунком. Аліні було запропоновано заблокувати рахунок, для чого банківський працівник попросив назвати номер картки, кінцевий строк її дії, CVV2 та PIN-код. Який із варіантів є правильним варіантом поведінки Аліни:
  - а) повідомити всю необхідну інформацію банківському працівнику, щоб він якнайшвидше заблокував рахунок;
  - б) не повідомляти інформацію, яку вимагає банківський працівник, а швидко зайти в інтернет-банкінг і заблокувати рахунок;
  - в) покласти слухавку, оскільки справжній банківський працівник не має права запитувати про CVV2 та PIN-код;
  - г) дізнатися, які саме шахрайські дії вчинені з її рахунком, оцінити їхні масштаби й лише в тому разі, якщо це справді небезпечно, повідомити інформацію.
3. Ви продаєте навушники на спеціальному майданчику в Інтернеті. Вам телефонує потенційний покупець і пропонує здійснити передоплату, переказавши гроші на картку. Він просить повідомити такі дані: номер картки, ваше прізвище, ім'я та по батькові (ПІБ), кінцевий строк дії картки та CVV2-код. Ваші дії будуть такими:
  - а) покласти слухавку;
  - б) погодитися на передоплату й повідомити всі необхідні дані;
  - в) погодитися надати лише номер картки та ПІБ, і лише якщо платіж не надійде, надати решту даних, які вимагає покупець;
  - г) погодитися надати лише номер картки, і лише якщо платіж не надійде, надати решту даних, які вимагає покупець.
4. До соціальних методів крадіжки персональних даних належать:
  - а) фармінг;
  - б) фішинг;
  - в) вішинг;
  - г) скімінг.
5. До фізичних методів крадіжки персональних даних належать:
  - а) фармінг;
  - б) фішинг;
  - в) крадіжка платіжної картки;
  - г) скімінг.
6. Задля безпеки платежів із використанням платіжної картки:
  - а) повідомте своїм близьким родичам номер своєї картки, термін її дії та CVV2-код;
  - б) зберігайте картку та PIN-код в одному місці, бажано в гаманці;
  - в) ніколи не змінюйте PIN-код;
  - г) не дозволяйте працівникам торговельної мережі забирати картку й проводити розрахунки без вашої присутності.



## ТАК/НІ

## Завдання 2

Відповідь обґрунтуйте.

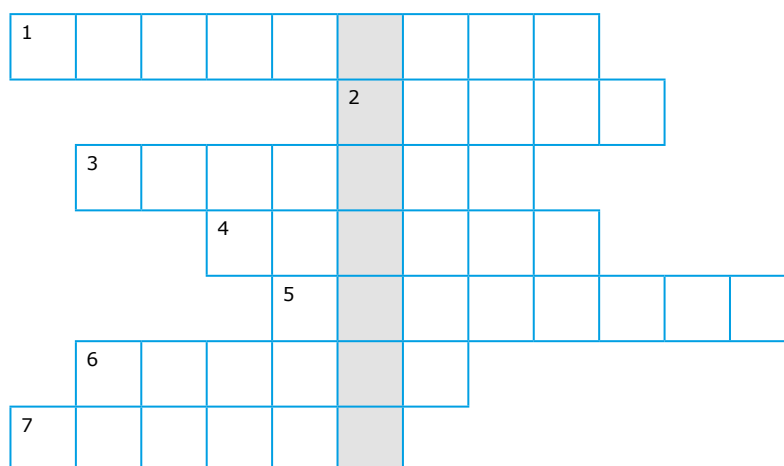
1. Якщо ви загубили платіжну картку, потрібно негайно повідомити про це свій банк.
2. Якщо відбулася неавторизована операція після того, як ви повідомили банк про втрату картки, ніхто не зобов'язаний вам повертати кошти.
3. Необхідно обов'язково змінити PIN-код після отримання картки від банку.
4. Ніколи під час введення PIN-коду в банкоматі не прикривайте клавіатуру рукою. Це є ознакою неетичної поведінки.



## КРОСВОРД

## Завдання 3

Правильно відгадавши всі слова по горизонталі, ви прочитаєте по вертикалі зашифроване слово, виділене кольором.



1. \_\_\_\_\_ – вид шахрайства, коли зловмисники намагаються отримати несанкціонований доступ до комп'ютерних систем, зазвичай із метою отримання персональних даних власника грошей.
2. \_\_\_\_\_ – це копії офіційних веб-сайтів, на які ви потрапляєте, коли шахраї несанкціоновано запускають на комп'ютерах користувачів спеціальні шкідливі програми.
3. \_\_\_\_\_ – шахрайська схема таємного перенаправлення користувача з надійної IP-адреси (унікальної адреси в комп'ютерній мережі) на хибну.
4. \_\_\_\_\_ – вид шахрайства, коли за допомогою тонкої гнучкої плати, яку вставляють через щілину картридера банкомату, зчитуються дані введених карток.
5. Фінансова \_\_\_\_\_ – тип фінансового шахрайства, що передбачає виплату наявним інвесторам фіктивних прибутків за рахунок коштів, внесених новими вкладниками/інвесторами.
6. \_\_\_\_\_ – телефонне шахрайство, пов'язане з виманюванням реквізитів платіжних карток або іншої інформації для незаконного заволодіння коштами жертви, у тому числі примушування до переказу коштів на картку злодіїв.





7. \_\_\_\_\_ – вид шахрайства в мережі Інтернет, яким користуються злочинці, щоб обманним шляхом примусити людину розкрити свої персональні дані та надалі використовувати їх для отримання грошей із її рахунків.

**Зашифроване слово:** крадіжка даних із платіжної картки за допомогою пристроїв, встановлених ззовні банкоматів для зчитування інформації з платіжної картки.

## Завдання 4

### ЗАДАЧА



Ви отримали такого листа на електронну поштову скриньку. Мова оригіналу – англійська, нижче подано переклад українською. Вам потрібно проаналізувати лист із двох позицій: правдива інформація та неправдива інформація. Із яким видом шахрайства ми маємо справу? Яка ще назва є для цього виду шахрайства? У чому небезпека таких листів?

Від: Mr. Bill Gates (bill.gates@gatesfoundation.com)

Кому: одержувач (ваша електронна адреса)

Тема: 5 млн доларів США від Mr. Bill Gates

Вітаю Вас!

Ви отримали 5 млн доларів США від містера Білла Гейтса. Зв'яжіться зі мною, щоб Ви могли отримати зазначену суму грошей, за адресою: bilgatesdonations@qq.com.

Вам, напевно, цікаво, чому я вирішив обрати Вас для отримання \$ 5,000,000,00 USD. Проте щоб рухатися далі, перейдіть, будь ласка, за покликанням нижче, щоб Ви переконалися, що ми маємо серйозні наміри: <http://www.cnet.com/news/bill-and-melinda-gates-top-forbes-list-as-most-philanthropic-americans/>

Я, Білл Гейтс, та моя дружина Мелінда вирішили пожертвувати \$ 5.000.000,00 USD на Вашу користь у рамках благодійного проекту «Покращимо життя 10 людей вже зараз». Ми уважно вивчали профілі людей у соціальних мережах із Вашої країни та натрапили на Ваш профіль. Ви просто чудові, і ми розуміємо, що Ви можете змінити світ на краще. Окрім того, ми знайшли Вас серед власників електронної пошти Microsoft. І це ще більше впевнило нас, що ми маємо віддати Вам гроші.

Наші статки є значними, і нам та нашим дітям вистачить 30%. Решту статків – 70% – ми спрямовуємо на благодійні проекти. Ми вирішили пожертвувати наші мільярди доларів іншим особам по всьому світі, які потребують допомоги. Ми допомагаємо лікарням в Азії та Європі, які шукають ліки для боротьби з раком, хворобою Альцгеймера та діабетом. Ми допомагаємо розвитку шкіл та освіти, особливо в бідних країнах. Однак ця допомога не є персоніфікованою. Саме тому ми розпочали фінансування проекту «Покращимо життя 10 людей вже зараз». Ми хочемо побачити Ваші щасливі очі та відчути, що не даремно прожили життя. Для того щоб полегшити процес оплати коштів (\$ 5,000,000.00 USD), які були надані винятково Вам, Ви маєте надіслати нам такі дані:

Ваше повне ім'я;

Вашу контактну адресу;

Ваш особистий номер телефону.



Сподіваюся, що ви зможете використовувати гроші розсудливо у Вашій країні. Ми впевнені, що Ви також сприятимете покращенню життя в Вашій країні та частину коштів також спрямуєте людям, які цього потребують.

Дякуємо, що прийняли нашу пропозицію.

Із повагою  
містер Білл Гейтс



## ЗАДАЧА

## Завдання 5

Ви є клієнтом Ощадбанку. Вам підключено послугу sms-інформування. І ось о сьомій годині ранку ви отримуєте таке sms-повідомлення. Якими будуть ваші дії?

Oschadbank

UVAGA!

Shanovnyy klient! Kartku obmezhenno v dostupi.

Detal'na informatsiya po telefonu sluzhby identyfikatsiyi

0500 809 120

0500 809 339



## КОМАНДНА РОБОТА

## Завдання 6

Ваші гарні знайомі розповіли вам про нові можливості інвестування коштів. Нещодавно їм запропонували вкласти кошти до компанії, яка має назву ТОВ «Інвест АУТ». Поміркуйте й обґрунтуйте, чи варто вкладати кошти в цю компанію. На сайті компанії є такі дані про її діяльність:

*«ТОВ «Інвест АУТ» – це сучасна компанія взаємного кредитування, що дає можливість добре заробляти інвесторам на кредитуванні фізичних осіб і бізнесу. Компанія офіційно зареєстрована в Україні. Компанія діє через онлайн-платформу, яка не має аналогів у світі й передбачає автоматичну видачу кредитів за параметрами, сформованими інвестором.*

**Крок 1**

Видавай мікрокредити населенню під 400% річних

**Крок 2**

Кредитуй малий бізнес під 200% річних

**Крок 3**

Заробляй на ринку капіталу 700% річних



### Переваги компанії

1. Офіційно зареєстрована в Україні.
2. Якісний і зрозумілий сайт із можливістю вибору об'єкта інвестування за заданими параметрами (база лише надійних позичальників і надійних цінних паперів).
3. Різноманіття тарифних планів для інвесторів із високою прибутковістю залежно від суми вкладених коштів: що більша сума інвестування, то вищий прибуток.
4. Інвестиції забезпечено офіційними договорами.
5. Поповнення та виведення грошей можливі через різні платіжні системи. Працюємо з біткоїнами.
6. Мінімальна сума вкладу – 1 000 гривень, 400 доларів, 300 євро. Суми інвестицій мають бути кратні мінімальній сумі вкладу.
7. Мінімальна сума для виведення коштів – 10 000 грн.
8. Компанія має гарантійний фонд для покриття ризиків інвесторів».

## Завдання 7

КОМАНДНА РОБОТА



Розгляньте три приклади фінансових пірамід, що існували в минулому. Здійсніть їхній аналіз за ознаками, наведеними в таблиці. Що об'єднує всі піраміди? Спробуйте відповісти на запитання, чому люди й далі вкладають кошти в фінансові піраміди?

Назва фінансової піраміди	Мінімальний внесок	Дохідність	Ідея фінансової піраміди (на чому пропонується заробляти)	Строк існування	Обсяг зібраних грошей	Кількість постраждалих інвесторів
ФП 1						
ФП 2						
ФП 3						

## Завдання 8

КОМАНДНА РОБОТА



Заповніть таблицю й ознайомте з нею членів родини.

Вид шахрайства	Заходи фінансової безпеки
Фішинг	
sms-фішинг	
Скімінг	
Вішинг	
Фармінг	
Фінансові піраміди	



## Тема 25. Захист прав споживачів фінансових послуг



### ТЕСТИ

### Завдання 1

**Можлива одна або декілька правильних відповідей.**

1. Споживач фінансових послуг має такі права:
  - а) право на отримання повної та достовірної інформації про фінансову послугу та умови її надання;
  - б) право на вільний вибір фінансової послуги та фінансової установи, яка її надає;
  - в) право дотримуватися умов договору та виконувати його;
  - г) право на розкриття банківської таємниці.
2. Споживач фінансових послуг має такі обов'язки:
  - а) обов'язок повідомити фінансову установу про свій намір відмовитися від фінансової послуги в порядку та в строки, передбачені законодавством і договором про надання фінансових послуг;
  - б) обов'язок надання працівникам фінансових установ своїх персональних даних, зокрема PIN та CVV/CVC кодів за платіжними картками;
  - в) обов'язок звернення для захисту своїх прав до органів державної влади;
  - г) обов'язок дотримуватися умов договору та виконувати його.
3. «Червоними прапорцями» для споживачів фінансових послуг можуть бути:
  - а) занадто приваблива ціна послуги;
  - б) менеджер наполягає на негайному ухваленні рішення, інакше наступного дня пропозиція не діятиме;
  - в) споживач не може знайти фінансову установу в державному реєстрі;
  - г) усі відповіді правильні.
4. Ви вважаєте, що працівники фінансової установи помилилися щодо ціни фінансової послуги, яку вам надали. Усі потрібні документи щодо надання фінансової послуги ви маєте. Ви звернулися до відділення фінансової установи з проханням роз'яснити ситуацію, проте менеджер не зміг адекватно пояснити, чому саме таку суму стягнуто за надання послуги. Ви вирішили написати скаргу, але менеджер не приймає її та наполягає на тому, що він усе пояснив. Яким буде ваш наступний крок:
  - а) нічого не робитиму, оскільки якщо менеджер не приймає скаргу, я, напевне, помилився;
  - б) нічого не робитиму, оскільки найімовірніше нічого не зможу довести;
  - в) відразу подам позовну заяву до третейського суду з вимогою відшкодування матеріальних і моральних збитків;
  - г) відправлю поштою на адресу фінансової установи, зазначену як адреса для листування або адреса сторони договору, скаргу, до якої додам копії документів, які, на мою думку, підтверджують мою правоту. Надішлю цей пакет документів як рекомендований лист із описом вкладення та повідомленням про вручення.



5. Якщо в споживача фінансових послуг виникають запитання стосовно фінансових послуг, які надав банк, що збанкрутував, потрібно звертатися до:
- а) Національного банку України;
  - б) Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;
  - в) Нацкомфінпослуг;
  - г) усі відповіді правильні.
6. Ви вирішили вийти з кредитної спілки, однак кредитна спілка відмовляється повертати депозит, який у ній було розміщено. Ви давали письмовий запит щодо повернення депозиту, і минуло вже 30 днів, але відповідь так і не отримали. У цьому разі ви можете звернутися до:
- а) Національного банку України;
  - б) Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;
  - в) Нацкомфінпослуг;
  - г) усі відповіді правильні.

## Завдання 2

### ДОСЛІДЖЕННЯ



Як ви вже знаєте, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб має справу з неплатоспроможними банками. Процедура виведення неплатоспроможного банку з ринку – складна й багатоетапна, двома основними етапами якої є запровадження в банку тимчасової адміністрації та здійснення ліквідації банку. Зверніться до сайту Фонду гарантування та дослідіть інформацію про те, що відбувається з банком на цих двох етапах; а також що відбувається з депозитами вкладників у цьому банку – чи нараховуються на них проценти, коли саме розпочинається виплата відшкодування за вкладами тощо.

## Завдання 3

### ЗАДАЧА



Марина відкрила трирічний депозит у банку в сумі 180 000 грн. Річна процентна ставка, яку пропонував банк, становила 25% річних, нарахування процентів щороку зі сплатою процентів наприкінці строку депозиту. Марина не стежила за новинами, декілька разів змінювала номер телефону та місце проживання, не повідомивши про це банк. Лише через півтора року після розміщення депозиту вона випадково побачила новину, що щойно розпочалася процедура ліквідації цього банку, а тимчасову адміністрацію в нього було введено, як виявляється, за півроку до того. Які права має Марина як власник депозиту в банку? Чи має Марина право на відшкодування депозиту? Яку суму коштів буде відшкодовано Марині?

## Завдання 4

### ДОСЛІДЖЕННЯ



Ірина відкрила поточний рахунок у банку для отримання заробітної плати й отримала картку з кредитним лімітом у 5 000 грн. Через місяць у неї на рахунку



було 3 000 грн власних коштів. Їй нагально було потрібно змінити вікна в будинку з дерев'яних на металопластикові. Вона знайшла робітників, які погодилися придбати для неї та встановити металопластикові вікна за ціною 12 000 грн. Оскільки такої суми грошей у неї не було, вона передала робітникам картку з розкриттям PIN-коду на три місяці в користування за усною домовленістю. Її щомісячна зарплата, яка надходить на картку, становить 3 200 грн. Через три місяці їй не повернули картку, а банк нарахував не лише проценти на кредит, яким скористалися робітники, але й штраф та пеню, оскільки всі гроші, які надходили на картку, робітники витрачали миттєво. Які обов'язки порушила Ірина у відносинах із банком? Чи має Ірина повертати кредит, а також сплачувати неустойку, якщо не вона отримувала ці гроші?



## КОМАНДНА РОБОТА

## Завдання 5

Заповніть таблицю за зразком, наведеним нижче, обравши щонайменше три фінансові послуги.

Фінансова послуга	Права споживача фінансових послуг	Обов'язки споживача фінансових послуг	Права фінансової установи	Обов'язки фінансової установи
Депозитний вклад	На отримання суми Вкладу та нарахованих процентів відповідно до умов цього Договору. На отримання виписок за Вкладним рахунком та інформації щодо суми нарахованих процентів. На дострокове розірвання Договору з урахуванням певних вимог.	Надати й оформити документи, передбачені чинним законодавством України, необхідні для відкриття Вкладного рахунку та проведення за ним операцій. Перерахувати на Вкладний рахунок, що відкривається Банком, Вклад протягом трьох робочих днів із моменту належного оформлення Договору. У разі зміни адреси чи інших даних, зазначених у договорі, упродовж трьох робочих днів із моменту виникнення таких змін письмово поінформувати про це Банк. У разі дострокового розірвання Договору за власною ініціативою попередити Банк шляхом подання письмової заяви не пізніше ніж за 3 (три) робочі дні до дати розірвання. Надавати на вимогу Банку інформацію, відомості та документи відповідно до вимог законодавства України, умов Договору, внутрішніх документів Банку з питань фінансового моніторингу.	Вимагати від Вкладника надання документів, необхідних для відкриття Вкладного рахунку та проведення за ним операцій. Відмовити Вкладнику в обслуговуванні Вкладного рахунку у випадках, передбачених чинним законодавством України. На дострокове розірвання Договору. Банк має право витребувати у Вкладника інформацію та документи відповідно до вимог законодавства України, умов Договору, внутрішніх документів Банку з питань фінансового моніторингу.	Відкрити Вкладнику Вкладний рахунок та зарахувати на нього Вклад Вкладника в розмірі, на строк та на умовах, що обумовлені Договором. Забезпечити повне збереження та повернення Вкладу з нарахованими процентами згідно з умовами Договору. На запит Вкладника надавати інформацію щодо суми нарахованих процентів. Зберігати таємницю Вкладу відповідно до чинного законодавства України.



Фінансова послуга	Права споживача фінансових послуг	Обов'язки споживача фінансових послуг	Права фінансової установи	Обов'язки фінансової установи
Депозитний вклад		<p>Надавати на вимогу Банку інформацію, відомості та документи стосовно ідентифікації особи Вкладника, змісту його діяльності та фінансового стану, податкового статусу, суті, змісту та підстав здійснення відповідних операцій, а також щодо ідентифікації Уповноважених осіб Вкладника, або осіб, від імені або за дорученням чи в інтересах яких діє Вкладник під час проведення операції, та іншу інформацію, відомості чи документи відповідно до вимог законодавства України та внутрішніх документів Банку з питань фінансового моніторингу. Вкладник зобов'язаний один раз на три роки, чи в інший строк відповідно до вимог Банку, особисто відвідати підрозділ Банку, де він обслуговується, із метою оновлення своїх ідентифікаційних даних.</p>		<p>Банк зобов'язаний забезпечувати зберігання та захист інформації щодо діяльності та фінансового стану Вкладника, яка стала відомою Банку у процесі обслуговування Вкладника та взаємовідносин із ним, та яка становить банківську таємницю, із метою недопущення її незаконного розкриття та завдання внаслідок цього матеріальної чи моральної шкоди Вкладнику та третім особам відповідно до чинного законодавства. Після закінчення строку зберігання коштів на вкладному рахунку повернути Вклад і нараховані проценти шляхом перерахування на поточний рахунок Вкладника.</p>



# ВІДПОВІДІ

## Тема 1. Що таке гроші

### Завдання 1.

1) в; 2) б; 3) г; 4) а; 5) г; 6) г.

### Завдання 2.

1. Ні, оскільки відсутність водяних знаків свідчить, що гроші є фальшивими.
2. Ні, вам варто було перерахувати кошти відразу, не відходячи від каси. Якщо ви перераховуєте кошти в іншому місці, і сума виявиться менша за потрібну, то претензії до касира не приймаються, і кошти, яких бракує, вам не повернуть.
3. Ні, в сучасному світі лише центральні банки мають монополію на випуск грошей, які обов'язково приймають як оплату в межах відповідної держави.

### Завдання 3.

1) вартість; 2) бартер; 3) фіат; 4) банкнота; 5) золото; 6) монета.

Зашифроване слово: срібло.

## Тема 2. Зайнятість і підприємництво

### Завдання 1.

1) в; 2) а; 3) г; 4) б; 5) б; 6) а.

### Завдання 2.

1. Ні, навпаки. Економіка вільного заробітку базується на гнучкій і тимчасовій зайнятості й зростанні ролі фрілансу, адже праця фрілансерів є для компаній дешевшою та ефективнішою.
2. Ні, за певних обставин фріланс може поєднуватися з найманою роботою, особливо якщо найманий працівник працює в компанії неповний робочий день.
3. Ні, оскільки в одній компанії можуть працювати, наприклад, менеджери з продажів (більша частка їхньої зарплати – бонуси за відповідний обсяг продажів) і бухгалтери (значна частка їхньої зарплати – це основна зарплата).

## Тема 3. Фінансове планування

### Завдання 1.

1) в; 2) г; 3) б; 4) а; 5) б; 6) в.

### Завдання 2.

1. Так. Наприклад, людина одночасно може мати кілька цілей: тижневий відпочинок за кордоном, сплата за навчання дитини у виші та придбання автомобіля.
2. Ні. Фінансове планування дає змогу правильно визначити, яким чином людина використовуватиме гроші й інші активи для досягнення фінансових цілей і як вона управлятиме ліквідністю та ризиками. Адекватний фінансовий план в кінцевому підсумку сприятиме зростанню добробуту сім'ї.





### Завдання 3.

1) в; 2) а; 3) б.

### Завдання 4.

Розрахуємо чисті активи кожної сім'ї.

Сім'я Іваненків

Активи (власність)		Пасиви (борги)	
Квартира	650 000 грн	-	0
Автомобіль	180 000 грн	-	0
Заощадження	150 000 грн	-	0
Разом	980 000 грн	-	0

Чисті активи сім'ї Іваненків становлять 980 000 грн:  
 $650\,000 + 180\,000 + 150\,000 - 0 = 980\,000$  грн.

Сім'я Петренків

Активи (власність)		Пасиви (борги)	
Квартири	950 000 грн	Кредит на придбання квартири	320 000 грн
Автомобілі	430 000 грн	Кредит на придбання автомобіля	130 000 грн
Разом	1 380 000 грн	Разом	450 000 грн

Чисті активи сім'ї Петренків становлять 930 000 грн:  
 $950\,000 + 430\,000 - 320\,000 - 130\,000 = 930\,000$  грн.

На цей час розмір чистих активів в сім'ї Іваненків перевищує розмір чистих активів сім'ї Петренків на 50 000 грн. Водночас, після здачі будинку в експлуатацію надходження від здавання в оренду другої квартири Петренки можуть розміщувати на депозит або використовувати для погашення кредитів. Тож, із зростанням заощаджень та/або зменшенням кредитів обсяг чистих активів сім'ї Петренків зростає.

## Тема 4. Надходження

### Завдання 1.

1) г; 2) г; 3) б; 4) а, в; 5) а, б; 6) а, б.

### Завдання 2.

1. Так, оскільки їх використовують для особистого споживання, наприклад, для придбання автомобіля.
2. Ні, оскільки є частина надходжень, за якими сплата податків покладається не на роботодавця чи фінансову установу тощо, а на людину, яка отримує такий дохід. Наприклад, дохід від надання в оренду житла.
3. Ні, оскільки отримання матеріальних предметів також є надходженнями сім'ї. Це пояснюється тим, що такі предмети можна перетворити на гроші.

### Завдання 3.

1) а, г, ґ, е, є; 2) б, в, д.



#### Завдання 4.

Спочатку визначимо трудові та нетрудові надходження.

До трудових надходжень було зараховано: чистий дохід від підприємницької діяльності, спрямований до сімейного бюджету; зарплата та чистий дохід від надання приватних уроків. Отже, трудові надходження сім'ї становили:

$$20\,000 \times \frac{40\%}{100\%} + 7\,000 + 3\,500 = 18\,500 \text{ грн.}$$

До нетрудових надходжень було зараховано: стипендію, оскільки вона є соціальним доходом, і процентні доходи, які є доходами від власності. Отже, нетрудові доходи сім'ї становили:

$$1\,200 + 2\,500 = 3\,700 \text{ грн.}$$

Таким чином, сукупні надходження сім'ї становили:

$$18\,500 + 3\,700 = 22\,200 \text{ грн, з яких}$$

$$\frac{18\,500}{22\,200} \times 100\% = 83,33\% \text{ становили трудові надходження;}$$

$$\frac{3\,700}{22\,200} \times 100\% = 16,67\% \text{ становили нетрудові надходження.}$$

Також варто проаналізувати надходження за ступенем прогнозованості. Так, всі надходження сім'ї можна оцінити як очікувані, а отже, можна розділити на регулярні та нерегулярні.

До регулярних надходжень зараховуємо зарплату, стипендію та дохід за депозитом:

$$7\,000 + 1\,200 + 2\,500 = 10\,700 \text{ грн.}$$

До нерегулярних надходжень зараховуємо чистий дохід від підприємницької діяльності, спрямований до сімейного бюджету (цей вид надходжень може змінюватися, оскільки залежить від підприємницької активності й інших економічних умов) і чистий дохід від надання приватних уроків (цей вид доходу також може змінюватися, оскільки учень може захворіти, відмовитися від частини уроків тощо):

$$20\,000 \times \frac{40\%}{100\%} + 3\,500 = 11\,500 \text{ грн.}$$

Відповідно, ми бачимо, що структура надходжень за ступенем прогнозованості була такою:

$$\frac{10\,700}{22\,200} \times 100\% = 48,20\% \text{ становили регулярні надходження;}$$

$$\frac{11\,500}{22\,200} \times 100\% = 51,80\% \text{ становили нерегулярні надходження.}$$

Певна річ, аби зробити адекватні висновки щодо структури надходжень сім'ї Іваненків, варто було б розглянути їх у динаміці, а також розуміти видатки сім'ї. Це важливо, оскільки ми бачимо, що частка регулярних надходжень нижча, ніж частка нерегулярних надходжень.

## Тема 5. Видатки

### Завдання 1.

- 1) а; 2) б, г; 3) б; 4) а, б, в; 5) а, г; 6) в.



## Завдання 2.

1. Ні, піраміда Абрагама Маслоу ранжує потреби людини таким чином: фізіологічні потреби, потреби в безпеці, соціальні потреби, потреба в повазі та потреба в самореалізації.
2. Так, непередбачувані видатки можна зменшити або за рахунок формування певного резерву, або за рахунок придбання страховки.
3. Так, є видатки, які насправді в майбутньому здатні генерувати дохід. Яскравий приклад – видатки на здобуття якісної освіти. Якісна освіта – запорука вдалого працевлаштування, а отже, і високого рівня доходів.

## Завдання 3.

- 1) є; 2) г, ґ; 3) а, в, е; 4) б, д.

## Завдання 4.

Передусім структуруємо видатки на очікувані та неочікувані.

До очікуваних видатків належать: сплата за комунальні послуги, витрати на продукти харчування, сплата за курси іноземної мови, транспортні витрати та витрати на пальне, а також закладені сім'єю інші дрібні витрати:

$$3\ 200 + 4\ 500 + 5\ 700 + 2\ 000 + 600 + 700 = 16\ 700 \text{ грн}$$

До неочікуваних видатків належать витрати на придбання нової зимової куртки за ціною 5 500 грн.

Отже, структура видатків за ступенем прогнозованості становить:

$$\frac{16\ 700}{22\ 200} \times 100\% = 75,23\% \text{ становлять очікувані видатки;}$$

$$\frac{5\ 500}{22\ 200} \times 100\% = 24,77\% \text{ становлять неочікувані видатки;}$$

Відповідно, якщо ми розглядаємо структуру очікуваних видатків з огляду на їх регулярність, то отримаємо такі результати.

До регулярних видатків зараховуємо: комунальні послуги за вирахуванням опалення (опалення має тимчасовий, сезонний, характер), витрати на продукти харчування, витрати на транспортні послуги, пальне та інші дрібні витрати:

$$1\ 200 + 4\ 500 + 2\ 000 + 600 + 700 = 9\ 000 \text{ грн}$$

До нерегулярних видатків зараховуємо витрати на опалення та витрати на курси іноземної мови:

$$2\ 000 + 5\ 700 = 7\ 700 \text{ грн}$$

Отже, структура очікуваних видатків за рівнем регулярності є такою:

$$\frac{9\ 000}{16\ 700} \times 100\% = 53,89\% \text{ становлять регулярні видатки;}$$

$$\frac{7\ 700}{16\ 700} \times 100\% = 46,11\% \text{ становлять нерегулярні видатки;}$$

У структурі видатків також є видатки, які можуть у майбутньому генерувати доходи. До таких видатків варто зарахувати витрати на пальне тата Миколи, оскільки він є приватним підприємцем і користується автомобілем для бізнесу. Також до них варто зарахувати витрати на курси іноземної мови, оскільки в майбутньому знання мови може стати додатковим чинником для отримання Аліною вищого рівня зарплати.



### Завдання 5.

$$\text{індекс споживчих цін}_{\text{січень}} = 1 + \frac{2\%}{100\%} = 1,02;$$

$$\text{індекс споживчих цін}_{\text{лютий}} = 1 + \frac{3\%}{100\%} = 1,03;$$

$$\text{індекс споживчих цін}_{\text{березень}} = 1 + \frac{2,5\%}{100\%} = 1,025;$$

$$\text{індекс споживчих цін}_{\text{три місяці}} = 1,02 \times 1,03 \times 1,025 = 1,077.$$

Індекс споживчих цін за три місяці разом показує нам, що ціни збільшилися впродовж трьох місяців у 1,077 раза.

### Завдання 6.

$$\text{індекс цін}_{2019} = 1 + \frac{13,5\%}{100\%} = 1,135;$$

$$\text{індекс цін}_{2020} = 1 + \frac{9,5\%}{100\%} = 1,095;$$

$$\text{індекс купівельної спроможності}_{2019} = \frac{1}{1,135} = 0,88;$$

$$\text{індекс купівельної спроможності}_{2020} = \frac{1}{1,095} = 0,91.$$

За 2019 рік купівельна спроможність грошей становитиме:

$$100\ 000 \times 0,88 = 88\ 000 \text{ грн}$$

За 2020 рік купівельна спроможність грошей становитиме:

$$100\ 000 \times 0,91 = 91\ 000 \text{ грн}$$

Отже, очевидно, що коли ви хочете зберегти звичний рівень життя, потрібно збільшувати видатки, та, відповідно, знаходити додаткові джерела надходжень.

### Завдання 7.

$$\text{індекс споживчих цін}_{\text{п'ять років}} = 1,09 \times 1,09 \times 1,09 \times 1,09 \times 1,09 = 1,09^5 = 1,54;$$

$$\text{індекс купівельної спроможності}_{\text{п'ять років}} = \frac{1}{1,54} = 0,65.$$

Купівельна спроможність 100 000 грн через п'ять років становитиме лише

$$100\ 000 \times 0,65 = 65\ 000 \text{ грн}$$

Отже, висновок є очевидним: висока інфляція істотно впливає на купівельну спроможність грошей.

## Тема 6. Складання та ведення сімейного бюджету

### Завдання 1.

1) г; 2) б, в; 3) г; 4) б; 5) в; 6) б.



## Завдання 2.

1. Ні. Що довшим є горизонт планування, то менш точними можуть виявитися результати планування.
2. Ні. Не можна зараховувати до прогнозу випадкові надходження, як-от: можливу суму виграшу чи разові надходження (премії, нагороди тощо).
3. Ні, оскільки існують певні чинники, які можуть стати перепорою для регулярного складання бюджету, наприклад, потреба виділити час на ведення бюджету, усвідомлення неприємних результатів аналізу тощо.
4. Так, оскільки це означає, що людина постійно живе в борг і може мати проблеми з його погашенням.

## Завдання 3.

Бюджет 1.1. Надходження та видатки сім'ї Іваненків

Надходження		Видатки	
Заробітна плата	7 000	Комунальні послуги	3 200
Надходження від власного бізнесу	8 000	Харчування	4 500
Проценти за депозитами	2 500	Транспорт, пальне, автомобіль	2 600
Пенсія, соціальна допомога та інші соціальні доходи	1 200	Одяг	5 500
Інші надходження	3 500	Навчання на курсах іноземної мови	5 700
Разом надходжень	22 200	Інші видатки	700
		Разом видатків	22 200

По-перше, сімейний бюджет сім'ї Іваненків за минулий місяць є збалансованим. По-друге, якщо згадати метод глечиків, то, певна річ, ми не бачимо глечика фінансової свободи. Так, ми знаємо, що сім'я має депозит, але минулого місяця депозит не поповнювали.

## Завдання 4.

Аби розрахувати потрібні надходження за наявних регулярних видатків сім'ї Іваненків, розпочнімо з глечика поточних видатків.

Глечик поточних видатків складається з видатків на харчування, житло, транспорт, медицину, одяг й інших дрібних видатків. Ми знаємо, що придбання зимової куртки не передбачалося й, відповідно, не передбачалися витрати на придбання одягу. Тому варто закласти приблизно 1 000 грн на придбання одягу. Так само й із медициною/ліками. Зважаючи на те, що родина не має полісів добровільного медичного страхування, варто закладати приблизно 700 грн на випадок хвороби. Інші видатки залишимо на попередньому рівні – харчування, комунальні послуги, транспорт й інші дрібні видатки.

Отже, обсяг глечика поточних видатків, із урахуванням додаткових видатків, становитиме:

$$3\,200 + 4\,500 + 2\,600 + 700 + 1\,000 + 700 = 12\,700 \text{ грн.}$$

Питома вага глечика поточних видатків має становити 60% від усіх надходжень. Отже, загальний обсяг надходжень сім'ї знаходимо за пропорцією:

$$12\,700 - 60\%$$

$$X - 100\%.$$

Відповідно отримуємо:



$$\frac{12\,700 \times 100\%}{60\%} = 21\,167 \text{ грн.}$$

Таким чином, поточні надходження сім'ї Іваненків є вищими, ніж ті, які передбачалися за схемою: 60:10:10:15:5. Це є добрим знаком, оскільки надлишок 22 200–21 167=1 033 грн можна спрямувати, наприклад, додатково до такого важливого глечика, як глечик фінансової свободи, або ж розподілити пропорційно між усіма глечиками. Для спрощення розрахунків ми обираємо перший варіант – фінансову свободу.

Це означає, що на інші глечики в сім'ї залишається:

$$21\,167 - 12\,700 = 8\,467 \text{ грн.}$$

Відповідно, глечик фінансової свободи:

$$21\,167 \times \frac{10\%}{100\%} = 2\,117 \text{ грн.}$$

Враховуючи наявні надходження сім'ї, було вирішено доповнити цей глечик ще 1 033 грн, що разом становить: 3 150 грн до глечика фінансової свободи.

Освітній глечик:

$$21\,167 \times \frac{10\%}{100\%} = 2\,117 \text{ грн.}$$

Резервний глечик:

$$21\,167 \times \frac{15\%}{100\%} = 3\,175 \text{ грн.}$$

Глечик розваг:

$$21\,167 \times \frac{5\%}{100\%} = 1\,058 \text{ грн.}$$

Насамкінець, декілька ремарок щодо результатів, які ми отримали. По-перше, наголосимо на тому, що сім'я Іваненків мала б користуватися золотим правилом особистих фінансів («сплати спочатку собі»): доцільно починати з наповнення глечика фінансової свободи. По-друге, вочевидь, до глечика фінансової свободи сім'я Іваненків не відкладатиме саме 3 150 грн. Зазвичай люди схильні до певних округлень. Це, до речі, стосується й інших глечиків. Так, наприклад, сім'я Іваненків щомісяця відкладатиме на депозит або інвестуватиме в цінні папери 3 000 грн. По-третє, певна річ, іноді кошти перетікатимуть із одного глечика до другого, і тут складно уявити, яким чином це відбуватиметься, оскільки залежить від пріоритетів родини. Водночас, наприклад, якщо обсяг надходжень сім'ї залишатиметься на тому самому рівні (хоча є певні ризики, а саме: певна невизначеність із доходом тата Миколи, репетиторським доходом мами Оксани), то за рік обсяг резервного глечика становитиме лише 38 100 грн.

$$3\,175 \times 12 = 38\,100 \text{ грн.}$$

Цієї суми буде замало для відпочинку сім'ї з трьох осіб і, наприклад, придбання холодильника. Отже, до прогнозування сімейного бюджету необхідно підходити досить серйозно й прораховувати різні варіанти розвитку подій.

## Завдання 5.

Можна розглянути такі варіанти.

Перший варіант – тато Микола може збільшити частку надходжень до сімейного бюджету, збільшивши частку відрахувань від чистого доходу від свого бізнесу з 40% до 60% й, відповідно, спрямовуючи щомісячно 4 000 грн додатково для поповнення депозиту. Також, використовуючи метод глечиків, ми виявили, що щомісячно на депозит можна за наявних надходжень спрямувати ще 3 000 грн. Отже, за рік, якщо все гаразд буде з бізнесом тата Миколи, поповнення депозиту становитиме 84 000 грн.

$$(3\,000 + 4\,000) \times 12 = 84\,000 \text{ грн.}$$



Це означає, що знадобиться не менш як п'ять років для накопичення достатньої суми коштів (не забуваймо про нарахування процентів). Утім, за цей час можуть відбутися зміни на ринку нерухомості, висока інфляція тощо.

Другий варіант – узяти кредит. Проте отримання кредиту – це надзвичайно важливий крок, і його потрібно робити зважено з урахуванням того, що зростуть регулярні видатки родини, і не факт, що орендні платежі зможуть їх покрити. Це може стати серйозним тягарем для сім'ї Іваненків, зважаючи на те, що вільних коштів у них небагато.

Третій варіант – накопичити суму коштів, необхідну для здійснення першого внеску, і придбати квартиру на виплат, наприклад, у забудовника на початковій стадії будівництва. Але цей варіант також ризиковий, оскільки є ризику того, що об'єкт здадуть невчасно.

Як ви бачите, кожен із варіантів має свої недоліки й переваги. Саме тому так важливо кожен фінансовий крок ретельно прораховувати й лише на основі розрахунків ухвалювати зважені рішення.

## Тема 7. Податки

### Завдання 1.

1) г; 2) в; 3) в; 4) а, в, г; 5) г; 6) в.

### Завдання 2.

1) в; 2) г; 3) а; 4) б.

### Завдання 3.

1) а; 2) б, г; 3) а, б, в; 4) а, б.

### Завдання 4.

1) б; 2) в; 3) а.

### Завдання 5.

акциз, мито, декларація, платник, збір, податок, ставка, пільга, дохід.

### Завдання 6.

1. Микола має сплатити ПДФО і військовий збір, роботодавець – ЄСВ.
2. Згідно зі ст. 167.1 Податкового кодексу ставка ПДФО становить 18% , згідно з підп. 1.3 п. 161 підрозділу 10 Розділу XX військовий збір становить 1,5%, згідно з п. 5 статті 8 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» ставка ЄСВ становить 22%.
3. Микола повинен сплатити:

$$4\,400 \times \frac{18\% + 1,5\%}{100\%} = 858 \text{ грн.}$$

Роботодавець має сплатити:

$$4\,400 \times \frac{22\%}{100\%} = 968 \text{ грн.}$$

4. Микола отримає «на руки»:

$$4\,400 - 858 = 3\,542 \text{ грн.}$$



### Завдання 7.

1. Юрій має сплатити ПДФО, військовий збір і ЄСВ, що нараховується на прибуток, тобто різницю між доходами та документально підтвердженими витратами. Прибуток Юрія за рік становитиме:

$$1\,500\,000 - 500\,000 = 1\,000\,000 \text{ грн.}$$

Ставка ПДФО – 18%, відповідно, сума ПДФО до сплати:

$$1\,000\,000 \times \frac{18\%}{100\%} = 180\,000 \text{ грн.}$$

Ставка військового збору – 1,5%, відповідно, сума військового збору до сплати:

$$1\,000\,000 \times \frac{1,5\%}{100\%} = 15\,000 \text{ грн.}$$

Нарахування та сплата ЄСВ має свою специфіку, а саме, враховуючи те, що максимальна сума, на яку нараховується ЄСВ, становить 62 595 грн, і вона менша, ніж 1 000 000 гривень, то ЄСВ Юрій сплачуватиме з 62 595 грн. Ставка ЄСВ – 22%, відповідно сума ЄСВ до сплати:

$$62\,595 \times \frac{22\%}{100\%} = 13\,770,9 \text{ грн.}$$

Разом має бути сплачено податків:

$$180\,000 + 15\,000 + 13\,770,9 = 208\,770,9 \text{ грн.}$$

2. У разі, якби Юрій не мав підтверджувальних документів щодо здійснених витрат, тоді він мав би сплатити податки зі всієї суми, а саме:

ПДФО до сплати:

$$1\,500\,000 \times \frac{18\%}{100\%} = 270\,000 \text{ грн.}$$

Ставка військового збору – 1,5%, відповідно сума військового збору до сплати:

$$1\,500\,000 \times \frac{1,5\%}{100\%} = 22\,500 \text{ грн.}$$

Ставка ЄСВ – 22%, відповідно сума ЄСВ до сплати:

$$62\,595 \times \frac{22\%}{100\%} = 13\,770,9 \text{ грн.}$$

Разом мало б бути сплачено податків:

$$270\,000 + 22\,500 + 13\,770,9 = 306\,270,9 \text{ грн.}$$

3. Так, сума податку до сплати змінилася б, оскільки Юрій мав би сплачувати єдиний податок зі всіх доходів (без вирахування витрат) і ЄСВ.

Єдиний податок – 5%, відповідно сума єдиного податку до сплати:

$$1\,500\,000 \times \frac{5\%}{100\%} = 75\,000 \text{ грн.}$$

Ставка ЄСВ – 22%, відповідно сума ЄСВ до сплати:

$$62\,595 \times \frac{22\%}{100\%} = 13\,770,9 \text{ грн.}$$

Разом мало б бути сплачено податків:





$$75\,000 + 13\,770,9 = 88\,770,9 \text{ грн.}$$

#### **Завдання 8.**

Сума податку, яка підлягає поверненню матері, становитиме:

$$122\,000 \times \frac{18\%}{100\%} - (122\,000 - 13\,900) \times \frac{18\%}{100\%} = 21\,960 - 19\,458 = 2\,502 \text{ грн.}$$

Сума податку, яка підлягає поверненню батьку, становитиме:

$$120\,000 \times \frac{18\%}{100\%} - (120\,000 - 25\,000) \times \frac{18\%}{100\%} = 21\,600 - 17\,100 = 4\,500 \text{ грн.}$$

### **Тема 8. Як працює фінансова система**

#### **Завдання 1.**

1) б; 2) г; 3) г; 4) в; 5) а, б, г; 6) в.

#### **Завдання 2.**

1. Так, оскільки домогосподарства досить часто мають змогу заощаджувати кошти, а підприємства мають не заощаджувати кошти, а вкладати в розвиток бізнесу.
2. Ні, більше регуляторних обмежень щодо участі в певній ризиковій діяльності застосовують до фінансових установ, які залучають кошти населення. Фінансові регулятори покликані стежити за тим, щоб фінансові посередники, які залучають кошти населення, могли виконати свої зобов'язання перед клієнтами.

#### **Завдання 3.**

1), 2), 3) а; 4) б; 5) в.

#### **Завдання 4.**

1. Інформація; 2. Ліцензія; 3. Банк; 4. Нетто-позичальник; 5. надійності; 6. Домогосподарство; 7. Нетто-кредитор.

Зашифроване слово: фінанси.

### **Тема 9. Банки та банківські послуги**

#### **Завдання 1.**

1) б; 2) в; 3) г; 4) в; 5) г; 6) в.

#### **Завдання 2.**

1. Ні, оскільки багато послуг можуть не передбачати відвідування банку. Наприклад, інтернет-банкінг чи мобільний банкінг сьогодні дають змогу отримати безліч послуг, а саме – здійснення оплати за комунальні послуги, відкриття депозитів, отримання кредитів тощо.
2. Ні, оскільки для цього підприємцям відкривають окремі рахунки.
3. Так, оскільки в цьому саме й полягає ідея фінансового посередництва: залучення коштів від одних осіб та надання їх у тимчасове користування іншим особам.

4. Ні, оскільки відкриття рахунку є банківською послугою, то за неї можуть стягувати плату. Усе залежить від банку, із яким укладають договір.

### Завдання 3.

Із поточного рахунку Аліни буде списано необхідну суму платежу за гуртожиток і комісійні за здійснення платежу. Комісійні нараховуються на суму платежу, а отже, залишок на рахунку становитиме:

$$7\,500 - 650 - 650 \times \frac{0,5\%}{100\%} = 6\,846,75 \text{ грн.}$$

### Завдання 4.

Залишок на поточному рахунку Данила становитиме:

$$12\,000 - 650 - 650 \times \frac{1\%}{100\%} - 1\,100 - 6\,500 + 5\,000 = 8\,743,5 \text{ грн.}$$

Данилові було відмовлено в придбанні годинника, оскільки його покупки в інтернет-магазинах перевищили встановлений ліміт. Перевищення ліміту становило:

$$10\,000 - 6\,500 - 5\,500 = -2\,000 \text{ грн.}$$

Цю проблему легко розв'язати, оскільки ліміт можна змінити через інтернет-банкінг або через кол-центр досить швидко, упродовж 5–10 хвилин.

## Тема 10. Страхування

### Завдання 1.

- 1) в; 2) г; 3) а, б, г; 4) в; 5) г; 6) в; 7) а, б, г; 8) а; 9) а; 10) в; 11) г; 12) в.

### Завдання 2.

1. Ні, це неправильно, оскільки поліс страхування потрібно оформляти до настання страхового випадку.
2. Так, оскільки що менша франшиза, то більший абсолютний розмір збитку готова відшкодувати страхова компанія.
3. Ні, франшиза існує для того, щоб мотивувати дбайливіше ставлення клієнта до предмета страхування, оскільки за наявності збитків, менших за розмір франшизи, клієнт компенсуватиме їх самостійно.

### Завдання 3.

- 1) в; 2) г; 3) г; 4) д; 5) е; 6) б; 7) а.

### Завдання 4.

- 1) а, г, г; 2) б, в, д.

### Завдання 5.

- 1) а, г; 2) б, в, г.



### Завдання 6.

Враховуючи те, що це була безумовна франшиза, то сума страхового відшкодування становитиме:

$$25\ 000 - 5\ 000 = 20\ 000 \text{ грн.}$$

### Завдання 7.

Умовна франшиза означає, що коли збитки перевищують суму франшизи, то буде відшкодовано всю суму, якщо ні, то збитки буде покладено на сім'ю Кононенків.

Безумовна франшиза передбачає, як й умовна, що в разі, якщо збиток клієнта не перевищує зазначений у договорі страхування розмір франшизи, клієнт самостійно його відшкодовує. Водночас, якщо збиток перевищує розмір франшизи, страхова компанія компенсує збитки за вирахуванням франшизи.

Враховуючи цей факт, сім'ї Кононенків варто було б обрати варіант із умовною франшизою. Якщо, наприклад, станеться ДТП, і ремонт машини коштуватиме 7 500 грн, то за умови використання умовної франшизи всю суму відшкодують. А якщо буде передбачено безумовну франшизу, то сім'я Кононенків отримає лише 3 500 гривень від страхової компанії:

$$7\ 500 - 4\ 000 = 3\ 500 \text{ грн.}$$

## Тема 11. Небанківські фінансові установи

### Завдання 1.

1) в; 2) б; 3) г; 4) г; 5) в; 6) б; 7) в; 8) в; 9) б; 10) а, б, в; 11) а; 12) б.

### Завдання 2.

1. Ні, вартість кредитів, які надають ломбарди, зазвичай досить висока (річна процентна ставка може перевищувати 200% річних).
2. Ні, право власності на автомобіль належить лізингодавцю.
3. Ні, справжня лізингова компанія ніколи не вимагатиме від клієнта зробити платіж до укладення договору. Спочатку клієнту завжди дають можливість ознайомитися з договором і лише потім – підписати. Лише після підписання договору клієнт має здійснити перші платежі (адміністративний платіж, перший лізинговий платіж тощо).

### Завдання 3.

Розрахуймо витрати в разі укладення угоди з фінансовою компанією «Коло».

Визначимо суму фінансування – суму вартості предмета лізингу за вирахуванням авансу. Для цього визначимо розмір авансу:

$$413\ 900 \times \frac{60\%}{100\%} = 248\ 340 \text{ грн.}$$

Відповідно сума фінансування становитиме:

$$413\ 900 - 248\ 340 = 165\ 560 \text{ грн.}$$

Адміністративна комісія:

$$165\ 560 \times \frac{2,5\%}{100\%} = 4\ 139 \text{ грн.}$$

Загальна сума щомісячних платежів:

$$8\ 700 \times 24 = 208\ 800 \text{ грн.}$$



Отже, переплата за автомобіль (сума сплачених щомісячних платежів й адміністративної комісії, зменшена на суму фінансування) становитиме:

$$208\ 800 + 4\ 139 - 165\ 560 = 47\ 379 \text{ грн.}$$

Загальне здорожчання автомобіля становить:

$$\frac{47\ 379}{413\ 900} = 11,4\%.$$

Розрахуймо витрати в разі укладення угоди з лізинговою компанією «Веселка».

Визначимо суму фінансування – суму вартості предмета лізингу за вирахуванням авансу. Визначимо розмір авансу:

$$413\ 900 \times \frac{50\%}{100\%} = 206\ 950 \text{ грн.}$$

Сума фінансування складатиме:

$$413\ 900 - 206\ 950 = 206\ 950 \text{ грн.}$$

Адміністративна комісія:

$$413\ 900 \times \frac{0,9\%}{100\%} = 3\ 725,1 \text{ грн.}$$

Загальна сума щомісячних платежів:

$$10\ 200 \times 24 = 244\ 800 \text{ грн.}$$

Отже, переплата за автомобіль (сума сплачених щомісячних платежів та адміністративної комісії, зменшена на суму фінансування) становитиме:

$$244\ 800 + 3\ 725,1 - 206\ 950 = 41\ 575,1 \text{ грн.}$$

Загальне здорожчання автомобіля становить:

$$\frac{41\ 575,1}{413\ 900} = 10,0\%.$$

Таким чином, ми бачимо, що, попри різні бази нарахування адміністративної комісії та різні розміри щомісячного платежу, переплата в разі укладення угоди з лізинговою компанією є меншою, ніж у разі угоди з фінансовою компанією на:

$$47\ 379 - 41\ 575,1 = 5\ 803,9 \text{ грн,}$$

або ж 11,4% здорожчання авто проти 10,0%.

Сім'я Петренків для укладення угоди обрала лізингову компанію «Веселка».

## Тема 12. Що таке валюта

### Завдання 1.

1) б, в; 2) б; 3) а; 4) а; 5) г; 6) в.

### Завдання 2.

1. Ні, така валюта є частково конвертованою валютою.
2. Так, можете. У цьому разі відбувається обмін (конвертація) валют банком, який випустив платіжну картку.



### Завдання 3.

1. Конвертованість. 2. Фіксований. 3. Золото. 4. Юань. 5. Інтервенція. 6. Плаваючий.  
Зашифроване слово: валюта.

### Завдання 4.

Розрахуймо гривневий еквівалент ціни сувеніру.

Долар США:

$$27 \times 27,79 = 750,33 \text{ грн.}$$

Євро:

$$23 \times 31,73 = 729,79 \text{ грн.}$$

Польський злотий:

$$100 \times 7,4 = 740 \text{ грн.}$$

Найвигідніше розраховуватися в євро.

### Завдання 5.

Розрахуймо гривневий еквівалент щомісячного платежу за кредитом у 625 доларів США за курсом 5 грн за 1 долар США:

$$625 \times 5 = 3\,125 \text{ грн.}$$

Розрахуймо гривневий еквівалент щомісячного платежу за кредитом у 625 доларів США за курсом 7,7 грн за 1 долар США:

$$625 \times 7,7 = 4\,812,5 \text{ грн.}$$

Через послаблення курсу гривні до долара США Ганні потрібно було сплачувати на 1 687,5 грн більше:

$$4\,812,5 - 3\,125 = 1\,687,5 \text{ грн.}$$

У Ганни могли виникнути проблеми з поверненням кредиту, оскільки її видатки зросли, тоді як надходження залишилися на тому самому рівні. До речі, скоротити інші видатки їй було б складно, особливо враховуючи зростання цін в умовах кризи.

### Завдання 6.

У першому випадку ми маємо намір продати долари США, а це означає, що банк їх у нас купуватиме. Відповідно, нас цікавить найвищий курс купівлі. Найвищим він є в банку 1, тобто матимемо:

$$150 \times 27,6 = 4\,140 \text{ грн.}$$

У другому випадку ми маємо намір придбати долари США, а це означає, що банк їх нам продаватиме. Відповідно, нас цікавить найнижчий курс продажу. Найнижчим він є в банку 3, тобто матимемо:

$$10\,000 \div 27,90 = 358 \text{ дол. США.}$$

## Тема 13. Платежі та платіжні системи

### Завдання 1.

1) в, г; 2) б; 3) г; 4) г; 5) а; 6) б.



## Завдання 2.

1. Так, якщо їхній сайт підтримує таку можливість.
2. Ні, електронні гроші не передбачають таку можливість. Можна сплатити електронними грошима, лише якщо продавець товарів і послуг на це погоджується.
3. Ні, платежі з використанням електронних грошей, зазвичай дешевші, аніж перекази готівкових коштів, і відбуваються дуже швидко.
4. Так, вона працює в режимі реального часу, тобто кошти зараховуються на рахунок отримувача негайно, у момент надходження платежу від відправника до СЕП.
5. Так, це можливо завдяки взаємозаліку зустрічних зобов'язань, який дає змогу переказувати менше коштів між рахунками банків.

## Завдання 3.

1) в; 2) а; 3) б.

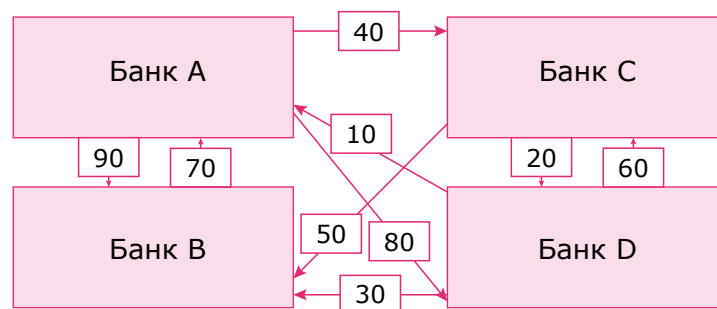
## Завдання 4.

Кешбек означає, що після сплати картою 1% від ціни, зазначеної в чеку, тобто 12 грн, буде повернуто платнику. Проте не забувайте, що в разі виведення коштів на картковий рахунок (зазвичай це відбувається в разі, коли розмір кешбеку перевищує 100 грн), ця сума буде зменшена на розмір ПДФО та військового збору. Отже, варто розраховуватися картою.

## Завдання 9.

Розрахунки на валовій основі передбачають виконання кожного платежу в індивідуальному порядку, а це означає, що потрібно порахувати всі платежі, які здійснюватимуть банки.

Банк А має здійснити три платежі, банк В – один платіж, банк С – два платежі та банк D – три платежі. Разом отримаємо 9 платежів. Схема матиме такий вигляд:



Аби визначити, скільки коштів мають переказати банки один одному в результаті взаємозаліку на основі кореспондентських рахунків, здійснимо прості розрахунки, поступово здійснюючи перехід від одного банку до іншого.

Так, банк А має переказати банку В 90 грн, а банк В банку А – 70 грн. Отже, банк А має переказати банку В 20 грн:

$$90 - 70 = 20 \text{ грн.}$$

Банк А має переказати банку С 40 грн, а банк С нічого не має переказувати банку А, отже, банк А перекаже банку С 40 грн.

Банк А має переказати банку D 80 грн, а банк D банку А – 10 грн, отже, банк А має переказати банку D 70 грн:

$$80 - 10 = 70 \text{ грн.}$$

Банк С має переказати банку В 50 грн, а банк В не має зобов'язань із платежів перед банком С, отже, банк С перекаже 50 грн банку В.

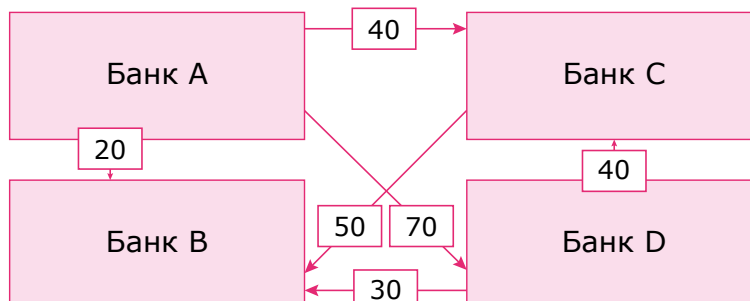


Банк С має переказати банку D 20 грн, а банк D має переказати банку С 60 грн, отже, в кінцевому підсумку банк D переказує банку С 40 грн:

$$60 - 20 = 40 \text{ грн.}$$

І ще банк D має переказати 30 грн банку В.

Схема тоді матиме значно простіший вигляд, а саме:



Щоб побудувати схему нетто-розрахунків у платіжній системі, яка здійснює кліринг зобов'язань банків, здійснімо простий підрахунок (додавання) за стовпчиками та рядками, щоб визначити, скільки разом коштів має переказати й отримати банк А, банк В, банк С та банк D.

Банки – одержувачі платежу	Банки – відправники платежів				Разом сума коштів до отримання
	Банк А	Банк В	Банк С	Банк D	
Банк А		70		10	80
Банк В	90		50	30	170
Банк С	40			60	100
Банк D	80		20		100
Разом сума коштів до відправлення	210	70	70	100	450

Ми бачимо, що банк А має відправити 210 грн, а отримати має лише 80 грн, отже, до розрахункового банку має відправити 130 грн:

$$210 - 80 = 130 \text{ грн.}$$

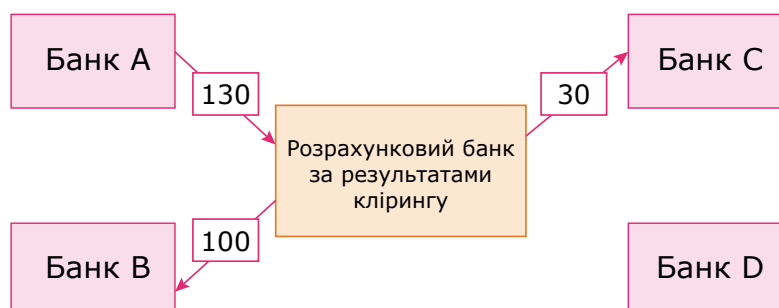
Банк В має отримати від розрахункового банку 100 грн, оскільки:

$$170 - 70 = 100 \text{ грн.}$$

Банк С має отримати від розрахункового банку 30 грн, оскільки:

$$100 - 70 = 30 \text{ грн.}$$

А банк D має ситуацію, коли в нього сума вхідних платежів дорівнює сумі вихідних платежів. Схема загалом матиме простий вигляд:





## Тема 14. Вступ до заощаджень та інвестицій

### Завдання 1.

1) а, б, в, г; 2) а, б; 3) в; 4) а; 5) б; 6) в, г.

### Завдання 2.

1) б; 2) в; 3) а; 4) г; 5) г.

### Завдання 3.

1) б; 2) г; 3) а; 4) в; 5) г.

### Завдання 4.

1) задоволенням; 2) витрат; 3) готівкових; 4) вищої; 5) капіталізація; 6) депозиту; 7) недержавний; 8) Майбутня; 9) вартість; 10) Процентна; 11) Інвестиції; 12) психологічний.

Зашифроване слово: заощаджувати.

### Завдання 5.

1) Обчислюємо розмір квартальної процентної ставки:

$$\frac{10\%}{4} = 2,5\%;$$

2) Обчислюємо майбутню вартість:

$$\text{майбутня вартість} = 150\,000 \times (1 + 0,025)^{3 \times 4} = 201\,733,32 \text{ грн.}$$

### Завдання 6.

1) Враховуючи, що впродовж трьох років Тарас інвестуватиме одну й ту саму суму коштів й під одну й ту саму процентну ставку, маємо класичну форму ануїтету. Відповідно, обчислимо майбутню вартість ануїтету за три роки:

$$\text{майбутня вартість}_A = 60\,000 \times \left( \frac{(1 + 0,1)^3 - 1}{0,1} \right) = 198\,600 \text{ грн.}$$

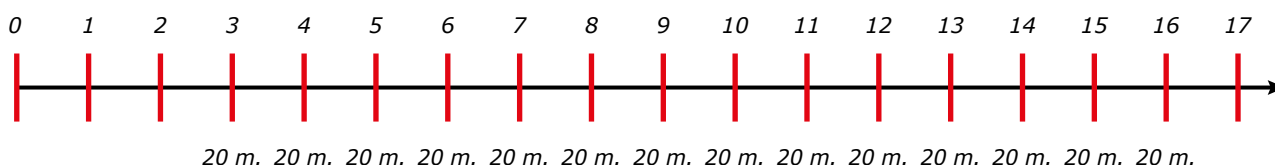
2) Обчислимо майбутню вартість 198 600 грн, які Тарас отримав від інвестування і планує розмістити на наступні три роки на депозиті:

$$\text{майбутня вартість} = 198\,600 \times (1 + 0,07)^3 = 243\,294 \text{ грн.}$$

Відповідь: 243 294 гривні.

### Завдання 7.

1) Малюємо лінію часу:



Майбутня  
вартість?





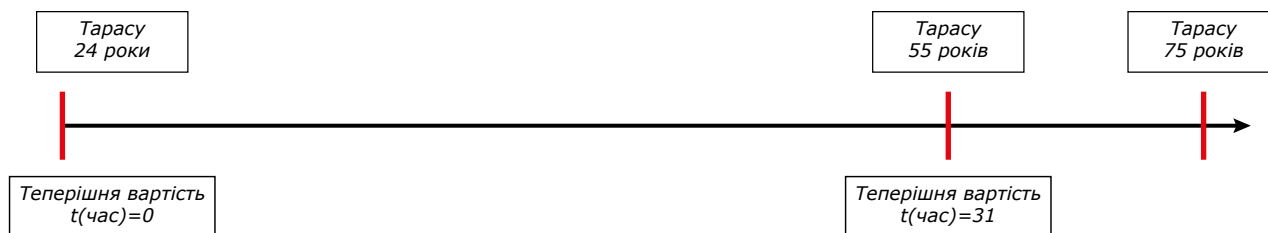
2) Щоб визначити, чи зможе Тарас досягти своєї мети за таких умов, обраховуємо майбутню вартість анuitету:

$$\text{майбутня вартість}_A = 20\,000 \times \left( \frac{(1+0,12)^{14} - 1}{0,12} \right) = 647\,852 \text{ грн.}$$

Відповідь: він не досягне мети та не зможе зібрати повну суму грошей на навчання, але йому бракуватиме менш як 1% від запланованої суми.

### Завдання 8.

1) Малюємо лінію часу:



Оскільки Тарас згодом планує отримувати однакові виплати через однакові проміжки часу, ітиметься про анuitет. Проте в цій задачі ми маємо розрахувати не майбутню вартість грошей, а теперішню. Щоб розв'язати задачу, потрібно: 1) знайти теперішню вартість анuitету в час, коли його почнуть виплачувати (тобто через тридцять один рік); і 2) знайти теперішню вартість грошей зараз (на момент, коли Тарасу 24 роки) із урахуванням передбаченої щорічної капіталізації процентів;

2) визначаємо теперішню вартість анuitету в час, коли його почнуть виплачувати, тобто коли Тарасу буде 55 років, застосовуючи такі значення:

$$A = 50\,000;$$

$$r = \frac{14\%}{100\% \times 12} = 0,0117 \text{ оскільки виплати здійснюватимуться щомісячно};$$

$$n = 20 \times 12 = 240 \text{ місяців.}$$

$$\text{Теперішня вартість}_A = 50\,000 \times \left( \frac{1 - \frac{1}{(1+0,0117)^{240}}}{0,0117} \right) = 4\,020\,841 \text{ грн.};$$

3) визначаємо теперішню вартість грошей зараз (на момент, коли Тарасу 24 роки), застосовуючи такі значення:

$$\text{майбутня вартість} = 4\,020\,841 \text{ грн,}$$

$$r = 0,14,$$

$$n = 30.$$

$$\text{Теперішня вартість} = \frac{4\,020\,841}{(1+0,14)^{30}} = \frac{4\,020\,841}{50,95} = 78\,917 \text{ грн.}$$

Відповідь:

для отримання бажаного доходу Тарасу потрібно буде вкласти у віці 24 років 78 917 грн.

## Тема 15. Депозити

### Завдання 1.

1) г; 2) б; 3) б; 4) б; 5) г; 6) б.



## Завдання 2.

1) в; 2) а; 3) б; 4) г; 5) д; 6) г.

## Завдання 3.

Для визначення процентного доходу Аліни до оподаткування використаємо метод простих процентів, оскільки за умовами депозиту не передбачено капіталізацію процентів. Майбутня вартість грошей за методом простих процентів розраховується як:

$$\text{майбутня вартість} = \text{теперішня вартість} \times (1 + r \times n).$$

Процентний дохід за депозитом у разі застосування методу простих процентів можна розрахувати у два способи.

Перший спосіб: трансформуємо формулу майбутньої вартості, розкривши дужки:

$$\text{майбутня вартість} = \text{теперішня вартість} + \text{теперішня вартість} \times r \times n.$$

Ми бачимо, що у формулі відразу закладено процентний дохід, а саме:

$$\text{процентний дохід до оподаткування} = \text{теперішня вартість} \times r \times n.$$

Відповідно, процентний дохід Аліни становить:

$$\text{процентний дохід до оподаткування} = 20\,000 \times 0,15 \times 1 = 3\,000 \text{ грн.}$$

Другий спосіб: процентний дохід розраховується як:

$$\text{процентний дохід до оподаткування} = \text{майбутня вартість} - \text{теперішня вартість}.$$

Відповідно:

$$\text{майбутня вартість} = 20\,000 \times (1 + 0,15 \times 1) = 23\,000 \text{ грн.}$$

$$\text{процентний дохід до оподаткування} = 23\,000 - 20\,000 = 3\,000 \text{ грн.}$$

Отже, процентний дохід Аліни до оподаткування становить 3 000 грн.

Після оподаткування він становитиме:

$$\text{процентний дохід після оподаткування} = 3\,000 - 3\,000 \times (0,18 + 0,015) = 2\,415 \text{ грн.}$$

Сума грошей, яку Аліна отримає наприкінці строку депозиту, становитиме 22 415 грн.

## Завдання 4.

Значення стовпчика «нараховано процентів» розраховується як:

$$\text{загальний розмір} \times \frac{0,12}{12}.$$

Значення стовпчика «Сума депозиту та процентів» розраховується як сума стовпчиків «загальний розмір депозиту» та «нараховано процентів».

Крок перший: заповнимо рядок за січень.

Загальний розмір депозиту дорівнює в січні значенню стовпчика «щомісячний внесок на депозит».

Нараховано процентів у січні:

$$300 \times \frac{0,12}{12} = 3 \text{ грн.}$$

Сума депозиту і процентів:

$$300+3=303 \text{ грн.}$$

Крок другий: заповнимо рядок за лютий.

Загальний розмір депозиту в лютому становитиме:

$$300+303=603 \text{ грн.}$$

Нараховано процентів у січні:

$$603 \times \frac{0,12}{12} = 6,03 \text{ грн.}$$

Сума депозиту та процентів:

$$603+6,03=609,03 \text{ грн.}$$

Далі покроково заповнюємо таблицю.

Місяць	Щомісячний внесок на депозит	Загальний розмір депозиту	Нараховано процентів	Сума депозиту та процентів
Січень	300	300,00	3,00	303,00
Лютий	300	603,00	6,03	609,03
Березень	300	909,03	9,09	918,12
Квітень	300	1 218,12	12,18	1 230,30
Травень	300	1 530,30	15,30	1 545,60
Червень	300	1 845,60	18,46	1 864,06
Липень	300	2 164,06	21,64	2 185,70
Серпень	300	2 485,70	24,86	2 510,56
Вересень	300	2 810,56	28,11	2 838,66
Жовтень	300	3 138,66	31,39	3 170,05
Листопад	300	3 470,05	34,70	3 504,75
Грудень	300	3 804,75	38,05	3 842,80

1. Як змінюватиметься залишок грошей на депозиті Данила упродовж року?

Зміни відображено в стовпчику «Загальний розмір депозиту».

2. Яку суму вдасться накопичити Данилові за рік?

Останній рядок стовпчика «Сума депозиту і процентів» – 3 842,80 грн.

3. Скільки процентів сплатить банк за користування грошми за рік?

$$3\,842,8 - (300 \times 12) = 242,8 \text{ грн.}$$

Або сума рядків стовпчику «нараховано процентів».

## Завдання 6.

Який дохід отримає Данило від відкриття депозиту в різних валютах за умови незмінності валютного курсу?

Для визначення доходу слід порахувати майбутню вартість депозиту (суму депозиту з процентами) за формулою:

$$\text{майбутня вартість депозиту} = \text{сума вкладу} \times \left(1 + \frac{r}{t}\right)^{n \times t}.$$

І від майбутньої вартості депозиту відняти суму депозиту.



Валюта депозиту	Сума депозиту	Процентна ставка	Валютний курс	Сума процентів (у валюті депозиту)	Сума процентів (у гривневому еквіваленті)
Гривні	28 000,00	15%	-	4 501	4 501
Долар США	1 000	2,25%	28	23	644
Євро	875	1,25%	32	11	352

Відкриття депозиту в якій валюті буде вигіднішим, якщо упродовж року курс гривні до долара США знизиться до 30 грн за долар, до євро – до 35 грн за євро?

Валюта депозиту	Сума депозиту	Валютний курс (на момент відкриття депозиту)	Процентна ставка (%)	Валютний курс (на момент закриття депозиту)	Сума процентів (у валюті депозиту)	Сума процентів (у гривневому еквіваленті)
Гривні	28 000,00		15,00	-	4 501	4 501
Долар США	1 000	28	2,25	30	23	690
Євро	875	32	1,25	35	11	385

Отже, навіть із урахуванням девальвації гривні вигіднішим є відкриття депозиту в гривнях.

#### Завдання 7.

1) доларах; 2) Проценти; 3) поповнення; 4) строкові; 5) розірвання; 6) банківських; 7) тарифи; 8) кредитні спілки; 9) Вкладник; 10) складний; 11) річна; 12) металевим; 13) нараховуватися; 14) вимогу; 15) інфляції; 16) податок; 17) комісією.

Зашифроване слово: депозитний рахунок.

## Тема 16. Інвестиції

#### Завдання 1.

1) в; 2) б; 3) а; 4) г; 5) г; 6) б.

#### Завдання 2.

1. Ні, інвестиції можуть бути привабливі з точки зору доходу, однак передбачають, зазвичай, значно вищий рівень ризику, аж до втрати всіх інвестованих коштів.
2. Ні, вкладення в цінні папери нині не є основним видом інвестицій для домогосподарств в Україні, оскільки ринок цінних паперів поки що не досить розвинений, а також є «зрозуміліші» для домогосподарств об'єкти інвестування, як-от придбання нерухомості.
3. Так, ринкова вартість акції може бути нижча за номінальну вартість, оскільки ціна акції коливається залежно від успішності діяльності підприємства, яке її випустило. Якщо підприємство стане банкрутом, його акції не коштуватимуть нічого.
4. Ні, дивіденди сплачують за акціями, а за облігаціями сплачують відсотки.
5. Ні, депозитарна установа призначена для відкриття рахунків у цінних паперах, а не депозитів.

#### Завдання 3.

1) в, г; 2) г, г; 3) а, б, г, г.



#### Завдання 4.

1. Дисконтні; 2. номінал; 3. диверсифікацію; 4. монет; 5. Інвестор; 6. регулятор; 7. активна; 8. акції; 9. емітентами; 10. облігації. Зашифроване слово: інвестиції.

#### Завдання 5.

Загальний обсяг інвестицій становить:

$$250 \times 10 = 2\,500$$

Вартість акцій через три місяці становитиме:

$$270 \times 10 = 2\,700 \text{ грн.}$$

Дохід від продажу акцій за новою ціною становитиме:

$$2\,700 - 2\,500 = 200 \text{ грн.}$$

Дохідність на інвестований капітал за три місяці розраховуватиметься як відношення доходу до обсягу інвестованого капіталу:

$$\frac{200}{2\,500} \times 100\% = 8\%.$$

Щоб зрозуміти, який варіант вигідніший, можна або розрахувати річну дохідність акції або розрахувати дохід від депозиту за ці самі три місяці.

У першому випадку можна доволі спрощено підійти до розрахунку, помноживши дохідність акції на чотири (три місяці – один квартал, а на рік – чотири квартали). Тоді отримаємо 32%.

У другому випадку, і він є більш коректним, розрахуємо дохід від відкриття депозиту на три місяці під 17% річних, який становитиме:

$$\frac{2\,500 \times 0,17 \times 3}{12} = 106,25 \text{ грн.}$$

Отже, вкладення коштів в акції з точки зору доходу було б у цьому разі вигіднішим, ніж розміщення коштів на депозиті. Проте не забуваймо, що інвестиції в акції ніким не гарантуються, і можна не лише не отримати дохід, але й втратити всі кошти.

## Тема 17. Пенсії

#### Завдання 1.

1) г; 2) а, б; 3) а; 4) в; 5) г; 6) а; 7) в; 8) б; 9) б; 10) б; 11) а; 12) г.

#### Завдання 2.

1. Ні, ця проблема є актуальною для України, оскільки станом на 1 січня 2019 року в Україні було 11,5 млн пенсіонерів, а застрахованих осіб – 12,8 млн осіб.
2. Ні, оскільки пенсія з накопичувальної системи буде додатковою до пенсії, яку виплачують із солідарної системи.
3. Ні, оскільки за накопичувальної системи внески обліковують на індивідуальному рахунку кожної особи.
4. Ні, за загальним правилом після досягнення пенсійного віку особі потрібно буде укласти зі страховою компанією договір страхування довічної пенсії.

#### Завдання 3.

1) б; 2) в; 3) а.



#### Завдання 4.

1) б; 2) в; 3) а.

#### Завдання 5.

Сума, яку накопичив би Андрій, розмістивши кошти в банку, буде така:

Роки	Щорічний внесок на депозит	Загальний розмір депозиту	Нараховано процентів	Сума депозиту та процентів
1	12 000	12 000	1 320	13 320
2	12 000	25 320	2 785,2	28 105,2
3	12 000	40 105,2	4 411,57	44 516,77
4	12 000	56 516,77	6 216,84	62 733,62
5	12 000	74 733,62	8 220,70	82 954,31
6	12 000	94 954,32	10 444,98	105 399,29
7	12 000	117 399,29	12 913,92	130 313,21
8	12 000	142 313,21	15 654,45	157 967,66
9	12 000	169 967,66	18 696,44	188 664,11
10	12 000	200 664,11	22 073,05	222 737,16

Для розрахунку суми, яку Андрій отримав фактично, вклавши кошти в недержавний пенсійний фонд, побудуємо таблицю:

Роки	Вкладено в НПФ	Процентна ставка	Всього вкладено	Нараховано процентів	Сума вкладених коштів та процентів
1	12 000	11%	12 000,00	1 320,00	13 320,00
2	12 000	11%	25 320,00	2 785,20	28 105,20
3	12 000	11%	40 105,20	4 411,57	44 516,77
4	12 000	10%	56 516,77	5 651,68	62 168,45
5	12 000	10%	74 168,45	7 416,84	81 585,29
6	12 000	10%	93 585,29	9 358,53	102 943,82
7	12 000	12%	114 943,82	13 793,26	128 737,08
8	12 000	12%	140 737,08	16 888,45	157 625,53
9	12 000	12%	169 625,53	20 355,06	189 980,60
10	12 000	12%	201 980,60	24 237,67	226 218,27

Отже, ми бачимо, що Андрій обрав вигіднішу стратегію, оскільки недержавний пенсійний фонд забезпечив йому вищий дохід:

$$226\,218,27 - 222\,737,16 = 3\,481,11 \text{ грн.}$$

Проте ви також можете бачити, що дохідність НПФ не була постійною, вона залежить від стану економіки, розвиненості ринку цінних паперів, ефективності роботи менеджерів недержавного пенсійного фонду та компаній із управління активами тощо.

## Тема 18. Запозичення та борг

#### Завдання 1.

1) б, в; 2) в, г; 3) а; 4) в; 5) г; 6) б.



## Завдання 2.

1. Так, саме обов'язок повернення відрізняє позичені кошти від тих, що ви отримуєте як подарунок, чи тих, що є вашими трудовими або іншими нетрудовими надходженнями.
2. Ні, джерела можуть бути й формальними, і неформальними (неформальні – це коли позичають у друзів, родичів тощо).
3. Ні, не всі споживчі кредити вимагають забезпечення.
4. Так, перевірка кредитоспроможності підприємств складніша й триваліша, ніж перевірка кредитоспроможності фізичних осіб.

## Завдання 3.

1) а, б, в, г; 2) б, в.

## Завдання 4.

1) а, г; 2) б, в, г.

## Завдання 5.

Заповнимо таблицю. Загальний обсяг платежів визначаємо як множення щомісячного платежу на строк кредиту.

Так, за 6 місяців загальний обсяг платежів дорівнюватиме:

$$3\ 167 \times 6 = 19\ 002 \text{ грн.}$$

Відповідно, переплата становитиме:

$$19\ 002 - 18\ 999 = 3 \text{ грн.}$$

Строк кредитування	Щомісячний платіж, грн	Загальний обсяг платежів, грн	Переплата, грн
6 місяців	3 167	19 002	3
7 місяців	2 782	19 474	475
8 місяців	2 494	19 952	953
9 місяців	2 269	20 421	1 422
10 місяців	2 090	20 900	1 901
11 місяців	1 943	21 373	2 374
12 місяців	1 821	21 852	2 853

Отже, очевидно, що зі зростанням строку кредиту зростає загальний обсяг платежів, які потрібно сплатити, і, відповідно, сума переплати. Найкращим варіантом із погляду мінімізації витрат за кредитом був би кредит на 6 місяців.

Проте ми знаємо, що надходження сім'ї Іваненків становлять 22 200 грн, із яких лише 48,20% є регулярними, тобто менше за половину. Водночас, регулярні видатки становлять 53,89%, тобто більше за половину. Отже, досить ризиковано брати кредит на 6 місяців, особливо якщо з бізнесом тата Миколи не все буде гаразд. Напевне, можна порекомендувати сім'ї Іваненків кредит на 8 місяців: щомісячні платежі не будуть такими обтяжливими, і сума переплати не є дуже великою. Хоча, у кінцевому підсумку, рішення ухвалюватимуть тато Микола й мама Оксана.

Причина для позики є «доброю», оскільки Аліна використовуватиме ноутбук для навчання.



### Завдання 6.

Розрахуємо доходи Данила за один тиждень:

$$50 \times 6 \times 5 = 1\,500 \text{ грн.}$$

Відповідно за 8 тижнів він отримає:

$$1\,500 \times 8 = 12\,000 \text{ грн.}$$

Заповнимо таблицю так, як в попередньому прикладі:

Строк кредитування	Щомісячний платіж, грн	Загальний обсяг платежів, грн	Переплата, грн
6 місяців	1 316	7 896	4
12 місяців	776	9 312	1 420

Певна річ, набагато вигідніше отримати кредит на 6 місяців. Данило може заробити за перший місяць 6 000 гривень, і всі ці кошти спрямувати на погашення кредиту. Потім за два тижні він заробить ще 3 000 гривень, за рахунок яких він погасить кредит достроково в повному розмірі. Отже, Данилу вистачить коштів для розрахунку за кредитом.

Цю причину для кредиту можна зарахувати до «добрих» причин, тому що велоспорт сприяє зміцненню здоров'я.

## Тема 19. Вартість кредиту

### Завдання 1.

1) г; 2) б; 3) в; 4) б; 5) г; 6) б.

### Завдання 2.

1. Так, кредитодавець має право вказувати в кредитному договорі таку умову, проте договір має чітко зазначати, за яких обставин починає застосовуватися підвищена ставка.
2. Ні, кредитодавець не має права самостійно (без згоди позичальника) змінювати фіксовану процентну ставку.
3. Так. Якщо індекс зростає, кредитодавець має право збільшувати змінювану (плаваючу) ставку за кредитом, і навпаки: якщо індекс знижується, то кредитодавець зобов'язаний її зменшувати.
4. Ні. Зазвичай, фінансові установи пропонують споживчі нецільові кредити, кредити на придбання певних товарів і кредити за кредитними картками з фіксованою процентною ставкою, а змінювану процентну ставку використовують під час надання кредитів для придбання автомобілів чи нерухомості.

### Завдання 3.

Розрахуймо щомісячний процентний платіж Віктора:

$$\frac{2\,200 \times 32\% \times 1}{100\% \times 12} = 58,67 \text{ грн.}$$

Розрахуймо загальну суму процентних платежів за кредитом одним із двох способів:

$$\frac{2\,200 \times 32\% \times 6}{100\% \times 12} = 352 \text{ грн}$$

або:

$$58,67 \times 6 = 352 \text{ грн.}$$





#### Завдання 4.

Розрахуймо процентні платежі Людмили:

$$\frac{2\,500 \times 35\% \times 15}{100\% \times 365} = 35,96 \text{ грн.}$$

#### Завдання 5.

Враховуючи, що перший варіант передбачає застосування фіксованої процентної ставки, можемо відразу застосувати одну формулу й розрахувати процентні платежі за весь строк користування кредитом:

$$\frac{35\,000 \times 36\% \times 24}{100\% \times 12} = 25\,200 \text{ грн.}$$

Другий варіант вимагає покрокових розрахунків, оскільки процентна ставка плаваюча (змінювана). Разом буде чотири періоди, оскільки процентні платежі здійснюються щопіврічно, відповідно й процентна ставка змінюється щопіврічно.

Перше півріччя – процентна ставка становить 34,14%:

$$14,14\% + 20\% = 34,14\%.$$

Процентний платіж відповідно:

$$\frac{35\,000 \times 34,14\% \times 6}{100\% \times 12} = 5\,974,5 \text{ грн.}$$

Друге півріччя – процентна ставка становить 34,56%:

$$14,56\% + 20\% = 34,56\%.$$

Процентний платіж відповідно:

$$\frac{35\,000 \times 34,56\% \times 6}{100\% \times 12} = 6\,048 \text{ грн.}$$

Третє півріччя – процентна ставка становить 35,12%:

$$15,12\% + 20\% = 35,12\%.$$

Процентний платіж відповідно:

$$\frac{35\,000 \times 35,12\% \times 6}{100\% \times 12} = 6\,146 \text{ грн.}$$

Четверте півріччя – процентна ставка становить 36,49%:

$$16,49\% + 20\% = 36,49\%.$$

Процентний платіж відповідно:

$$\frac{35\,000 \times 36,49\% \times 6}{100\% \times 12} = 6\,385,75 \text{ грн.}$$

Загальна сума процентних платежів за кредитом із плаваючою процентною ставкою:

$$5\,974,5 + 6\,048 + 6\,146 + 6\,385,75 = 24\,554,25 \text{ грн.}$$

Отже, Надія зробила правильний вибір, оскільки вона сплатила на 645,75 грн менше, ніж якби вона погодилася на кредит із фіксованою процентною ставкою:

$$25\,200 - 24\,554,25 = 645,75 \text{ грн.}$$



### Завдання 6.

Розрахуймо витрати Оксани за кредитом фінансової компанії «Коло».

Розпочнімо з одноразової комісії:

$$48\,000 \times \frac{2\%}{100\%} = 960 \text{ грн.}$$

Для розрахунку подальших платежів побудуймо таблицю:

за перший місяць користування кредитом Оксана має сплатити:

щомісячну комісію

$$48\,000 \times \frac{1,5\%}{100\%} = 720 \text{ грн,}$$

процентні платежі

$$48\,000 \times \frac{24\% \times 1}{100\% \times 12} = 960 \text{ грн.}$$

За другий місяць користування кредитом до розрахунку братиметься вже залишок за кредитом (непогашена основна сума), тобто основна (початкова) сума кредиту за вирахуванням щомісячного платежу в погашення основної суми кредиту, а саме:

$$48\,000 - 4\,000 = 44\,000 \text{ грн.}$$

Відповідно

щомісячна комісія:

$$44\,000 \times \frac{1,5\%}{100\%} = 660 \text{ грн,}$$

процентні платежі:

$$44\,000 \times \frac{24\% \times 1}{100\% \times 12} = 880 \text{ грн.}$$

Далі покроково заповнюємо таблицю.

Період	Непогашена сума кредиту, грн	Щомісячна комісія, грн	Процентні платежі, грн	Разом витрати, грн
1	48 000	720	960	1 680
2	44 000	660	880	1 540
3	40 000	600	800	1 400
4	36 000	540	720	1 260
5	32 000	480	640	1 120
6	28 000	420	560	980
7	24 000	360	480	840
8	20 000	300	400	700
9	16 000	240	320	560
10	12 000	180	240	420
11	8 000	120	160	280
12	4 000	60	80	140
Разом	-	4 680	6 240	10 920



Отже, загальні витрати за кредитом в фінансовій компанії «Коло» з урахуванням одноразової комісії становитимуть:

$$10\,920 + 960 = 11\,880 \text{ грн.}$$

Розрахуймо витрати Оксани за кредитом фінансової компанії «Ромб».

Розпочнімо з одноразової комісії:

$$48\,000 \times \frac{3,5\%}{100\%} = 1\,680 \text{ грн.}$$

Для розрахунку подальших платежів побудуймо таблицю за принципом, застосованим вище, проте з урахуванням особливостей нарахування комісії.

Період	Непогашена сума кредиту, грн	Щомісячна комісія, грн	Процентні платежі, грн	Разом витрати, грн
1	48 000	1 920	80,00	2 000,00
2	44 000	1 920	73,33	1 993,33
3	40 000	1 920	66,67	1 986,67
4	36 000	1 920	60,00	1 980,00
5	32 000	1 920	53,33	1 973,33
6	28 000	1 920	46,67	1 966,67
7	24 000	1 920	40,00	1 960,00
8	20 000	1 920	33,33	1 953,33
9	16 000	1 920	26,67	1 946,67
10	12 000	1 920	20,00	1 940,00
11	8 000	1 920	13,33	1 933,33
12	4 000	1 920	6,67	1 926,67
Разом	-	23 040	520	23 560

Загальні витрати за кредитом у фінансовій компанії «Ромб» з урахуванням одноразової комісії становитимуть:

$$23\,560 + 1\,680 = 25\,240 \text{ грн.}$$

Отже, вибір Оксани очевидний – кредит у фінансовій компанії «Коло». Отримані результати свідчать, що хоча номінальна процентна ставка в фінансовій компанії «Ромб» набагато нижча, ніж в фінансовій компанії «Коло», проте щомісячна комісія в фінансовій компанії «Ромб» розраховується від основної суми кредиту, а в фінансовій компанії «Коло» – від непогашеної основної суми кредиту. Як результат, сума витрат у фінансовій компанії «Ромб» більша.

### Завдання 7.

Передусім визначмо, якими будуть щомісячні платежі з повернення основної суми кредиту:

$$\frac{360\,000}{12} = 30\,000 \text{ грн.}$$

Визначмо суму одноразової комісії:

$$\frac{360\,000 \times 3\%}{100\%} = 10\,800 \text{ грн.}$$

Побудуймо таблицю за принципом, використаним в завданні 6.



Період	Непогашена сума кредиту, грн	Щомісячна комісія, грн	Процентні платежі, грн	Разом витрати, грн
1	360 000	1 800	6 600	8 400
2	330 000	1 650	6 050	7 700
3	300 000	1 500	5 500	7 000
4	270 000	1 350	4 950	6 300
5	240 000	1 200	4 400	5 600
6	210 000	1 050	3 850	4 900
7	180 000	900	3 300	4 200
8	150 000	750	2 750	3 500
9	120 000	600	2 200	2 800
10	90 000	450	1 650	2 100
11	60 000	300	1 100	1 400
12	30 000	150	550	700
Разом	-	11 700	42 900	54 600

Отже, усі витрати на користь кредитодавця та страхової компанії становлять:

$$54\,600 + 10\,800 + 1\,750 = 67\,150 \text{ грн.}$$

### Завдання 8.

Розрахуймо платежі (процентні платежі та щомісячні платежі за кредитом (процентні платежі плюс платежі на повернення основної суми) за класичним методом виплати кредиту (принцип такий самий, як і в завданнях 6 та 7).

Період	Сума кредиту, грн	Процентні платежі, грн	Щомісячні платежі за кредитом (проценти плюс повернення основної суми), грн
1	180 000	2 700	22 700
2	160 000	2 400	22 400
3	140 000	2 100	22 100
4	120 000	1 800	21 800
5	100 000	1 500	21 500
6	80 000	1 200	21 200
7	60 000	900	20 900
8	40 000	600	20 600
9	20 000	300	20 300
Разом	-	13 500	193 500

Отже, загальний розмір процентних платежів за класичним методом виплати кредиту становить 13 500 грн.

Аби визначити щомісячні анuitетні платежі, згадаймо формулу з прикладу практики з теми 19 «Вартість кредиту». Розрахуймо щомісячний анuitетний платіж:

$$180\,000 \times \frac{\left(1 + \frac{17,5\%}{100\% \times 12}\right)^9 \times \frac{17,5\%}{100\% \times 12}}{\left(1 + \frac{17,5\%}{100\% \times 12}\right)^9 - 1} = 21\,486,48 \text{ грн.}$$



Загалом за весь період користування буде сплачено:

$$21\,486,48 \times 9 = 193\,378,32 \text{ грн.}$$

Отже, платежі процентів становитимуть:

$$193\,378,32 - 180\,000 = 13\,378,32 \text{ грн.}$$

Артем обирає ануїтетний метод, оскільки це дасть йому змогу рівномірно планувати щомісячний сімейний бюджет.

## Тема 20. Обираємо кредитну пропозицію

### Завдання 1.

1) г; 2) а; 3) г; 4) в; 5) в; 6) б.

### Завдання 2.

1. Ні, результати оцінки кредитоспроможності можуть бути й позитивні, і негативні. Водночас, негативна оцінка кредитоспроможності не означає автоматичну відмову в наданні кредиту, оскільки банк може запропонувати адекватні кредитоспроможності позичальника умови кредиту: менша сума кредиту, триваліший строк тощо.
2. Так, за певних обставин можна. Проте отримання кредиту позичальником із негативною кредитною історією супроводжуватиметься підвищеними вимогами з боку кредитодавця, зокрема, для нього, найімовірніше, буде встановлено вищу процентну ставку/комісію, порівняно зі стандартними.
3. Так. Кредитні договори можуть містити посилання на інші документи. Зазвичай такі документи розміщено на веб-сайті кредитодавця.
4. Ні. Кредитний договір може укладатися й у паперовій, і в електронній формах (із електронними підписами сторін). Незалежно від того, у якій формі укладено договір, позичальник має отримати свій примірник договору невідкладно після підписання.
5. Ні, навпаки. Споживач не зобов'язаний сплачувати кредитодавцю будь-які платежі, не зазначені в договорі.
6. Ні. Будь-яка зміна умов договору про споживчий кредит можлива лише за згодою обох сторін – позичальника та кредитодавця.

### Завдання 3.

1. Пеня; 2. Штраф; 3. Облікова; 4. паспорті; 5. неустойка; 6. графік; 7. бюро; 8. позичальника; 9. кредитодавцю; 10. позитивної; 11. кредитоспроможності; 12. історія.

Зашифроване слово: прострочення.

### Завдання 4.

У паспорті споживчого кредиту загальні витрати за кредитом – це всі витрати, пов'язані з отриманням кредиту позичальником, а саме: процентні витрати, одноразові та періодичні комісії кредитодавця. У паспорті ми маємо суму одноразової комісії за відкриття поточного рахунка, яка стягується з суми кредиту в розмірі 150 грн.

Також є щомісячна комісія, яка становить 3% від суми кредиту, а саме:

$$48\,000 \times \frac{3\%}{100\%} = 1\,440 \text{ грн.}$$

Процентні витрати потрібно рахувати на непогашену суму кредиту (залишок кредиту), тобто перший крок – це нарахування процентів на всю суму кредиту за перші 30 днів користування кредитом:

$$\frac{48\,000 \times 36\% \times 30}{100\% \times 360} = 1\,440 \text{ грн.}$$



Класичний метод повернення кредиту означає, що основна сума кредиту повертатиметься однаковими (рівними) частинами, тобто по 4 000 гривень кожного місяця.

Відповідно за наступні 30 днів сума процентів становитиме:

$$\frac{(48\,000 - 4\,000) \times 36\% \times 30}{100\% \times 360} = 1\,320 \text{ грн.}$$

Подальший розрахунок наведено нижче в графіку платежів:

№	Дата платежу	Кількість днів у розрахунковому періоді	Сума платежу за розрахунковий період, грн	У тому числі, грн							Реальна річна процентна ставка, %	Загальна вартість кредиту, грн
				Погашення суми кредиту	Проценти за користування кредитом	Платежі за додаткові та супутні послуги кредитодавця			Платежі за послуги кредитного посередника (за наявності), у т. ч.			
						Комісія за відкриття поточного рахунка	Комісія за обслуговування кредиту	Інші послуги банку	Комісійний збір	Інша плата		
0	14.01.2019	0	-47 850	0	0	150	0	0	0	0		
1	14.02.2019	30	6 880	4 000	1 440		1 440	0	0	0		
2	14.03.2019	30	6 760	4 000	1 320		1 440	0	0	0		
3	14.04.2019	30	6 640	4 000	1 200		1 440	0	0	0		
4	14.05.2019	30	6 520	4 000	1 080		1 440	0	0	0		
5	14.06.2019	30	6 400	4 000	960		1 440	0	0	0		
6	14.07.2019	30	6 280	4 000	840		1 440	0	0	0		
7	14.08.2019	30	6 160	4 000	720		1 440	0	0	0		
8	14.09.2019	30	6 040	4 000	600		1 440	0	0	0		
9	14.10.2019	30	5 920	4 000	480		1 440	0	0	0		
10	14.11.2019	30	5 800	4 000	360		1 440	0	0	0		
11	14.12.2019	30	5 680	4 000	240		1 440	0	0	0		
12	13.01.2020	30	5 560	4 000	120		1 440	0	0	0		
Разом		360	74 790	48 000	9 360	150	17 280	0	0	0	55,81	74 790

Загальна вартість кредиту в паспорті споживчого кредиту – це сума кредиту та загальних витрат за кредитом (усіх платежів на користь кредитодавця).

Сума загальних витрат за кредитом дорівнює:

$$9\,360 + 150 + 1\,440 \times 12 = 26\,790 \text{ грн.}$$

Відповідно загальна вартість кредиту становитиме:

$$48\,000 + 26\,790 = 74\,790 \text{ грн.}$$

Реальна річна процентна ставка (за спрощеною формулою):

$$\frac{26\,790}{48\,000} \times 100\% = 55,81\%.$$



### Завдання 5.

Так, Микола має право на дострокове повернення кредиту без будь-яких санкцій/додаткових платежів на користь фінансової установи.

Платежі за кредитом у такому разі складатимуться з процентних платежів за 20 днів користування кредитом, одноразової комісії та щомісячної комісії за один місяць.

Процентні платежі:

$$\frac{6\,000 \times 36\% \times 20}{100\% \times 365} = 118,36 \text{ грн.}$$

Комісійні платежі: 50 грн та

$$6\,000 \times \frac{2\%}{100\%} = 120 \text{ грн.}$$

Отже, загальні витрати за кредитом становитимуть:

$$118,36 + 50 + 120 = 288,36 \text{ грн.}$$

### Завдання 6.

Визначимо розмір пені:

$$\frac{5\,000 \times 30\% \times 90}{100\% \times 365} = 369,86 \text{ грн.}$$

Зважаючи на те, що такий розмір пені не перевищує 10% від суми кредиту, це означає, що Олесь має сплатити саме 369,86 грн пені.

Штраф становить:

$$5\,000 \times \frac{5\%}{100\%} = 250 \text{ грн.}$$

Отже, загалом сума неустойки становитиме:

$$369,86 + 250 = 619,86 \text{ грн.}$$

## Тема 21. Кредитні продукти

### Завдання 1.

1) г; 2) а, г; 3) а; 4) в; 5) в; 6) г; 7) в; 8) а; 9) б, в, г; 10) в; 11) б; 12) а.

### Завдання 2.

1. Так, можливі дві опції повернення нецільового кредиту. Водночас обов'язково потрібно зважати на строк зарахування коштів на рахунок кредитодавця/комісії, які можуть бути пов'язані з платежем.
2. Так, зазвичай умови договору з ломбардом передбачають, що зобов'язання споживача обмежуються вартістю предмета застави, тобто що ломбард може звернути стягнення лише на закладену річ, якщо позичальник не виконує умови кредитного договору.
3. Ні, за певних обставин навіть після продажу предмета застави позичальник може залишитися винним кредитодавцю певну суму, і кредитодавець матиме право звернути стягнення на інше майно позичальника.
4. Так, банки використовують таку практику, оскільки це дисциплінує позичальника.

5. Ні, черговість така: зменшення основної суми кредиту/суми процентів за користування кредитом і в останню чергу – сплата неустойки.



### Завдання 3.

Розрахуймо реальну річну процентну ставку у фінансовій компанії «Коло»:

$$\frac{210 \times 365 \times 100\%}{1\,500 \times 7} = 730\%.$$

Розрахуймо реальну річну процентну ставку у фінансовій компанії «Ромб». Спочатку розрахуймо суму до сплати за кредитом за 7 днів:

$$\frac{1\,500 \times 1,9\% \times 7}{100\%} = 199,5 \text{ грн.}$$

Далі користуємося формулою реальної річної процентної ставки:

$$\frac{199,5 \times 365 \times 100\%}{1\,500 \times 7} = 693,5\%.$$

До речі, оскільки за кредитом у фінансовій компанії «Ромб» немає інших витрат, окрім процентних, можна перевести денну ставку в річну в такий спосіб:

$$1,9\% \times 365 = 693,5\%.$$

Отже, реальна річна процентна ставка у фінансовій компанії «Ромб» нижча, ніж у фінансовій компанії «Коло». Водночас зауважмо, що рівень цієї ставки надзвичайно високий.

Ні, фінансові компанії не зобов'язані надавати Костянтину інформацію про розмір реальної річної процентної ставки, оскільки кредит ані за сумою, ані за строком не підпадає під дію Закону України «Про споживче кредитування».

### Завдання 4.

Розрахуймо процентні витрати за кредитом:

$$\frac{7\,500 \times 63,5\% \times 90}{100\% \times 360} = 1\,190,63 \text{ грн.}$$

Комісійні витрати:

$$\frac{7\,500 \times 0,5\%}{100\%} = 37,5 \text{ грн.}$$

Розрахуймо реальну річну процентну ставку:

$$\frac{(1\,190,63 + 37,5) \times 360 \times 100\%}{7\,500 \times 90} = 65,5\%.$$

Витрати Павла на користь фінансових посередників становитимуть:

$$1\,190,63 + 37,5 + 235 = 1\,463,13 \text{ грн.}$$

### Завдання 5.

Цю задачу можна розрахувати двома способами. Перший спосіб – поррахувати витрати на обслуговування кредиту в ломбарді «Світлячок», а саме:

$$\frac{3\,000 \times 0,69\% \times 10}{100\%} = 207 \text{ грн.}$$





Отже, очевидно, що ломбард «Карамелька» пропонує кращий варіант, ніж ломбард «Світлячок».

Водночас, другий спосіб дає уявлення не лише про витрати за певний строк користування кредитом, а й про реальну річну процентну ставку.

Реальна річна процентна ставка становитиме в ломбарді «Світлячок»:

$$\frac{207 \times 360 \times 100\%}{3\,000 \times 10} = 248,4\%.$$

Або можна перевести денну ставку в річну (бо немає інших витрат, окрім процентних):

$$0,69\% \times 360 = 248,4\%.$$

Реальна річна процентна ставка в ломбарді «Карамелька»:

$$\frac{195,5 \times 360 \times 100\%}{3\,000 \times 10} = 234,60\%.$$

### Завдання 6.

Так, Олеся має сплатити банку штраф, попри те, що вона користувалася кредитом упродовж пільгового періоду. Справа в тому, що зарплата надійшла на рахунок Олесі лише 1-го числа наступного місяця, а на 25-те число попереднього місяця вона мала повернути 10% від непогашеної суми кредиту (тобто 340 гривень). Олеся цього не зробила, а тому має сплатити штраф – 1% від непогашеної суми кредиту, а саме:

$$\frac{3\,400 \times 1\%}{100\%} = 34 \text{ грн.}$$

### Завдання 7.

Платежі кредитодавцю – це одноразова комісія та процентні платежі за кредитом.

Сума кредиту:

$$420\,000 \times \frac{(100\% - 30\%)}{100\%} = 294\,000 \text{ грн.}$$

Одноразова комісія

$$294\,000 \times \frac{0,5\%}{100\%} = 1\,470 \text{ грн}$$

Аби визначити процентні платежі, потрібно здійснити декілька кроків, а саме:

перший крок – визначаємо щомісячний ануїтетний платіж (формула із прикладу практики з теми 19 «Вартість кредиту»):

$$294\,000 \times \frac{\left(1 + \frac{19\%}{100\% \times 12}\right)^{36} \times \frac{19\%}{100\% \times 12}}{\left(1 + \frac{19\%}{100\% \times 12}\right)^{36} - 1} = 10\,776,87 \text{ грн.}$$

Другий крок – визначаємо сукупну суму ануїтетних платежів за 36 місяців:

$$10\,776,87 \times 36 = 387\,967,32 \text{ грн.}$$

Третій крок – визначаємо процентні платежі:

$$387\,967,32 - 294\,000 = 93\,967,32 \text{ грн.}$$

Платежі кредитодавцю:

$$1\,470 + 93\,967,32 = 95\,437,32 \text{ грн.}$$

Платежі страховій компанії – це страхові премії за три роки, а саме:

$$420\,000 \times \frac{5\%}{100\%} \times 3 = 63\,000 \text{ грн.}$$

## Тема 22. Типи ризиків та управління ними

### Завдання 1.

1) а; 2) а, б, в, г; 3) в; 4) б; 5) а, в; 6) г.

## Тема 23. Види страхування

### Завдання 1.

1) в; 2) в; 3) а; 4) в; 5) б; 6) б; 7) а, б, в; 8) б; 9) в; 10) а; 11) в; 12) б.

### Завдання 2.

1. Ні, максимальний розмір страхової суми в автоцивілці встановлюється законодавчо.
2. Ні, якщо страхова компанія, яка продала поліс, збанкрутує до виплати страхового відшкодування, МТСБУ виконає її зобов'язання.
3. Так, така форма оформлення поліса мінімізує ризик його фальсифікації; його неможливо зіпсувати або втратити. Крім того, у разі припинення членства страхової компанії в МТСБУ випуск нею нових електронних полісів автоматично припиняється.
4. Ні, страхова сума в разі добровільного страхування транспортного засобу визначається за погодженням між страховиком та страхувальником, і, зазвичай, дорівнює вартості автомобіля.

### Завдання 3.

Водій автомобіля А не отримає відшкодування, оскільки він є винуватцем аварії.

Водій автомобіля Б отримає відшкодування в повному обсязі.

Водій автомобіля В отримає відшкодування лише в обсязі 130 000 грн, оскільки за законодавством страхова компанія здійснює виплату лише в межах 130 000 грн.

## Тема 24. Фінансова безпека та шахрайство. Фінансові піраміди

### Завдання 1.

1) б; 2) в; 3) а; 4) б, в; 5) в, г; 6) г.

### Завдання 2.

1. Так, це потрібно зробити терміново, щоб заблокувати картку та щоб ніхто не зміг скористатися нею.
2. Ні, в такому разі вам потрібно звернутися до свого банку з заявою про опротестування платежу. Після відповідного розслідування в банку, якщо правда на вашому боці, списану з вашого рахунку суму вам повернуть.
3. Так, також рекомендується періодично змінювати PIN-код картки.

4. Ні, завжди прикривайте клавіатуру рукою під час введення PIN-коду в банкоматі. Це забезпечить вас від застосування шахрайських схем.

### Завдання 3.

1. Хакерство; 2. Клоні; 3. Фармінг; 4. Шимінг; 5. піраміда; 6. Вішинг; 7. Фішинг.  
Зашифроване слово: скімінг.

### Завдання 4.

Для відповіді на перше запитання побудуймо таблицю:

<i>Правдива інформація</i>	<i>Неправдива інформація</i>
Білл Гейтс і його дружина Мелінда – реальні люди	Звернімо увагу на адресу електронної пошти.  Перше: лист начебто відправлено зі справжньої електронної пошти Білла Гейтса. Проте придивіться уважніше – слово фундація пишеться англійською не <i>fundation</i> , а <i>foundation</i> .  Окрім того, у графу «відправник» можна вписати будь-яку адресу електронної пошти, оскільки протокол функціонування електронної пошти не передбачає верифікації відправника, і саме тому в тексті листа Ви знаходите іншу адресу електронної пошти.  Друге: друга електронна пошта містить дивний домен @qq.com. Окрім того, у цій адресі зроблено помилку в імені Білл: <i>bilgatesdonations@qq.com</i>
Білл Гейтс і його дружина Мелінда справді є мільярдерами	Звернімо увагу на назву проекту «Покращимо життя 10 людей вже зараз». Якщо такий проект реалізується, його обов'язково мають висвітлювати саме на сайті фундації Білла Гейтса, а не на будь-якому іншому сайті. Якщо ми перейдемо на сайт фундації, то, звісно, нічого не знайдемо
Білл Гейтс і його дружина Мелінда справді витрачають значні кошти на благодійність і мають для цього спеціальний фонд	Можна також звертати увагу й на дрібніші деталі. Наприклад, весь текст листа написано від двох осіб: Білла та Мелінди Гейтс, проте лист закінчується підписом: З повагою, Білл Гейтс

Ми маємо справу з класичним прикладом фішингу, тобто видом шахрайства, яким користуються злочинці, щоб ввести людину в оману, примусити її розкрити персональні дані та надалі використовувати їх для отримання грошей з її рахунків.

Ще такі листи називають «нігерійськими листами». Прочитайте про це в мережі Інтернет.

Небезпека таких листів полягає в тому, що на перший погляд не вимагається нічого, що стосується вашого рахунку. Проте це – лише перший крок. Якщо людина відповідає на такий лист, то другим кроком буде новий лист із новими вимогами, і головне – встановлення чітких дат і годин передачі інших даних. У результаті людина потрапляє у вир швидкого ухвалення рішень із додатковим психологічним тиском, що, в кінцевому підсумку, може призвести до втрати грошей.

### Завдання 5.

По-перше, варто звернути увагу на номери телефонів. Через їх нестандартний запис може здатися, що це – справжнє повідомлення. Проте номери телефонів більшості кол-центрів починаються з «0800», а тут цифри «0500». По-друге, згадується служба ідентифікації, але така служба навряд чи існує у вашому банку. По-третє, ви відразу можете перевірити справжність номерів телефонів або на сайті банку, або зателефонувавши на номер гарячої лінії банку, що відображено на зворотному боці вашої платіжної картки.



## Тема 25. Захист прав споживачів фінансових послуг

### Завдання 1.

1) а, б; 2) а, г; 3) г; 4) г; 5) б; 6) в.

### Завдання 3.

Марина має право на відшкодування депозиту, оскільки депозити, які розміщують у банках, підлягають гарантуванню Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Максимальна сума відшкодування становить 200 000 грн на одну особу в одному банку. Відшкодуванню підлягає не лише сума депозиту, але й проценти, нараховані до початку тимчасової адміністрації, утім, лише в межах 200 000 грн. Аби зрозуміти, яка сума підлягає відшкодуванню, Марині потрібно здійснити розрахунок нарахованих процентів на момент початку дії тимчасової адміністрації в банку (через рік після розміщення депозиту):

$$180\,000 \times \frac{25\%}{100\%} = 45\,000 \text{ грн.}$$

Отже, сума до повернення становить:

$$180\,000 + 45\,000 = 225\,000 \text{ грн.}$$

Але оскільки максимальна сума гарантування вкладів становить 200 000 грн, Марина отримає лише 200 000 грн.





*Навчальне видання*

**ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ.  
ФІНАНСИ. ЩО? ЧОМУ? ЯК?  
Робочий зошит**

Авторський колектив

Т. С. Грищенко (керівник), Ю. В. Вітка (керівник), А. Б. Дягілев, М. В. Захарко, Н. І. Версаль.

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України*

Художнє оформлення  
Студія графічного дизайну «Splendor»  
<http://www.splendor.com.ua>

Державний вищий навчальний заклад «Університет банківської справи».  
04070 м. Київ, вул. Андріївська, 1.  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 5033 від 29.12.2015.



